

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Kristína Botlárová

**Zodpovednosť štátu v medzinárodnom práve
verejnom**

Rigorózna práca

Tematický okruh: Mezinárodní právo veřejné

Dátum vypracovania práce (uzavretie rukopisu) : 21.11.2018

Prehlasujem, že som predkladanú rigoróznú prácu vypracovala samostatne, že všetky použité zdroje boli riadne uvedené a že práca nebola využitá na získanie iného alebo rovnakého titulu.

Ďalej prehlasujem, že vlastný text tejto práce vrátane poznámok pod čiarou má 237 183 znakov vrátane medzier.

Mgr. Kristína Botlárová

rigorozant/rigorozantka

V Prahe dňa 21.11.2018

Obsah

1. História zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve	6
2. Predpoklady pre uplatnenie zodpovednosti.....	12
3. Návrh článkov o zodpovednosti štátov	13
4. Rada bezpečnosti OSN a úvod do judikatúry vo veci medzinárodnej zodpovednosti štátov 20	
5. Proces, efekt a implementácia pravidiel pre medzinárodnú zodpovednosť štátu	24
6. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť.....	27
6.1. Vis maior – vyššia moc	29
6.2. Núdza.....	31
6.3. Odôvodnenie (justification) a ospravedlnenie (excuse)	33
6.4. Prekročenie kompetencií a omyl	34
7. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za iné ako protiprávne správanie	35
8. Reparácia.....	36
9. Kompenzácia	43
10. Špecifické formy zodpovednosti štátu v kontexte novodobého vývoja práva.....	46
10.1. Zodpovednosť štátu a pašovanie migrantov	46
10.2. Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve v kontexte slobody plavby a právneho režimu šireho mora	49
10.3. Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve a kozmické právo	53
10.4. Zodpovednosť štátov pri zbere informácií	59
11. Zodpovednosť štátu v medzinárodnom práve a činy spáchané jednotlivcami. Ďalšie výzvy v oblasti medzinárodnej zodpovednosti štátov v 21. storočí.	61
12. Sukcesia štátov a medzinárodná zodpovednosť štátov	75
12.1. Sukcesia a protiprávne konanie voči kultúrnemu dedičstvu.....	82

Úvod

Rigorózna práca pojednáva o histórii zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve, popisuje akcie Rady bezpečnosti OSN v tejto problematike. Rozoberá taktiež pravidlá pre vznik medzinárodnej zodpovednosti štátu a ich implementáciu. Práca sa venuje aj vzťahu medzi zmluvným právom a právom zodpovednosti štátov, ako aj okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť, menovite sem patrí: vyššia moc, núdza, odôvodnenie, ospravedlnenie, omyl. Zaoberá sa aj prekročením kompetencií a významom tohto inštitútu pri zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za iné ako protiprávne správanie sú taktiež medzi oblastami nachádzajúcimi sa v tejto práci. Ďalšie fenomény podchytené v práci sú reparácia, kompenzácia a zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve v kontexte činov spáchaných jednotlivcami. Taktiež uvádzame exkurz do právnej úpravy zodpovednosti štátov a pašovania migrantov, právneho režimu zodpovednosti na šírom mori, zodpovednosti v kozmickom práve a pri zhromažďovaní informácií.

Dôležitý pohľad bude venovaný otázke sukcesie štátov do zodpovednosti za medzinárodne protiprávne konanie – na probléme viazanosti nových štátov, t.j. štátov nástupcov medzinárodne protiprávnym konaním štátu predchodcu sa práca bude snažiť postihnúť základné vzorce právnej úpravy v oblasti zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Práca bude skúmať režim sukcesie nového štátu vo vzťahu k zodpovednosti z hľadiska zakotvenia v právnych predpisoch, rozhodnutiach súdov ako aj vo vedeckej literatúre. Tieto zdroje nám pomôžu načrtnúť dôvody obhajovania teórie sukcesie ako aj jej odmietania.

Práca sa pokúsi predostrieť komparáciu sukcesie do zmluvných vzťahov štátu predchodcu a sukcesiou do zodpovednosti za protiprávne konanie predchodcu. Hoci sa jedná inštitúty spravujúce sa odlišnou logickou, pri bližšom skúmaní ukážeme, že je zaujímavé, že v literatúre a prácach špeciálnych komisií možno pozorovať zrkadlovo protipólne návrhy *de lege ferenda*. Rozoberieme, kedy sa navrhuje aplikovať princíp univerzálnej sukcesie s možnosťou štátu odmietnuť prechod niektorých práv alebo povinností a kedy sa preferuje, aby k sukcesii vlastne nedochádzalo (všeobecné pravidlo) okrem presne stanovených situácií (následky protiprávneho konania sa viažu na územie štátu nástupcu; štát nástupca vyjadril akceptáciu zodpovednosti za konanie štátu predchodcu...).

Jedná sa o do dnešného dňa relevantnú tému napriek tomu, že mnohí považujú éru formovania nových štátov, ktorá prinášala množstvo otáznikov a výziev z hľadiska sukcesie, za viac menej ukončenú, nakoľko k vzniku štátov nástupcov dochádza dodnes. V práci použijeme komparatívnu metódu, preskúmame aktuálny stav poznania v problematike a zhromaždením,

usporiadaním a užitočnou interpretáciou známych faktov sa pokúsime o nový pohľad na známe poznatky.

1. História zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve

Pojem *zodpovednosť* je v prvom rade morálny koncept. Je však zakotvená aj v právnom systéme. Porušenie zodpovednosti nastáva vtedy, keď subjekt práva nedodržiava nároky a povinnosti, ktoré mu ukladá právo.

Sekundárne pravidlá vyvstávajú v otázke zodpovednosti štátov vtedy, keď sú povinnosti uložené primárnymi pravidlami medzinárodného práva porušené. Sekundárnymi pravidlami teda označujeme pravidlá obyčajového práva, ktoré boli v priebehu rokov uznané a kodifikované v medzinárodne právne záväzných dokumentoch. Ťažiskový dokument upravujúci medzinárodnú zodpovednosť štátov je Návrh článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodné protiprávne správanie, ktorý tvorí prílohu rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 z 26. januára 2002 (ďalej len ako „Návrh článkov“). Návrh článkov bol formulovaný do značnej miery odrážajúc medzinárodnú prax a taktiež obyčajové právo. Ich validita sa prejavuje od ich uzákonenia okrem iného v tom, že štáty ako aj sudy na nich vo svojej rozhodovacej činnosti často odkazujú. Tento dokument vo veľkej miere čerpá z práce talianskeho právnika Roberta Ago, jedného z kľúčových špeciálnych spravodajcov Komisie pre medzinárodné právo. Na jeho prácach postavili svoje príspevky aj ďalší špeciálni spravodajcovia – Willem Riphagen, Gatano Arangio – Ruiz, či James Crawford. Je to však Roberto Ago, ktorému sa prisudzuje koncepčný prielom v práci na Návrhu článkov. Prelomovosť jeho prístupu spočívala v jednom unifikovanom režime zodpovednosti. Tento režim na jednej strane hovorí: akékoľvek porušenie povinností podľa medzinárodného práva dáva vzniknúť povinnosti napraviť škodu. Vo vnútroštátnom práve by sme toto subsumovali pod občianske právo. Na druhej strane však koncept zodpovednosti štátov oprávňuje aj poškodenú stranu prijať protiopatrenia, aby sa chránila pred protiprávnym konaním. Takéto konanie by vo vnútroštátnom práve bolo charakterizované skôr v rámci trestného práva – takáto paralela je však nepresná, ako uvidíme aj pri podrobnejšom skúmaní inštitútu zodpovednosti. Keď sa pozrieme na definíciu elementov, ktoré tvoria medzinárodné protiprávny čin, rozoznávame: objektívny prvok a subjektívny prvok. Štát sa s cieľom vyhnúť sa medzinárodným povinnostiam nemôže obrátiť na svoje vnútroštátne právo. Ďalšie meno, ktoré treba spomenúť pri kodifikácii medzinárodnej zodpovednosti organizácií, je taliansky učenec Giorgia Gaja.

Na začiatku 21. storočia dochádza ku globalizácii medzinárodnej komunity – štáty sú stále v centrálnom postavení, avšak značný význam nadobúdajú aj medzinárodné organizácie, mimovládne organizácie, korporácie. Jednotlivci či organizácie vznášajú voči štátom obvinenia z porušenia povinností týchto štátov – možno teda tvrdiť, že medzinárodné právo zahŕňa omnoho

komplikovanejšiu sieť vzťahov než pred niekoľkými desaťročiami. Významné postavenie v rámci tejto problematiky zastáva International Law Commission - Komisia OSN pre medzinárodné právo.

Vestfálsky mier viedol pred 350 rokmi k vytvoreniu klasického systému medzinárodného práva, ktorý sa zameriaval výlučne na suverénne štáty. Štáty sa stali tým, kto vytváral medzinárodné právo a boli zodpovedné voči sebe za dodržiavanie medzinárodných právnych povinností.¹

Vestfálsky mier mal ďalekosiahle následky na medzinárodnú zodpovednosť. Záver tridsaťročnej vojny 24. októbra 1648 mierovou dohodou, ktorá bola podpísaná dvakrát na dvoch rôznych miestach (Münster, Osnabrück) priniesol nový systém medzinárodne právnej zodpovednosti, ktorá bola založená na štátnej suverenite. V histórii Európy sa jedná o jeden z najdôležitejších dokumentov, ktorý upravoval vrátenie okupovaných území, informácie o protiprávnych činoch počas vojny, obchodné regulácie po vojne, upravoval rozpustenie armád a prepustenie vojnových zajatcov. Základné princípy medzinárodnej zodpovednosti, ktoré založila Vestfálska dohoda, boli:

Suverenita štátov na základe zásady *Rex est imperator in regno suo*, čiže vládca bol autonómny ako jednotlivec, ale nebol subjektom politickej vôle kohokoľvek iného. Zriadenie rozlišovalo absolútnu moc vládcov a táto personálna / dynastická sila bola prepojená s určitým územím (suverenným štátom).

Kolektívna (európska) bezpečnosť so základnou úlohou udržať mier medzi kľúčovými hráčmi v medzinárodnom práve. Koncept sa presúva od praktickejšej ale neregulovanej a anarchickej rovnováhy moci a myšlienky viac teoretického prístupu zriadiť akúsi regulovanú svetovú vládu pod medzinárodným právom.

Rovnováha moci, ktorá naznačuje relatívnu distribúciu moci medzi štátmi rovným alebo nerovným dielom. V princípe to odkazuje na situáciu, v ktorej žiaden štát neprevažuje nad ostatnými, čo znamená, že v medzinárodnej zodpovednosti musí byť rovnováha síl – nerovnovážna moc je nebezpečná pre regionálnu a globálnu bezpečnosť.

¹FASSBENDER, Bardo. *Westphalia, Peace of (1648)*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e739>

Všetky tieto tri princípy ostali základom globálnej politiky a medzinárodnej zodpovednosti až do roku 1945 a obnovili sa najmä po skončení Studenej vojny. Zmluva započala štart moderného systému medzinárodnej zodpovednosti medzi štátmi. Učinila tak legitimizovaním vládnej autority – táto autorita sa mala stať finálnym a jediným suverénom, ktorý vládne nad obyvateľmi v rámci geograficko – politických hraníc daného štátu. Toto znamená, že vláda sa stala jediným činiteľom vo vnútorných záležitostiach štátu a iné štáty nemohli a nemali právo zasahovať do vnútorných záležitostí iného štátu.²

Byť suverénnym (nezávislým) štátom teda znamenalo nasledovné: štátna administratíva musela žiť v súlade so svojou vlastnou legislatívou. Slovo autonómny z gréčtiny značí: auto = sám, nomos = právo. Riadiť si svoje vnútorné záležitosti bez zásahov zvonka, byť nezávislý od kohokoľvek iného.

V rokoch 1960 až 1963 sa odohrali diskusie v rámci Komisie pre medzinárodné právo a Šiestej komisie Valného zhromaždenia OSN ohľadne metódy, ktorú bolo treba zvoliť pre uzákonenie štátnej zodpovednosti. V roku 1960 počas úvah o správe Komisie pre medzinárodné právo, ktorá pojednávala o prácach na ich 12. stretnutí, zaznela kritika delegácií Sovietskeho zväzu a ďalších socialistických štátov voči Šiestej komisii Valného zhromaždenia (15. stretnutie). Táto kritika mierila aj voči návrhom G. Amadora. Delegáciám sa nepozdával nielen obsah pravidiel v Návrhu článkov, ale nesúhlasili ani s rozhodnutím kodifikovať iba pravidlá zodpovednosti za porušenie povinností počas zaobchádzania s cudzincami – naproti tomu tvrdili, že je nevyhnutné kodifikovať princípy upravujúce zodpovednosť štátov za porušenia základných princíпов medzinárodného práva. Spomínal sa tu medzinárodný mier, bezpečnosť, porušenia povinností vzhľadom na zásahy do územnej integrity či suverenity štátov. V rokoch 1961 a 1962 na toto nadviazali aj delegácie krajín tretieho sveta.³

Tvárou v tvár tejto kritike, Komisia pre medzinárodné právo sa rozhodla dôkladne preskúmať dovtedajší spôsob uvažovania o zodpovednosti štátov. Toto viedlo k zriadeniu subkomisie, pričom vznikli dve opozitné pozície: prvá stála v názorovom tábore G. Amadora, to znamená, že boli za kodifikovanie pravidiel zodpovednosti štátov aj vo vzťahu ku škode

²Bardo Fassbender, Westphalia, Peace of (1648), Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL], Published under the auspices of the Max Planck Foundation for International Peace and the Rule of Law under the direction of Rüdiger Wolfrum. <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e739>

³WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609, str. 13

spôsobenej cudzincom, ale aj za pravidlá upravujúce povinnosti pri zaobchádzaní s cudzincami. Druhá pozícia žiadala kodifikáciu pravidiel zodpovednosti štátov za porušenie najdôležitejších povinností medzinárodného práva, najmä tých, ktoré súvisia s medzinárodným mierom a bezpečnosťou. Vznikla tu aj pozícia tretia; tá zastávala kodifikáciu pravidiel zodpovednosti štátov všeobecne, nie len pre porušenie povinností v určitej oblasti, pričom právna úprava by mala zahŕňať iba pravidlá o zodpovednosti. Väčšina komisie sa následne pripojila práve k tejto skupine.⁴

Vnútroštátne právne systémy často rozlišujú druhy stupňov zodpovednosti vo vzťahu k zdroju porušovanej povinnosti – napríklad zločin, delikt... Takéto rozdelenie v medzinárodnom práve nepoznáme. Všeobecné princípy medzinárodného práva týkajúce sa zodpovednosti štátov sú rovnako aplikovateľné v prípade porušenia zmluvnej povinnosti, nakoľko na poli medzinárodného práva neexistuje rozlíšenie medzi zmluvnou a protiprávnou zodpovednosťou. Toto má za následok, že porušenie akejkoľvek povinnosti štátu dáva vzniknúť zodpovednosti štátu.

Následok porušenia povinnosti štátu zakladá povinnosť všetkých ostatných štátov, aby takto vytvorenú novú situáciu nepovažovali za súladnú s právom. Nesmú taktiež poskytnúť pomoc či asistenciu pri udržiavaní tohto stavu. Štáty by takisto mali spolupracovať, aby toto porušovanie práva ukončili akýmkoľvek právnymi prostriedkami. Hlavnými platformami pre tento typ spolupráce sú medzinárodné organizácie, najmä Bezpečnostná rada OSN. Vykonáva tento typ činnosti najmä prostredníctvom svojich právomocí týkajúcich sa opatrení na zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.

V roku 1956 Garcia Amador predniesol svoju prvú správu Komisii. Uviedol, že medzinárodné právo rozoznáva dva druhy medzinárodne protiprávných činov – tie, ktoré sú „len protiprávne“ a tie, ktoré sú „trestateľné“. Do druhej skupiny zaradil zločiny proti ľudskosti, genocídu a niektoré z činov, ktoré boli zaradené Komisiou v návrhu zákonníka priestupkov proti mieru a bezpečnosti ľudstva. Položil tiež Komisii otázku, či je vhodné zobrazit' toto rozdelenie v kodifikácii. Komisia však s takýmto návrhom nesúhlasila.

Možno tvrdiť, že pokiaľ ide o „trestateľné“ činy, G. Amador hovoril o činoch, ktoré sú všeobecne nazývané „trestné činy podľa medzinárodného práva“ a síce činy vykonané

⁴WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609, str. 14

jednotlivcami, ktorí predstavujú orgány štátu a konajú ako orgány štátu, pričom so spáchaním takýchto činov medzinárodné právo spája určité následky. Ide o tieto následky: jednotlivci môžu a niekedy musia byť potrestaní inými štátmi než tými, ktorých funkciu štátnych orgánov plnia. Je možné, že G. Amador videl v potrestaní jednotlivca formu zodpovednosti štátu, ktorého príslušníkom je jednotlivec. Ďalšou nastolenou otázkou bolo, či dané rozdelenie má mať efekt na obsah povinnosti reparácií štátu zodpovedného za protiprávny čin. Obzvlášť silný efekt represívnosti sa pripisoval práve tejto povinnosti robiť reparácie, dokonca už v medzinárodnom práve pred druhou svetovou vojnou. Oproti názoru špeciálneho spravodajcu sa však postoj komisie prikláňal k tomu, že v kontexte kodifikácie zodpovednosti štátov niet miesta pre otázku trestania štátnych orgánov. G. Amador napokon predložil Komisii dokument, ktorý upravoval len zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú cudzincom.

Následne po návrhu sekretariátu Medzinárodnej právnej komisie v roku 1956 došlo k úplnému prerobeniu harvardského výskumu. Definitívny draft bol publikovaný v roku 1961 – a uchoval si názov: „Návrh článkov o medzinárodnej zodpovednosti štátov za škodu spôsobenú cudzincom“. Podľa Sohna, ktorý bol spoluautorom zodpovedným za revíziu článkov spolu s Baxterom, oblasti, ktoré skúmal Návrh z roku 1961 sa prekrývali s témou štátnej zodpovednosti. Takisto dochádzalo k prieniku s právom upravujúcim zaobchádzanie s cudzincami. Návrh, ktorý bol prezentovaný MPK v roku 1959 priniesol inovatívnosť v tom, že definoval základné povinnosti štátu ohľadne cudzincov. Takisto predvídal možnosť, že jednotlivci by mohli predkladať nároky priamo. Zo strany členov MPK však boli vznesené námietky vo vzťahu k obsahu tohto dokumentu a miery, v akej boli tieto otázky premyslené. Vyslovili jasnú potrebu ďalšieho prieskumu v tejto oblasti. Definície v tomto dokumente boli kritizované pre nedostatok precíznosti; taktiež sa zniesla kritika na fakt, že štátna zodpovednosť nemá byť viazaná primárne na poškodenie cudzincov, ale jej gro má byť existencia porušenia povinnosti.⁵

Prvé pokusy o kodifikáciu práva zodpovednosti priniesla už Haagska konferencia v rokoch 1899 a 1907. Členovia tretej komisie si skoro uvedomili, že k jednotnej kodifikácii bude nesmierne náročné dospieť. Komisia expertov síce urobila predbežné odhady, nesúlad medzi štátmi znemožňoval jednotnú kodifikáciu. Bolo potrebné istým spôsobom uľahčiť úlohu negociátorov a cesta, ktorá pre to bola zvolená, spočívala v tom, že sa obmedzí okruh, ktorý sa má kodifikovať. Limitácia sa vzťahovala na otázku zodpovednosti štátov za škodu spôsobenú na

⁵PARLETT, Kate. *The Law of International Responsibility - Oxford Commentaries on International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2010, 1296 str., ISBN 9780199296972, str. 57

ich území cudzincom a ich majetku. Ohľadne tejto problematiky sa mohli kodifikátori oprieť aj o nedávne návrhy Medzinárodného právneho inštitútu a Harvardskej univerzity z rokov 1927 – 1929. Naopak teraz bolo možné dosiahnuť zhodu medzi štátmi a to najmä pokiaľ išlo o definíciu materiálneho rozsahu aplikácie dohody. Taktiež sa javilo nevyhnutné dať prioritu základným princípom práva zodpovednosti. Všeobecné pravidlo, ktoré bolo vnesené do diskusie, znelo: medzinárodná zodpovednosť vyvstáva u štátu, ak dôjde k zlyhaniu na jeho strane alebo na strane jeho orgánov ohľadne výkonu medzinárodných povinností, čo spôsobí škodu osobe alebo majetku cudzinca na území tohto štátu.⁶

⁶PARLETT, Kate. *The Law of International Responsibility - Oxford Commentaries on International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2010, 1296 str., ISBN 9780199296972, str. 56

2. Predpoklady pre uplatnenie zodpovednosti

Jednou z kľúčových otázok pri príprave Návrhu článkov bola otázka náležitostí pre vznik medzinárodne právnej zodpovednosti štátov. T.j. rozsah škody alebo ujmy, ktorý je potrebný, aby jeden štát mohol namietat' zodpovednosť iného štátu za medzinárodne protiprávny čin. Zodpovednosť štátu vzniká bez ohľadu na to, či ju namieta iný štát. Je však nevyhnutné špecifikovať, čo môžu štáty urobiť pri konfrontácii s porušením medzinárodných povinností štátu. Už pri formovaní prvej časti Návrhu článkov bolo zrejmé, že pojmy „damage“ (škoda) a „injury“ (ujma) budú problematické. Obidva pojmy sú napokon súčasťou Návrhu článkov. Ujma je definovaná ako akékoľvek poškodenie, morálne alebo materiálne, spôsobené medzinárodným protiprávnym činom štátu. Pokiaľ ide o rozlíšenie medzi škodou a ujmu, ujma v sebe zahŕňa aj koncept *iniuria* (t.j. porušenia práv alebo právne chránených záujmov, pričom pojem škoda sa môže vzťahovať na materiálne alebo iné poškodenie utrpené poškodenou stranou). Takže pojem škoda odkazuje na samotné poškodenie, ktorá strana utrpela. Vo vzťahu k prvej časti sa mnohé vlády vyjadrili, či by samotná „škoda“ nemala byť zakotvená v definícii zodpovednosti štátu. Napríklad Francúzsko poukazovalo na to, že zodpovednosť môže existovať len tvárou v tvár ďalšiemu poškodenému štátu, ktorý utrpel morálne alebo materiálne poškodenie. Slovami Francúzska: existencia škody je neoddeliteľná časť samotnej definície zodpovednosti štátov. Medzinárodná zodpovednosť predpokladá, že okrem spáchania medzinárodne protiprávneho činu štátom, musí tento čin taktiež poškodiť iný štát. Ak tento protiprávny čin štátu A nepoškodil štát B, nemožno vyvodzovať žiadnu medzinárodnú zodpovednosť štátu A voči štátu B. Bez škody niet medzinárodnej zodpovednosti.

Pokiaľ ide o článok 31, poukazovalo sa na to, že ide o rôzne druhy medzinárodných záväzkov. Ak sa napríklad jeden štát zaviazal, že bude poberať len určené množstvo vody z medzinárodnej rieky, tento štát porušuje svoj záväzok, ak začne odoberať väčšie množstvo vody. Takýto záväzok slúži v zásade na to, aby zakladal štandard správania pre strany.

Ak by bola škoda nedielnym predpokladom zodpovednosti štátu, dôkazné bremeno preukázania škody by tak ležala na poškodenom štáte. Toto by mohlo viesť k tomu, že štáty by sa nesprávali v súlade so svojimi záväzkami, v nádeji či očakávaní, že škodu napokon bude veľmi obtiažne alebo nebude možné dokázať.⁷

⁷CRAWFORD, James. *State Responsibility: The General Part. Volume 100 of Cambridge Studies in International and Comparative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 825 str. ISBN 9780521822664, str. 8

3. Návrh článkov o zodpovednosti štátov

V roku 1976 bol prijatý článok 19 Návrhu článkov, ktorý upravoval zvláštnu kategóriu obzvlášť vážnych protiprávných činov – t.j. medzinárodných zločinov. Toto odlišuje režim zodpovednosti za zločiny od režimu zodpovednosti za ostatné protiprávne činy (medzinárodné delikty).

Veľká časť členov Valného zhromaždenia prijala túto právnu úpravu, avšak našli sa aj takí, ktorí mali výhrady, či priam daný dokument odmietali. Dané ustanovenie sa stretlo s kontroverziou aj v akademickej literatúre. Tieto opozitné prístupy odhaľujú, že často vychádzali z odlišnej interpretácie či pochopenia následkov, ktoré chcel dokument zakotviť. Kritika konceptu medzinárodných zločinov štátov vychádza z predpokladu, že takáto zodpovednosť štátov povedie k dôsledkom, ktoré neboli zamýšľané.⁸

Konfliktné názory boli vyjadrené ohľadne Návrhu článkov zo strany reprezentantov štátov ako aj komentátorov. Možno tvrdiť, že tieto rozpory vychádzajú z nesúladu názorov, ako vymáhať zodpovednosť štátov. Nie je vždy zrejmé, aké dôsledky zamýšľala Komisia vytvorením dvoch kategórií – medzinárodných trestných činov a medzinárodných deliktov.⁹

Počas diskusií v rokoch 1961 – 1963, niektorí členovia Komisie poukazovali na odlišnosť prípadov, kedy sa v náväznosti na zodpovednosť štátu vyžaduje jeho povinnosť učiniť reparáciu a druhý prípad, kedy daný štát je povinný znášať sankciu. Neskôr sa začalo uvažovať tak, že v prípade menej závažného protiprávneho činu, zodpovednosť štátu nadobudla formu povinnosti učiniť reparáciu. A len ak štát porušil túto povinnosť vrátiť pôvodný stav, len vtedy sú na rade sankcie. Obsah a druh sankcií taktiež závisel na druhu zodpovednosti štátu.¹⁰

Článok 1 upravuje zodpovednosť štátu za jeho medzinárodne protiprávne správanie. Každé medzinárodne protiprávne správanie štátu vyvolá medzinárodnú zodpovednosť tohto štátu.

⁸ WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609, str. 9

⁹WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609, str. 9

¹⁰WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609, str. 10

Článok 2 hovorí, že o medzinárodne protiprávne správanie štátu ide, ak toto správanie pozostáva z konania alebo opomenutia, ktoré je pričítateľné štátu podľa medzinárodného práva a zakladá porušenie medzinárodného záväzku štátu.

Kvalifikované správanie štátu ako medzinárodne protiprávneho podľa článku 3 – správanie štátu je medzinárodne protiprávne, ak je upravené medzinárodným právom. Tejto kvalifikácii nebráni, ak je to súčasne správanie podľa vnútroštátnej úpravy zákonné.

Princíp, že akékoľvek správanie štátu, ktoré medzinárodné právo charakterizuje ako protiprávny čin zahŕňa aj zodpovednosť štátu v medzinárodnom práve, je jeden z hlavných princípov, ktoré sa vyskytujú v praxi štátov a v súdnych rozhodnutiach; jedná sa o hlboko zakorenenú doktrínu medzinárodného práva.

17. augusta 1923 bol vynesovaný rozsudok vo veci S.S. „Wimbledon“. Rok 1938 priniesol rozsudok vo veci „Fosfátov v Maroku“, kde sa súd vyslovil, že keď štát bol vinný z medzinárodne protiprávneho činu voči inému štátu, dochádza tu k vzniku medzinárodnej zodpovednosti. Medzinárodný súdny dvor uplatnil tento princíp tiež v rozsudku v prípade Kanál Korfu, vo svojom poradnom stanovisku k Reparáciám za ujmu spôsobenú v službách OSN a v ďalších poradných stanoviskách, kde sa vyjadril, že odmietnutie plnenia zmluvných povinností zahŕňa medzinárodnú zodpovednosť.¹¹

S ohľadom na štátnu prax, názor štátov je najvýraznejšie vyjarený v pozíciách, ktoré prezentovali vlády počas rokov 1924 – 1930. V týchto rokoch Liga národov skúšala kodifikovať tému štátnej zodpovednosti – v danom čase sa venovali zodpovednosti štátu za ujmu voči jednotlivcovi alebo voči majetku cudzincov. Viera v existenciu všeobecného pravidla, že zodpovednosť savzťahuje na akýkoľvek medzinárodne protiprávny čin štátu, sa nachádzal jasne v druhom bode žiadosti o informácie adresovanej vládam od Prípravnej komisie na Konferenciu v Haagu pre kodifikáciu medzinárodného práva v roku 1930. Tento názor je zreteľný aj z odpovedí vlád, ako aj z vystúpení predstaviteľov na konferencii. Článok 1 bol tak schválený jednomyselne.¹²

Článok č. 3 dopĺňa články 1 a 2 v tom zmysle, že vyslovuje podmienky nutné na určenie existencie medzinárodne protiprávneho činu štátu (čo je základný prvok medzinárodne protiprávneho činu). Za týmto účelom musia byť prítomné dva prvky – tzv. subjektívny prvok,

¹¹The International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility: Part 1, Articles 1-35, Volume 1. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 380 str., ISBN 9780792311799, str. 43

¹²The International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility: Part 1, Articles 1-35, Volume 1. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 380 str., ISBN 9780792311799, str. 44

t.j. správanie, ktoré musí byť pripísateľné nie osobe ani skupine osôb, ale štátu ako subjektu medzinárodného práva. Druhý prvok je prvok objektívny, to značí, že konanie štátu, ktoré je predmetom skúmania, zlyhalo pri plnení medzinárodnej povinnosti daného štátu.¹³

Článok 1 upravuje základné návrhy medzinárodného práva zodpovednosti štátov. Možno sa zamerať na anulačné rozhodnutie v prípade CMS Gas Transmission Company proti Argentíne, v ktorom ad hoc komisia odkazovala na známy princíp medzinárodného práva uvedený v článku 1. Záver komisie spočíval v tom, že Argentína porušila svoje povinnosti a teda bola zodpovedná za protiprávne opatrenia, ktoré učinila a vznikol tak nárok na náhradu (compensation). V prípade ozbrojených aktivít na území Konga (Demokratická republika Kongo proti Ugande) sa Medzinárodný súdny dvor vyjadril, že nakoľko Uganda spáchala medzinárodne protiprávne činy zapríčiňujúce medzinárodnú zodpovednosť, súd skúmal určenie právnych následkov, ktoré zahŕňa takáto zodpovednosť.¹⁴

V prípade Ilaşcu a ostatní proti Rusku a Moldavsku sa jednalo o zodpovednosť Ruska a Moldavska za zadržiavanie a zlé zaobchádzanie s jednotlivcami povstaleckou administratívou v odštiepenej Transdneperskej republike na území Moldavska. Súd v tomto prípade taktiež uznáva, že zodpovednosť štátu za porušenie medzinárodnej zodpovednosti je uznaný princíp medzinárodného práva (čo dokladuje práca Komisie).¹⁵

Tribunál sa obával, či činy dvoch entít (SOF a ANAPS), vytvorených za účelom procesu privatizácie, bolo možné pričítať Rumunsku pre účely uplatnenia medzinárodnej zodpovednosti štátov. Tribunál učinil viaceré všeobecné obzervácie, pokiaľ ide o pripísateľnosť správania. Takéto správanie štátu sa však musí viazať na medzinárodné právo štátnej zodpovednosti, pokiaľ chceme hovoriť o medzinárodnej zodpovednosti ako následku správania štátu. Tribunál sa v danom prípade zaoberal obzvlášť článkom 4. Ten hovorí o správaní akéhokoľvek štátneho orgánu, t.j. vrátane akejkoľvek osoby alebo orgánu, ktorý má tento status v súlade s vnútorným právom štátu. Správanie akéhokoľvek takéhoto štátneho orgánu sa považuje za čin daného štátu v zmysle medzinárodného práva. Dané pravidlo sa teda týka pričítateľnosti činov tzv. de iure

¹³The International Law Commission's Draft Articles on State Responsibility: Part 1, Articles 1-35, Volume 1. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 380 str., ISBN 9780792311799. str. 49

¹⁴OLLESON, Simon. *The Impact of the ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*. [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: http://www.biicl.org/files/3107_impactofthearticlesonstate_responsibilitypreliminarydraftfinal.pdf, str. 2

¹⁵OLLESON, Simon. *The Impact of the ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*. [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: http://www.biicl.org/files/3107_impactofthearticlesonstate_responsibilitypreliminarydraftfinal.pdf, str. 3

orgánov, ktoré boli výslovne oprávnené konať v mene štátu v rámci limitov ich oprávnení. SOF a APAPS boli oddelené od štátu a teda nie je možné na nich nahliadať ako na orgány de iure.¹⁶

Tribunál jednoznačne označil článok 4 ako ustanovenie, v ktorom je obsiahnuté obyčajové medzinárodné právo vo vzťahu k pripísateľnosti správania štátnych orgánov. Napriek tomu však tribunál usúdil, že SOF a APAPS neboli orgány de iure a tak ich konanie nebolo možné pripísať Rumunsku z titulu, že by šlo o štátne orgány. Tribunál však konštatoval, že činy týchto orgánov je možné pripísať Rumunsku, nakoľko vykonávali prvky vládnej autority vo svojich jednaniach so štátom. Z tohto dôvodu tribunál teda napokon pripísal konanie SOF a APAPS Rumunsku pre účely posúdenia medzinárodnej zodpovednosti štátov.¹⁷ Spor medzi Noble Ventures (americkou korporáciou) a rumunskou entitou SOF, ktorá mala na starosti privatizáciu rumunských štátom ovládaných spoločností vyvstal po dohode, na základe ktorej Noble Ventures kúpili podiel SOF v CRS. Pár mesiacov po tejto privatizácii sa vyskytlo zopár problémov a Noble Ventures tvrdili zneužitia konania SOF, porušenie plnej ochrany a bezpečnosti

Kedy sa správanie osoby alebo skupiny osôb považuje za čin štátu podľa medzinárodného práva? Upravuje nám to článok 8. Za čin štátu sa podľa medzinárodného práva považuje toto správanie vtedy, keď osoba alebo skupina osôb koná podľa inštrukcií alebo pod vedením alebo kontrolou štátu pri tomto konaní. Ako všeobecný princíp správanie súkromných osôb alebo entít nie je možné pripísať štátu podľa medzinárodného práva. V prípade existencie špecifického faktického vzťahu medzi osobou alebo entitou, ktorá koná a štátom však vzniká stav, kedy takéto konanie možno pripísať štátu, nakoľko sú splnené tieto špecifické okolnosti. Článok 8 upravuje dve špecifické okolnosti. Pri prvej z nich koná osoba podľa pokynov štátu a tak koná protiprávne. V druhom prípade sa jedná o viac všeobecnú situáciu, kedy súkromné osoby konajú pod priamou kontrolou štátu. Je nutné na tomto mieste spomenúť princíp efektívnosti v medzinárodnom práve, ktorého význam sa uplatňuje v tom, že v oboch prípadoch vyššie

¹⁶OLLESON, Simon. *The Impact of the ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*. [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: http://www.biiel.org/files/3107_impactofthearticlesonstate_responsibilitypreliminarydraftfinal.pdf, str. 41

¹⁷OLLESON, Simon. *The Impact of the ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*. [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: http://www.biiel.org/files/3107_impactofthearticlesonstate_responsibilitypreliminarydraftfinal.pdf, str. 42

spomenutých sa musí dbať na existenciu skutočného prepojenia medzi osobou alebo skupinou, ktorá koná a štátom na druhej strane.¹⁸

Spomeňme prípad Vojenskej a paravojenskej aktivity a Nikaragua. Úzko s ním súvisí otázka stupňa kontroly, ktorý musí nastať na strane štátu, aby konanie jednotlivca mohlo byť pripísané štátu. V tomto prípade sa uvažovalo o konaní tzv. *contras* a či ich konanie mohlo byť pripísané USA. Ich konaním došlo vtedy k porušeniam medzinárodného humanitárneho práva. Medzinárodný súdny dvor toto skúmal z hľadiska pojmu „kontrola“ – USA podľa neho bolo zodpovedné za plánovanie, vedenie a podporu, ktorú USA poskytli nikaragujskej operatívne. Širší nárok Nikaraguy, že úplne všetky činy *contras* boli pripísateľné USA z titulu ich kontroly, bol však zamietnutý. Napriek dotáciam a iným formám podpory nebolo možné podľa rozsudku konštatovať, že USA vykonávali taký stupeň kontroly vo všetkých oblastiach, aby bolo možné tvrdiť, že *contras* konali v mene štátu. Všetky formy účasti USA na predmetnom konaní *contras* vrátane celkovej kontroly USA nad jednotkami, ktoré boli skutočne do vysokej miery závislé na tejto podpore, bez ďalších dôkazov neznamená, že USA riadili alebo vymáhali vykonanie týchto činov proti ľudským právam. Takéto činy mohli byť podľa Medzinárodného súdneho dvora vykonané *contras* aj bez kontroly USA a aby mohli byť pripísané štátu, muselo by sa dokázať, že štát mal nad týmto konaním efektívnu kontrolu, to znamená kontrolu nad vojenskými alebo paravojenskými operáciami, v rámci ktorých došlo k porušovaniu medzinárodného humanitárneho práva. Jedine vtedy by pre USA z tohto vyplývali právne následky.¹⁹ Podľa súdu *contras* nepredstavovali orgán USA *de iure* ani *de facto* a tak nejednali za Spojené štáty americké. Aby bolo možné pripísať jednanie *contras* Spojeným štátom, museli by ich tieto riadiť, dávať im inštrukcie alebo ich kontrolovať. Ako sa vyslovil Medzinárodný súdny dvor, muselo by byť v zásade dokázané, že USA mali efektívnu kontrolu nad vojenskými alebo paravojenskými aktivitami v rozsahu, v akom boli spáchané domnelé porušenia.²⁰

Pokiaľ ide o pripísanie správania štátu, článok 11 hovoril len, že činy súkromných osôb nie sú pripísateľné štátu, ak mu nie sú pripísateľné podľa ostatných článkov druhej kapitoly. Článok

¹⁸DUNK, Frans G. Von der. *Liability Versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of 34th Colloquium on the Law of Outer Space, October, 1991: Canada, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=spacelaw>

¹⁹DUNK, Frans G. Von der. *Liability Versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of 34th Colloquium on the Law of Outer Space, October, 1991: Canada, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=spacelaw>

²⁰The Republic of Nicaragua v. The United States of America (1986) ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, rozsudok, ICJ Reports.

3 plní aj samostatne dostatočnú úlohu ako kľúčový článok upravujúci „negatívnu pripísateľnosť“ – upravuje totiž pričítateľnosť ako jednu z dvoch požiadaviek pre vznik zodpovednosti. Existujú tvrdenia, že tieto články zosobňujú veľmi tradičný západný koncept štátu a verejného sektora, pričom zabúdajú zohľadniť prelínanie verejných a súkromných sfér. Prispievajú tak k akémusi (možno neúmyselnému) preferovaniu verejnej sféry, ktoré sa zrkadlí v kritike druhej kapitole a v kritike rigidity a neschopnosti lepšie reagovať na meniacu sa funkciu štátu v medzinárodnom sektore zo strany západných štátov. Krajiny Latinskej Ameriky, Afriky či Ázie patria medzi popredných zástancov domácej jurisdikcie a sú za limitovanie vonakejšej zodpovednosti štátu. Spomína sa, že existujú aj konštruktívnejšie spôsoby, ako reagovať na kritiku. Od roku 1945 jednoznačne došlo k transformácii pravidiel zodpovednosti štátu v zmysle medzinárodného práva. Obzvlášť sa to dotýka oblasti ľudských práv. Možno však konštatovať, že klasické pravidlá pripísateľnosti sa udržali v obdobnej podobe aj po týchto rôznych zmenách. Dôvodom je ich flexibilita a taktiež koncept, podľa ktorého za určitých okolností je štát povinný garantovať ľudské práva; nepostačuje z jeho strany len zdržať sa zasahovania. To znamená, že štát môže byť napríklad zodpovedný ak jeho právo umožní súkromné konania (napríklad značné telesné tresty v školách), alebo ak zlyhá pri dostatočnom zabezpečení ochrany proti súkromnému zneužívaniu osôb v špeciálnej starostlivosti.²¹

MSD potvrdil, že existujú povinnosti v oblasti zodpovednosti štátov voči medzinárodnému spoločenstvu. Možno spomenúť prípad rozsudku MSD vo veci Barcelona Traction (vznik v r. 1910 v Toronte, tu sa nachádzalo tiež úradné sílo, zriadili niekoľko dcérskych spoločností v Španielsku a tieto boli kapitálovo ovládané belgickými energetickými spoločnosťami pred vojnou). Belgicko v tomto prípade pričítalo Španielsku, že menovou intervenciou pripravilo akcionárov o zisky, že spoločnosť B.T. bola znemožnená súdna ochrana a že na ňu bol na žiadosť len troch španielskych akcionárov uvalený konkurz. Španielsko namietalo neopodstatnenosť diplomatickej ochrany Belgicka, nakoľko B.T. bola kanadská spoločnosť. Španielsko nepovažovalo kapitálovú kontrolu za dostatočný titul na tvrdenie zodpovednosti, tým by bola až zmluva o ochrane investícií medzi Belgickom a Španielskom. Súd dal napokon za pravdu Španielsku, pretože Kanada opakovane zasahovala v prospech B.T. Taktiež Kanada preukázala ochotu poskytnutia diplomatickej ochrany. Prijatím zahraničnej investície sa podľa súdu štát nestáva automaticky garantom pokiaľ ide o škodu, ktorá vznikla akcionárom menovými intervenciami. Súd uzavrel, že zahraničné investície sú vždy spojené s určitou mierou rizika.

²¹Revising the Draft Articles European Journal of International Law, Volume 10, Issue 4, 1 January 1999,, James Crawford, EJIL 1999, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/593.pdf>, str. 439

Debata spojená s touto problematikou je rozobratá aj v Reporte z roku 1998. Ten hovorí, že neexistuje nijaký konsenzus vo veci úpravy „zločinov“ a „deliktov“ v Návrhu článkov a že je v tejto problematike potrebná ďalšia práca. Literatúra považuje za otázne, či postačuje systematický vývoj pojmov ako povinnosť (erga omnes), imperatívne normy (ius cogens) a zavedenie kategórie najväznejších porušení medzinárodných povinností. Niektoré názory považujú pojmy „zločin“ a „delikt“ za nepotrebné, hoci sa uznáva, že má zmysel, ak pojem „medzinárodného zločinu“ zrkadlí kvalitatívny rozdiel medzi porušením povinnosti voči medzinárodnému spoločenstvu a povinnosti voči jednému alebo viacerým štátom. Ak to však má odrážať kriminalizáciu štátu, ako v prípadoch medzinárodnej kriminalizácie jednotlivcov pred juhoslávskymi alebo rwandskými súdmi alebo de facto kriminalizácia Iraku, Líbye, Juhoslávie v nedávnej praxi, musia sa jednoznačne stanoviť pravidlá štruktúry a organizácie spravodlivého procesu a mierového riešenia sporov. Svojoľné používanie pojmu „trestný“ bez stanovených procedúr pre určenie trestnej zodpovednosti zakladá len nejasné ukazovanie prstom a nie právne upravený postup určenia porušenia zodpovednosti.²²

²²*European Journal of International Law*, Volume 10, Issue 4, 1 January 1999 Revising the Draft Articles, James Crawford, EJIL 1999,[Online].[cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/593.pdf>, str. 443

4. Rada bezpečnosti OSN a úvod do judikatúry vo veci medzinárodnej zodpovednosti štátov

Najmä po druhej svetovej vojne vznikla potreba štátov vybudovať systém kolektívnej bezpečnosti. Cieľom bolo, aby rušitelia zákazu použitia sily boli potrestaní. OSN tak prevzala kolektívnu bezpečnosť. Rada bezpečnosti OSN má základnú zodpovednosť za udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (článok 24, odst. 1 Charty OSN). Rada bezpečnosti určuje, či došlo k ohrozeniu mieru, porušeniu mieru alebo k útočnému činu (článok 39 Charty OSN). Rada bezpečnosti môže doporučiť daným štátom priebežné opatrenia, aby sa predišlo zhoršeniu situácie. Rada bezpečnosti môže doporučiť alebo rozhodnúť, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily majú byť použité. Rada bezpečnosti môže vyzvať členov OSN, aby vykonali príslušné opatrenia. Napríklad v roku 1970 Rada bezpečnosti doporučila zbrojné embargo voči JAR v súvislosti s jej politikou rasovej diskriminácie. V roku 1977 však prehodnotila správanie JAR ako skutočnú hrozbu pre medzinárodný mier a rozhodla o embargu závažným spôsobom. Doporučenie podľa článku 39 Rada bezpečnosti učiní v prípade, ak nie je mier správaním donucovaného štátu bezprostredne ohrozený a hrozba ostáva len potenciálna. Naproti tomu rozhodnutia (článok 41 a článok 25) Rady bezpečnosti o kolektívnych opatreniach zaväzujú nielen všetkých členov OSN. Sú však vynútiteľné aj voči nečlenom (článok 2, odst. 6 Charty OSN). Rada bezpečnosti môže vyzvať členov OSN, aby takéto opatrenia vykonali (článok 41). Ak má Rada bezpečnosti za to, že opatrenia podľa článku 41 nedostačujú, alebo sa ukázali byť nedostatočné, môže podniknúť také akcie leteckými, námornými alebo pozemnými silami, aké považuje za nutné k udržaniu alebo obnoveniu medzinárodného mieru a bezpečnosti. Takéto akcie môžu zahŕňať demonštrácie, blokádu a iné operácie leteckými, námornými alebo pozemnými silami členov OSN. Ozbrojené akcie Rady bezpečnosti majú ofenzívnu povahu. Nemusia byť ukončené v okamihu, kedy sankcionovaný štát upustí od svojho útočného jednanja. Je nimi možné aj kedykoľvek neskôr vynútiť aj to, aby splnil svoju zodpovednostnú povinnosť alebo podmienky stanovené mu rozhodnutím Rady bezpečnosti.

Len štáty môžu byť stranami sporu pred Medzinárodným súdnym dvorom. Medzinárodné organizácie, právnické osoby a jednotlivci sa nemôžu pred MSD objaviť ako strany sporu. Z tohto však nevyplýva, že jurisdikcia MSD v otázkach zodpovednosti štátov sa netýka iných subjektov. Medzinárodné organizácie sa nemôžu obrátiť na MSD vo veci riešenia sporu. MSD

má vo svojej kompetencii okrem iného vyjadrovanie poradných názorov vo veciach riešenia sporov.²³

Osobitá situácia nastáva v prípade nedostatku náležitej starostlivosti (*due diligence*). Jedná sa o situáciu, kedy je štátu pričítané, že nezabránil protiprávnemu konaniu jednotlivcov alebo dokonca protiprávnemu stavu. Jedná sa o tzv. nepriamu pričítateľnosť alebo pričítateľnosť nedbanlivosti. Možno hovoriť aj o pričítateľnosti nedostatku riadnej starostlivosti. Takýto spôsob pričítateľnosti môže predstavovať určité východisko, keď nie je možné pripísať štátu konanie určitého jednotlivca. Meno, ktoré sa spája s vývojom tejto povinnosti, je Hessenbruege.²⁴

Zvykne sa polemizovať, či je nevyhnutná takáto forma zodpovednosti v medzinárodnom práve. Medzi argumenty za patrí tvrdenie, že jej prítomnosť v medzinárodnom práve vedie k vyhraneniu *svedomitosti*, čo má za následok obmedzenie škôd. Takýto argument však popiera systematiku návrhu Komisie. Ak by totiž štát nedodržel náležitú svedomitosť, dochádza k zodpovednosti za protiprávne správanie. Samotné dodržanie náležitej svedomitosti nevyklučuje, že sa v praxi aj v týchto prípadoch uplatní zodpovednosť za protiprávne správanie. Za presvedčivý argument sa považuje tvrdenie, že táto zodpovednosť zabezpečuje odškodnenie nevinných obetí v prípadoch, kedy dochádza ku škodlivým následkom prekračujúcim hranice pri rizikových činnostiach. Zatiaľ čo zodpovednosť za protiprávne chovanie pozná viacero ospravedlňujúcich dôvodov, zodpovednosť za rizikové správanie takéto dôvody nepozná. Ak teda z rizikového správania vyústi spáchanie škody, zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve poskytuje v takýchto prípadoch ručenie. V takýchto špeciálnych prípadoch by síce prichádzali do úvahy špeciálne dohody alebo plnenia *ex gratia*. Je tu však neistota vyplývajúca zo spoliehania na vôľu štátov. V praxi však platí, že túto formu zodpovednosti je nemožné aktuálne dôsledným spôsobom v medzinárodnom práve presadiť a vo výsledku spadá do veľkej miery do individuálneho rozhodovania štátov.²⁵

Vývoj konceptu protiopatrení tretích štátov zahŕňa viacero úrovní. Spája sa s ranou realizáciou medzinárodnej právnej doktríny, že nie všetky medzinárodne protiprávne činy majú rovnakú právnu váhu. Aj ich význam a dôsledky sa líšia. V roku 1915 profesor Elihu Root robil

²³PARLETT, K. *The Law of International Responsibility*. Oxford Commentaries on International Law. Dotlač. Oxford: OUP Oxford, 2010. 1296 str.; str. 24. ISBN: 9780199296972

²⁴HESSENBRUEGE, J. A. *The Historical Development of the Doctrines of Attribution and Due Diligence in International Law*. NYUJ Intl. L. & Pol., č. 36, 2004

²⁵POLÁKOVÁ, L. *Medzinárodná zodpovednosť za škody spôsobené rizikovým chovaním, ktoré nie je zakázané medzinárodným právom*. 7.12.2007[online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://mezinarodni.juristic.cz/620327/clanek/mpv1.html>

porovnanie medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom. Vo svojej práci porovnal nevyhnutnosť rozlíšiť v medzinárodnom právnom poriadku medzi protiprávnym správaním, ktoré ovplyvňuje len strany priamo zapojené v spore a na druhej strane medzi protiprávnymi činmi, ktoré spôsobia ujmu každému štátu. Avšak až po druhej svetovej vojne sa ustálil názor, podľa ktorého všeobecné medzinárodné právo poskytovalo rámec pre dva rôzne režimy zodpovednosti. Prvý sa vzťahuje na výsledok porušenia povinností, ktoré sú významné pre medzinárodnú komunitu ako celok. Druhý sa vzťahuje na porušenia týkajúce sa povinností nižšieho významu. Veľkú dôležitosť v tomto smere malo *obiter dictum* Medzinárodného súdneho dvora z roku 1970 v prípade „Barcelona Traction“. Súd sa tu vyslovil, že je nevyhnutné rozlišovať medzi povinnosťami, ktorých ochrana je v záujme všetkých štátov, a medzi povinnosťami, ktoré vyvstávajú tvárou v tvár inému štátu na poli diplomatickej ochrany.²⁶ Po tom, čo bol prípad predložený Medzinárodnému súdnemu dvoru, politický proces interných rokovaní bol nahradený externou právnou procedúrou.

Čo sa týka právnosti odloženia a následne opustenia prác na projekte Gabčíkovo – Nagymaros, to, že Maďarsko odložilo tieto práce, bolo protiprávne. Dôvodom je, že zmluva z roku 1977 popisovala projekt ako jednotný a nerozdeliteľný. Maďarsko síce argumentovalo dôvodom, že v roku 1989 nastal stav núdze – toto však súd ako podklad pre legalitu ich zanechania prác odmietol. Súd navyše dodal, že aj keby skutočne bol vtedy stav núdze, odstúpenie Maďarska od prác na projekte by takýto stav núdze neospravedlňoval.

Ďalší prvok, ktorú súd skúmal, bola legalita a zavedenie „dočasného riešenia“ (variantu C) Slovenskom. Tento variant C bol súdom označený za nelegálny. Súdný dvor sa opäť odvolal na jednotný a nedeliteľný charakter projektu. Variant C priamo narušal princíp zdieľaného vlastníctva pokiaľ ide o základné piliere daného projektu.

Pokiaľ sa jedná o právne následky ukončenia zmluvy Maďarskom, toto ukončenie bolo protiprávne. Súd teda konštatoval, že Zmluva z roku 1977 bola stále platná. Všetky dôvody Maďarska v tejto veci boli odmietnuté – medzi ich argumenty patrilo nasledovné: stav núdze, nemožnosť plnenia povinností, zásadná zmena okolností a materiálne porušenie zmluvy Československom ako aj vývoj nových noriem enviromentálneho medzinárodného práva.

Právne dôsledky, ktoré mal rozsudok Medzinárodného súdneho dvora na strany sporu bol: strany museli hľadať dohodu, pokiaľ ide o vykonanie rozsudku. Bola im uložená povinnosť považovať zmluvu za spojený investičný projekt pre produkciu energie, zlepšenie navigácie po

²⁶KATSELLI, E. *Countermeasures by Non-Injured States in the Law on State Responsibility*, London: Routledge, 2010 [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Katselli_0.PDF, str. 3

Dunaji, kontrolu záplav, reguláciu odstraňovania ľadu a ochranu prirodzeného prostredia. Kľúčovým elementom tu bola ochrana životného prostredia.²⁷

Druhý argument Maďarska sa opieral o umožnenie stranám uplatniť nemožnosť vykonania zmluvy ako dôvod pre ukončenie alebo odstúpenie od zmluvy. Tento predpoklad platí, ak nemožnosť plnenia plynie z permanentného zmiznutia alebo zničenia objektu, ktorý je nevyhnutný pre vykonanie zmluvy. Maďarsko tvrdilo, že bolo nemožné na jeho území skonštruovať systém vodných diel, nakoľko tvrdili, že by to spôsobilo neodstrániteľné škody na životnom prostredí. Navyše v máji 1992 základný cieľ Zmluvy z roku 1977 – spoločná investícia a operácia konzistentná s enviromentálnou ochranou natrvalo zmizol – preto Maďarsko namietalo nemožnosť vykonania Zmluvy z roku 1977.²⁸

Enviromentálna degradácia koryta rieky Dunaj viedla k tomu, že okrem používania tzv. „soft law“ a dosahovania politickej dohody jeho prostredníctvom, došlo k vzniku medzinárodnej komisie. Medzi jej úlohy malo patriť regulovanie aktivít spojených s riekou Dunaj a jej okolím. Pred súčasnou Medzinárodnou komisiou pre ochranu Dunaja došlo k vzniku aj ďalších komisií pre túto riekou. Tieto komisie sa však zaoberali skôr otázkami navigácie na rieke Dunaj a nie jej enviromentálnou ochranou.²⁹

²⁷The Hungarian-Slovakian Conflict over the Gabčíkovo-Nagymaros Dams: An Analysis, Heiko Fürst Institute for Peace Research and Security Policy, University of Hamburg, Germany, str. 6 – 7, <http://www.columbia.edu/cu/ece/research/intermarium/vol6no2/furst3.pdf>

²⁸NAKAMICHI, Mari. *The International Court of Justice Decision Regarding the Gabčíkovo-Nagymaros Project*. Fordham Environmental Law Review, Fordham Environmental Law Review, Volume 9, Number 2, 2017, Article 4

²⁹NAKAMICHI, Mari. *The International Court of Justice Decision Regarding the Gabčíkovo-Nagymaros Project*. Fordham Environmental Law Review, Fordham Environmental Law Review, Volume 9, Number 2, 2017, Article 4

5. Proces, efekt a implementácia pravidiel pre medzinárodnú zodpovednosť štátu

Vzťah, vzájomná závislosť a zjavné rozdiely medzi vnútroštátnym právom a medzinárodným právom majú svoje miesto v problematike týkajúcej sa zodpovednosti štátu. Definujú určité činy a ich charakteristiku ako protiprávne podľa medzinárodného práva. Taktiež sa to dotýka procedurálnych záležitostí. Jeden z týchto aspektov je zakotvený v článku 3 Rezolúcie 56/83 podľa ktorého je vo všeobecnej forme charakterizácia činu štátu ako medzinárodne protiprávneho je regulovaná medzinárodným právom. Neovplyvňuje ju charakteristika toho istého činu ako súladného s právom podľa vnútroštátneho práva. Často medzinárodné právo ukladá povinnosti, ktoré neexistujú podľa vnútroštátneho práva. Pokiaľ ide o nápravné prostriedky, v niektorých prípadoch sa síce nespomína explicitne nutnosť prvotného vyčerpania vnútroštátnych prostriedkov, ale vyplýva z všeobecných princípov medzinárodného obyčajového práva. Zjavné a priame formulácie, ktoré by teda upravovali túto problematiku, sa v Charte OSN alebo v Štatúte medzinárodného súdneho dvora nenachádzajú; zámer zákonodarcu je možné vyčítať len nepriamo a vzdialene. Vodítkom môžu byť zmienky o tom, že Medzinárodný súdny dvor rozhoduje na základe medzinárodných dohôd, obyčají, takže dá sa predpokladať, že problematika vyčerpania vnútroštátnych prostriedkov je v týchto špecifických zdrojoch zakotvená. Vo všeobecnosti platí, že táto dualita vnútroštátneho prostriedku verzus medzinárodného prostriedku pre rovnaký protiprávny čin sa spravuje pravidlom, že vnútroštátny prostriedok prevažuje nad medzinárodným. Kľúčové je, že vnútroštátne právne systémy disponujú väčšou autoritou vymáhania súdnych rozhodnutí a iných procesných kontrolných mechanizmov.

Kto je oprávnený dovolať sa zodpovednosti štátov? Jednak sú to poškodené štáty, ale aj štáty, ktoré neboli poškodené.

Podľa konceptu, kedy považujeme štát za vopred existujúci fakt, t.j. subjekt medzinárodného práva, funkcia pravidiel, ktoré sú relatívne pre pripísanie protiprávneho skutku štátu nie je taká, že by mali pripísať kvalitu orgánu štátu hmotnému páchatel'ovi skutku – zakladajú následky skutku, pri ktorých sú tieto osoby orgánmi, majú právnu spôsobilosť konať v mene štátu.

Vo všeobecnom práve štátnej zodpovednosti, platí základný princíp, že porušenie medzinárodného práva štátom zahŕňa jeho medzinárodnú zodpovednosť. Iba v určitých prípadoch môže štát niesť zodpovednosť za konanie, ktoré je v súlade s právom. V týchto prípadoch má zodpovedný štát obvykle kontrolu nad nebezpečnou aktivitou, ktorá spôsobuje takmer nevyhnutnú škodu. Zásahy na otvorenom mori nespádajú nevyhnutne do tejto kategórie.

Mnoho autorov sa dlhodobo venuje ustanoveniam, ktoré upravujú kompenzáciu štátov v takýchto prípadoch – dochádza v týchto prípadoch k zhode, že tu vzniká štátna zodpovednosť za škodlivé následky právneho konania.

Prameňom rozhodovacej činnosti medzinárodných orgánov v sporných prípadoch sa stala častokrát právna obyčaj. Obyčaj poskytuje okrem iného aj niekoľko pravidiel týkajúcich sa zodpovednosti v medzinárodnom práve. Vývoj v oblasti medzinárodnej zodpovednosti sa v Európe udial už na prelome 19. a 20. storočia. Toto obdobie bolo charakterizované tým, že bolo niekoľko desaťročí mierového stavu. Dochádzalo k prenikaniu obchodu na nové trhy a štáty neboli ochotné niesť riziko ozbrojeného konfliktu na ochranu osôb, ktoré investovali v cudzine. Štáty však boli ochotné poskytnúť diplomatickú ochranu alebo zmier v arbitrážnom konaní, ak došlo k poškodeniu právneho záujmu ich štátneho príslušníka. Je nutné spomenúť rozhodnutie vo veci Alabama (1871 – 1872), ktoré sa považuje za dôležitý medzník pre oblasť medzinárodnej arbitráže a konkrétne pre otázku zodpovednosti v medzinárodnom práve. Jednalo sa o vojenskú loď Alabama, vyrobenú vo Veľkej Británii, ktorú použila Konfederácia v občianskej vojne Severu proti Juhu. Washingtonská zmluva z roku 1871 založila povinnosť Veľkej Británie nepovoliť na svojom území stavbu alebo vyzbrojovanie vojenských lodí pre vojnové strany. Protiprávne konanie Veľkej Británie spôsobilo Únii veľké straty, a tak vznikol nárok na náhradu škody – toto sa považuje za historicky prvý raz, kedy došlo k ukončeniu veľkého sporu medzi veľmocami zmierovacím konaním.³⁰

Pokiaľ ide o vzťah medzi zmluvným právom a právom zodpovednosti štátov, konštatuje sa, že tieto dve odvetvia práva majú rozsah, ktorý sa nie všade prelína. Určenie toho, či zmluva je alebo nie je platná, alebo či od nej bolo právoplatne odstúpené, sa spravuje zmluvným právom. Avšak na druhej strane posúdenie faktu, či pozastavenie alebo vypovedanie zmluvy bolo kompatibilné so zmluvným právom, spadá do práva zodpovednosti štátov. Viedenská zmluva z roku 1969 upravujúca zmluvné právo obsahuje podmienky, za ktorých zmluva môže byť právoplatne ukončená alebo od nej môže štát odstúpiť. Následky takéhoto ukončenia alebo odstúpenia, ktoré nespĺňa takéto podmienky, sú na druhej strane z pôsobnosti tejto zmluvy vylúčené. Súd teda napríklad v prípade Gabčíkovo – Nagymaros neakceptoval argumenty Maďarska; pozastavenie a následne opustenie prác, za ktoré bolo zodpovedné, sa dalo vykladať len ako nerešpektovanie dodržiavania aspoň niektorých ustanovení Zmluvy a Protokolu zo 6.

³⁰The Alabama Claims Arbitration (An important early arbitration) by Bartram S. Brown. [Online].[cit. 2018-04-02]. Dostupné z:<http://www.kentlaw.edu/faculty/bbrown/classes/IntlLawFall2008/CourseDocs/AlabamaClaimsArbitration.pdf>

februára 1989. Následok tohto konania Maďarska bol ten, že došlo k znemožneniu realizácie systému vodných diel, ktoré zmluva jasne opisovala ako jednotné a nedeliteľné.

Porušenie medzinárodnej povinnosti je už samo osebe postačujúce na to, aby vznikla zodpovednosť štátu. Vyskytli sa návrhy, ktoré spomínali, že by spôsob porušenia mal byť naviazaný na povahu povinnosti. Toto však rázne súd odmietol v prípade Oil Platforms. Podľa súdu tu bolo dané, že zmluva ukladala jednotlivým stranám rôzne povinnosti. Akákoľvek akcia niektorej strany, ktorá nebola kompatibilná s týmito povinnosťami, je protiprávna – pričom nezáleží na prostriedkoch, ktorými bola uskutočnená. Porušenie povinností v zmysle zmluvy jednou zo strán v podobe použitia sily je rovnako protiprávne ako porušenie administratívneho rozhodnutia alebo akýkoľvek iný spôsob porušenia.³¹

Narušenie štátneho územia taktiež môže predstavovať medzinárodne protiprávny čin. Nemusí pritom ísť ani o zámerný čin. Príkladom môže byť havária sovietskeho satelitu, ktorý roztrúsil rádioaktívny odpad nad územím severnej Kanady. Kanada na toto reagovala tým, že voči bývalému ZSSR namietala tento čin – titulom bolo narušenie jej teritoriálnej integrity.

³¹Oil Platforms, Iran v United States, Judgment, merits, ICJ GL No 90, [2003] ICJ Rep 161, ICGJ 74 (ICJ 2003), 6th November 2003, International Court of Justice [ICJ]. [Online].[cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/90/090-20031106-JUD-01-00-EN.pdf>

6. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť

Piata kapitola Návrhu článkov opisuje šesť okolností, ktoré vylučujú protiprávnosť konania: súhlas (článok 20), sebaobrana (článok 21), protiopatrenia (článok 22), vis maior – vyššia moc (článok 23), tieseň (článok 24) a nutnosť (článok 25). Zamerajme sa na článok 23 a 25. Článok 23 upravuje vyššiu moc – protiprávnosť konania štátu, ktoré nie je v súlade s medzinárodným záväzkom štátu je vylúčené, ak je čin spôsobený vyššou mocou, to znamená: výskyt neprekonateľnej sily alebo nepredvídateľnej udalosti, mimo kontroly štátu. Takáto vyššia moc musí spôsobiť, že pre štát je fyzicky nemožné za daných okolností vykonať svoju povinnosť. Vyššie uvedené sa neuplatňuje, ak situácia, za ktorej nastane vyššia moc, vznikla v dôsledku konania štátu, ktoré ju privodilo alebo ak štát predvídal riziko, že takáto situácia nastane.

Návrh článkov upravuje taktiež tzv. stav núdze a vis maior. Existujú polemiky, či Návrh článkov je vo všetkých aspektoch vyjadrením obyčajového práva. Napriek týmto nezhodám predstavujú skvelú bázu pre diskusiu. Konkrétne doktrína stavu núdze zohrala dôležitú úlohu v Argentínskej finančnej kríze v 90 -tych rokoch.³²

Prvým zo šiestich dôvodov vylučujúcich protiprávnosť konania podľa Návrhu článkov je súhlas poškodeného štátu. Musí sa jednáť o platný, predom daný, jednoznačný a skutočne vyjadrený súhlas pričítateľný štátu podľa medzinárodného práva s určitým správaním iného štátu.

Ďalším je sebaobrana – právo na sebaobranu je prirodzené právo každého napadnutého štátu. Napadnutý štát, ktorý individuálne alebo kolektívne vykonáva sebaobranu proti agresorovi v súlade s Chartou OS, nejedná teda protiprávne a nemusí niesť medzinárodnú zodpovednosť. Ak je teda prítomný aktuálny (prítomný) ozbrojený útok a štát naňho ozbrojene reaguje, pričom je možné zo strany obete agresie tento útok hneď realizovať, jedná sa o sebaobranu. Takýmto útokom však nie je možné odvracať iba *obyčajnú* hrozbu. Postihnutý štát sa môže uchýliť aj k protiopatreniu, čiže k správaniu, ktoré má donútiť štát, ktorý sa dopustil medzinárodne protiprávneho správania, aby od tohto správania upustil. Takisto protiopatrenie nemá pôsobiť ako prostriedok na potrestanie škodcu. Platí zákaz použitia sily. Štát, ktorý uplatňuje protiopatrenie, nesmie jednáť v rozpore s princípmi ochrany základných ľudských práv a slobôd a nesmie týmto protiopatrením porušovať kogentné normy ani zasiahnuť proti chráneným osobám v rámci medzinárodného humanitárneho práva. Nesmie byť nasmerovaný proti diplomatickým zástupcom iného štátu. Zároveň sa musí rešpektovať nedotknuteľnosť

³²Sempra Energy International v. The Argentine Republic, Award. [Online].[cit. 2018-11-20]. Dostupné z:<https://www.italaw.com/cases/documents/1004>

diplomatických alebo konzulárnych misií (ako aj priestorov, archívov a dokumentov). Musí zohľadňovať ochranu životného prostredia, musí dodržať princíp proporcionality; takže protiopatrenie má byť priamo úmerné závažnosti protiprávneho jednania iného štátu, na ktoré sa reaguje. Takéto protiopatrenie nesmie poškodzovať záujmy tretích štátov.

6.1. Vis maior – vyššia moc

Jedná sa o prípady, kedy následkom neodvratnej alebo nepredvídanej vonkajšej udalosti, ktorá existuje mimo rámec štátu a bez jeho pričinenia, sa štát dopustí protiprávneho správania, ale v danej situácii sú objektívne dôvody, ktoré ho zbavia zodpovednosti práve za toto protiprávne správanie. V prípade vyššej moci sú to: prírodné sily, katastrofy, povodne, sucho, kde v žiadnom prípade nemá podiel ľudské zavinenie.

Dlžník je povinný prekonať prekážku napriek tomu, že to preňho môže znamenať značné náklady navyše alebo značnú stratu. Obzvlášť ak predávajúci predpokladal riziko pri obstarávaní tovaru a v dôsledku nepredvídateľných okolností sa takéto obstarávanie stane náročným a drahým a pôvodný zdroj získania tovaru sa stal nedostupným, pokiaľ tovar požadovaného typu je stále dostupný na trhu, neexistuje prekážka tento tovar obstaráť. Predávajúci sa môže na vyššiu moc odvolať len v prípade, ak by výdavky z jeho strany boli nadmerné.³³S týmto sa spája inštitút *hardship*. *Hardship* označuje situáciu, kedy je plnenie možné, avšak je zásadne sťažené a znamenalo by závažnú ekonomickú ujmu (resp. zmenu vo vyrovnanosti pozícií strán). Takéto prípady môžu nastať pri nepredvídanom dramatickom raste ceny základnej suroviny alebo napríklad pre prijatie legislatívy dopadajúcej na výrobu, ktorý ju mimoriadne združuje. Pri takejto situácii nás zaujíma možnosť plnenia za zohľadnenia nových podmienok. Je tiež dôležité zohľadniť očakávania zmluvných strán v čase uzatvárania zmluvy, pričom sa zvyknú spomínať viaceré možnosti, ako legislatívne riešiť takéto situácie a ako identifikovať riziká. Ak sa uplatní zásada *pacta sunt servanda* alebo sa nepreukáže, že plnenie bolo jednej strane dostatočne sťažené – vtedy ostáva povinnosť plniť bez ohľadu na zmenu v podmienkach. V opačnom prípade právo prihliadne k sťaženým okolnostiam a umožní povinnému ukončiť zmluvu. Posledný prípad je alokácia rizika zmenených podmienok medzi obidve strany tým, že okrem negociácie tu existuje aj možnosť súdu adaptovať zmluvu na zmenené podmienky.³⁴

Štát si nemôže nárokovať vis maior, ak zapríčinil alebo vytvoril danú situáciu. V prípade *Libyan Arab Foreign Investment Company v. Republic of Burundi* arbitrážny tribunál odmietol argumentáciu vis maior, pretože nemožnosť plnenia, ktorú tu tvrdili, nebola podľa súdu výsledkom vonkajšej sily alebo nepredvídateľnej externej udalosti mimo vplyvu Burundi. Súd tu konštatoval, že to bol výsledok jednostranného rozhodnutia štátu. Podľa článku 61 Viedenského

³³BRUNNER, Christoph. *Force Majeure and Hardship Under General Contract Principles: Exemption for Non-performance in International Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 589 str. ISBN 9789041127921. str. 322

³⁴ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Vyšší moc, hardship aneb Smluvní doložky v mezinárodní praxi*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015. [Online].[cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5357>, str. 59

dohovoru o zmluvnom práve, materiálna nemožnosť nemože byť uplatnená, ak nemožnosť je výsledok toho, že jedna zo strán poruší zmluvnú povinnosť alebo akejkol'vek inej medzinárodnej povinnosti, ku ktorej sa strana zaviazala voči inej strane zmluvy. Návrh článkov teda tiež vylučuje situáciu, kedy vis maior je zapríčinená konaním štátu. Treba spomenúť, že na naplnenie tohto ustanovenia nepostačuje, ak konanie štátu iba prispelo k vzniku takejto situácie – situácia musí vzniknúť v dôsledku konania štátu. To znamená, že štát sa môže odvolať na vis maior, keď napríklad nechtiac prispel k vzniku materiálnej nemožnosti, pričom ale konal v dobrej vôli. Môže sa na to odvolať, nakoľko odsek 2a vyžaduje, aby úloha štátu pri vzniku vis maior bola značná.³⁵

³⁵CRAWFORD, James. *The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 424 str. ISBN 9780521013895, str. 173

6.2. Núdza

Núdza podľa článku 25 oprávňuje štát k tomu, aby bol zbavený zodpovednosti za konanie v rozpore s medzinárodným záväzkom len za nasledovných podmienok: takéto konanie štátu musí byť jediným možným spôsobom, ako štát dokáže ochrániť zásadný záujem proti vážnemu a bezprostredne hroziacemu nebezpečenstvu a toto konanie nesmie vážne poškodiť zásadný záujem štátu alebo štátov, na ktorý je naviazaná daná povinnosť. Nesmie tiež poškodiť záujmy medzinárodného spoločenstva. V prípade, že príslušná medzinárodná povinnosť vylučuje možnosť vyvolania núdze alebo ak štát prispel k situácii núdze, vtedy nenastáva vylúčenie protiprávnosti konania štátu z titulu núdze.

Okolnosti vylučujúce protiprávnosť v zmysle kapitoly 5 Návrhu článkov sa aplikujú na akýkoľvek medzinárodne protiprávny čin. Nezáleží na tom, či zahŕňa porušenie povinnosti štátu vyvstávajúcej zo všeobecného medzinárodného práva, zmluvy, jednostranného aktu alebo aktu z akéhokoľvek iného zdroja. Tieto okolnosti neanulujú ani neukončujú povinnosť štátu. Sú skôr ospravedlnením za nekonanie počas doby, kedy daná okolnosť existuje. Po ukončení existencie stavu núdze, obnovuje sa povinnosť štátu konať opäť v súlade s povinnosťou. Možno to prirovnať k dočasným prekážkam v zmysle všeobecných zmluvných princípov.³⁶

Pokiaľ ide o finančnú krízu v Argentíne počiatkom 90-tych rokov, inštitút núdze tu zohrával úlohu v prípadoch investičnej arbitráže. V 80-tych rokoch čelila krajina vážnej finančnej kríze, recesii a hyperinflácii. Argentínska vláda potom začala privatizovať veľké podniky vlastnené štátom. Štát tak uzákonil mnohé zákony priaznivé pre investorov za účelom prilákania zahraničných investícií do Argentíny. Na sklonku 90-tych rokov sa začala vynárať nová ekonomická kríza a vláda potom revidovala alebo stiahla mnoho právnych záväzkov, ktoré najskôr investorom sľúbila. Investori následne tvrdili, že odpoveď argentínskej vlády na finančnú krízu poškodila práva investorov zaistené niekoľkými bilaterálnymi investičnými zmluvami, ktorými sa Argentína zaviazala.

Argentína v tomto prípade tvrdila, že podľa obyčajového medzinárodného práva sa doktrína núdze prejavuje tak, že zabraňuje protiprávnosti konania štátu – tu sa to malo vzťahovať na konanie Argentíny v reakcii na dopady finančnej krízy. Jurisdikcia v štyroch prípadoch proti Argentíne z roku 2008 sa dnes javí problematická. V prípade CMS Gas, Ernon a Sempra sa súd vyjadril, že kríza bola rozhodne krutá, ale nie až natoľko, aby sa naplnila podmienka „zásadného

³⁶BRUNNER, Christoph. *Force Majeure and Hardship Under General Contract Principles: Exemption for Non-performance in International Arbitration*. International arbitration lawlibrary – Zväzok 18, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 589 str., ISBN 9789041127921, s. 315

záujmu“. Tribunál tvrdil, že kríza neskompromitovala samotnú existenciu štátu a jeho nezávislosť tak, aby sa dalo tvrdiť, že zahŕňa základný záujem štátu. Preto sa zdá, že tribunál tu v prípade LGE uplatnil požiadavku *zásadného záujmu* odlišne od ostatných tribunálov. Dôležité je pozrieť sa v tejto súvislosti aj na nasledovné aspekty: prisúdenie rizika je kľúčové. Prípady, kde na jednej strane vystupuje investor a na druhej štát, musíme odlišovať od tých, kde proti sebe stoja dva štáty. V druhom uvedenom prípade, t.j. pre dva štáty nemajú obvykle ich vzťahy charakter až tak peňažnej povahy. Návrh článkov nebol spísaný pre účely vzťahov medzi štátom a investormi, ich záber a účel je viac všeobecný. Pre potreby investičného práva a pre prípady konkrétnych investorov, ktorí sa chcú brániť, je potrebné rozvinúť právnu úpravu obsiahnutú v Návrhu článkov.³⁷

³⁷BRUNNER, Christoph. *Force Majeure and Hardship Under General Contract Principles: Exemption for Non-performance in International Arbitration*. International arbitration lawlibrary – Zväzok 18, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 589 str., ISBN 9789041127921, s. 319

6.3. Odôvodnenie (justification) a ospravedlnenie (excuse)

Téma rozlíšenia týchto dvoch pojmov vyvstala už v čase formovania Návrhu článkov Komisiou pre medzinárodné právo; v danom čase však Komisia nemala dostatočný priestor venovať sa tejto problematike do hĺbky, nakoľko ju zamestnávali ďalšie oblasti vyžadujúce právnu úpravu. Nechala toto rozdelenie otvorené na neskoršiu diskusiu. Literatúra niekedy tvrdí, že Komisia tieto dva pojmy používa zameniteľne. Otázka v súvislosti s pojmami *justification* a *excuse* však znie: má vytýčenie deliacej čiary medzi týmito pojmami praktický význam alebo ide len o akademickú debatu?

Pri pohľade na prax štátov nemožno vidieť reálne využitie rozdelenia na tieto dva pojmy. Ako rozlíšime tieto dva pojmy? Existuje deľba, ktorá základný rozdiel vidí v nasledovnom: existuje správanie, ktoré je *správne*; a existuje správanie, ktoré je *nesprávne*, ale za určitých okolností je *pochopiteľné a ospravedlniteľné*. Takúto definíciu možno prepojiť práve s pojmami odôvodnenia a ospravedlnenia. Odôvodnenie – sa vyskytuje pri konaní, ktoré je v súlade s právom; ospravedlnenie – pri konaní v rozpore s právnymi predpismi. Tieto pojmy existujú okrem práva aj vo filozofii a v morálke. Pri uplatnení *justification* nastáva stav, kedy správanie osoby, ktoré je zjavne v nesúlade s právom, nie je považované v dôsledku uplatnenia *justification* za porušenie práva. *Excuse* je založené na tom, že osobu nie je možné obviniť - vyplýva priamo z charakteristík a vlastností danej osoby. *Excuse* sníma z danej osoby zodpovednosť za čin, ktorý je zjavne v rozpore s právom. Týmto sa priamo dostávame k pojmom: okolnosti vylučujúce protiprávnosť a okolnosti vylučujúce zodpovednosť, s ktorými pracuje medzinárodné právo. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť majú za následok, že konanie, ktoré by inak bolo porušením medzinárodného práva, nemožno za ich prítomnosti považovať za takéto porušenie. Pokiaľ ide o časovú následnosť, pri inštitúte okolností vylučujúcich protiprávnosť porušenie práva vôbec nenastáva – nemajú spätný účinok, ktorým by spätne „vymazali“ porušenie medzinárodného práva. Ich účinok je preventívny. Týmto sa okolnosti vylučujúce protiprávnosť podľa niektorých zaraďujú na úroveň primárnych a nie sekundárnych pravidiel. Naproti tomu okolnosti vylučujúce zodpovednosť „validujú“ protiprávny akt, ktorý sa udial. *Odôvodnením* teda označujeme okolnosti vylučujúce protiprávnosť; *ospravedlnením* okolnosti vylučujúce zodpovednosť. Článok 27b upravuje kompenzáciu vo vzťahu k dôsledku dovolávania sa okolností vylučujúcich protiprávnosť. *Vis maior* sa taktiež často považuje za formu *ospravedlnenia* – v daných prípadoch sa považuje štát taktiež za obeť nepredvídateľnej udalosti, rovnako ako jednotlivec. Je tu však podmienka, že štát, ktorý sa dovoláva *vis maior*, nesmel k vzniku tejto *vis maior* prispieť – za takýchto okolností sa považuje za nevinného.

6.4. Prekročenie kompetencií a omyl

V prípade *Differend Dame Mosse (1953)* došlo k zhabaniu majetku omylom. Talianska vláda však i tak vo výsledku niesla zodpovednosť. V rozsudku stálo, že takéto pochybenie neznamená, že odstránenie majetku Madame Mossé sa stáva činom čisto osobnej povahy zo strany vykonávateľov. K takýmto pochybeniam v bežnom vedení administratívy nevyhnutne dochádza. Ak by sme hoci aj pripustili, že úradníci konali v danom prípade mimo svojich kompetencií, nemožno z tohto dedukovať, že sa jedná o čin úradníkov ako fyzických osôb a nie o čin vykonaný v mene štátu. Je tiež potrebné zvážiť otázku práva a otázku, či v medzinárodnom súdnom systéme má byť štát zodpovedný za činy spáchané úradníkmi, ktorí konali v rámci svojich povinností podľa pravidiel správania a nekonali v priamom rozpore s inštrukciami, ktoré obdržali. Otázka stála nasledovne: bolo potrebné zodpovedať, či skupina policajtov, ktorá v severnom Taliansku v roku 1944 v atmosfére silnej protižidovskej perzekúcie odstránili majetok ukrytý v kostole, niesla zodpovednosť. Je nutné zvážiť, či konali v rozpore s inštrukciami, ktoré dostali od politických autorít. A taktiež či konali v rámci zjavných mantinelov svojich povinností.³⁸

Tretia časť Návrhu článkov ukazuje ohľadne riešenia sporov najmä to, ako sa uplatňuje moralizmus špeciálneho spravodajcu Arangia Ruiza. Bol zavedený povinný zmierovací mechanizmus pre všetky spory ohľadne aplikácie článkov; v prípade sporov vychádzajúcich zo zavedenia protiopatrení sa zaviedla povinnosť uchýliť sa k arbitrácii. Vo výsledku sa prakticky všetky medzinárodné spory mohli stať žalovateľné, nakoľko prakticky niet takých, ktoré by sa netýkali problému zodpovednosti. Takto by teda postačovalo, ak by jeden štát podnikol protiopatrenia, ktorými by chcel druhý štát potlačiť k arbitrácii. Literatúra všeobecne konštatuje, že Ruizov prístup sa prikláňa k presvedčeniu, že protiopatrenia sú privilegiom silnejšieho štátu. V jeho verzii Návrhu článkov sa však prakticky nenachádzali mechanizmy proti zneužívaniu tohto nastavenia.³⁹

³⁸Yearbook of the International Law Commission, 1968, vol. II, DOCUMENT A/CN.4/218 AND ADD.1 , https://www.legal-tools.org/doc/226f2e/pdf/*, str. 106

³⁹Yearbook of the International Law Commission, 1968, vol. II, DOCUMENT A/CN.4/218 AND ADD.1 , https://www.legal-tools.org/doc/226f2e/pdf/*, str. 107

7. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za iné ako protiprávne správanie

Okrem protiprávneho správania vyvstáva stále viac aj potreba upraviť oblasť zodpovednosti za iné ako protiprávne správanie – najmä v súvislosti s potrebou prevencie a odčinenia závažných škôd a v ekologických otázkach. Od roku 1978 teda Komisia OSN pre medzinárodné právo pracuje na téme medzinárodnej zodpovednosti za škodlivé dôsledky vyplývajúce z konania, ktoré nie je medzinárodným právom zakázané. Zatiaľ čo pri práci na Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za protiprávne správanie sa Komisia venovala najmä kodifikovaniu obyčajových noriem všeobecného medzinárodného práva, pri zodpovednosti štátu za škodlivé následky konania, ktoré nie je medzinárodným právom zakázané sa jedná o odlišný postup.

Základ pre vznik právnej úpravy pre túto oblasť vychádza z medzinárodných zmlúv, nakoľko prax štátov nie je jednotná a nie je k dispozícii ani rozvinutá judikatúra. V terminológii sa najskôr vychádzalo len z rozdelenia na zodpovednosť za protiprávne správanie (responsibility) a zodpovednosť za následky činností, ktoré nie sú zakázané, ale sú rizikové (liability). Od roku 1997 sú kodifikačné práce Komisie rozdelené na dve časti – prvá sa zaoberá prevenciou následkov rizikových činností, pričom ich dopad musel prekračovať hranice jedného štátu. Druhá oblasť sa mala venovať škodám a stratám v dôsledku rizikových činností. V roku 2001 tak prišiel kodifikačný návrh pre prvú oblasť a druhá oblasť dostala úpravu v kodifikačnom návrhu v roku 2006. Prvý návrh zahŕňa úpravu konkrétnych povinností štátov, povinnosť notifikácie rizík, konzultácie s dotknutými štátmi, otázku prijímania preventívnych opatrení. Možno teda tvrdiť, že úprava prvej oblasti do istej miery stiera hranice medzi zodpovednosťou za medzinárodné protiprávne správanie a za iné ako protiprávne správanie. Návrh teda stanovuje primárne záväzky, ktorých porušenie vyvolá zodpovednosť štátu v nadväznosti na protiprávne správanie štátu.⁴⁰

⁴⁰POŠIVÁKOVÁ, Ľudmila. *Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, 2015, ročník 3, číslo 1, ISSN 1339-3995, str. 105

8. Reparácia

Špeciálny spravodajca vo svojej prvej správe (A/CN.4/96) zdôrazňoval špeciálny charakter reparácie, najmä ak sa na tento inštitút nazerá z hľadiska obyčajového medzinárodného práva. Vo vnútroštátnom práve síce tento pojem je zakorenený a bežne používaný, čo sa týka funkcie aj vlastností, v medzinárodnom práve sa viaže reparácia na trest, resp. na ideu sankcie spojenej s protiprávnym činom, vplyvom ktorého vznikla škoda. Bolo by nezmyselné, ak by čin alebo opomenutie konania v zmysle medzinárodného práva spôsobil štátu následok v podobe vzniku zodpovednosti čisto podľa vnútroštátneho práva.

V tradičnom medzinárodnom práve reparácia pozostáva z reparácie škody spôsobenej cudzincovi, alebo samotnému štátu a taktiež z inštitútu satisfakcie. Satisfakcia, ktorá je priamo podmienená povahou predmetného konania, je v zásade trestnoprávna. Takisto opatrenia reparačnej povahy nie sú vždy zamerané na prísne „kompenzačný“ cieľ. Reparácia sa nepovažovala v tradičnom medzinárodnom práve za jediný dôsledok protiprávneho konania štátu.⁴¹

Reparáciou rozumieme kľúčový nástroj v medzinárodnej právnej zodpovednosti. Služi na odčinenie škody, ktorá vznikla protiprávnym konaním subjektu. Za právom daných okolností je každý štát, ktorý sa dopustil medzinárodne protiprávneho správania (pričom ním spôsobil škodu inému štátu) povinný vykonať reparáciu. Reparácia v sebe zahŕňa konkrétne podoby odškodnenia v troch základných formách, ktoré sa uplatňujú v závislosti od naplnenia podmienok stanovených medzinárodným právom.

Pokiaľ ide o povahu a efekt reparácií, Stály súd medzinárodnej spravodlivosti konštatoval v neskorších etapách prípadu Chorzowskej továrne – reparácia musí, pokiaľ je to možné, vymazať všetky následky nelegálneho činu. Musí tiež znovu nastoliť situáciu, ktorá by pravdepodobne existovala, ak by k protiprávnemu činu nebolo došlo. Takže ako možno zhrnúť cieľ a efekt reparácií v súvislosti s medzinárodne protiprávnym činom? Cieľom by malo byť dosiahnuť situáciu, kedy sú následky protiprávneho činu odstránené a dosiahnuť status quo ante. Obsah primárnej povinnosti jednoznačne podmieňuje spôsob, akým sa takéto navrátenie do pôvodného stavu dosiahne. Jednoduché záväzky si budú vyžadovať jednoduchší spôsob dosiahnutia pôvodnej situácie než záväzky zložitejšie.

⁴¹YEARBOOK. OF THE. INTERNATIONAL. LAW COMMISSION. 1961. Volume II. Documents of the thirteenth session including the report of the Commission to the General Assembly. UNITED NATIONS. New York, 1962 ,str. 2

Reparácia sa vyznačuje určitými špecifickými znakmi. Možno spomenúť tzv. *ex gratia* reparáciu. V medzinárodnom práve nemožno požadovať reparáciu okrem prípadov, kedy konanie alebo opomenutie konania, ktoré spôsobilo škodu, môže byť pripísané štátu – t.j. keď možno štát vyhlásiť za medzinárodne „zodpovedný“ za daný čin.

Reparácia, resp. povinnosť reparácie nie je však jediným následkom konania alebo opomenutia konania, ktoré je v rozpore s medzinárodným právom; jedná sa práveže o podmienku *sine qua non* aplikácie sankcií. Je nesporné, že špecifiká tradičnej medzinárodnej doktríny a praxe pri inštitúte reparácie spočívajú v koncepte „škody“, z ktorej vyplýva povinnosť reparácie. Špeciálny spravodajca spomenul už vo svojich skorších správach, že medzinárodná zodpovednosť sa považuje za striktno *medzištátny* právny vzťah. Bez ohľadu na povahu konania alebo opomenutia konania, poškodený záujem je vždy naviazaný na štát samotný. Platí teda, že kto ohrozuje obyvateľa štátu, ohrozuje štát samotný, ktorý mu má poskytovať ochranu. Túto ideu rozvinuli mnohé vlády v koncepte diplomatickej ochrany ich občanov v zahraničí. Nasledujúc túto logiku teda platí, že štát je skutočný a jediný príjemca reparácie. Štáty sú teda povinné poskytnúť reparáciu inému štátu za škodu, ktorá vznikla ako následok škody spôsobenej občanovi tohto štátu.⁴²

Podľa Anzilottiho: „*Medzinárodná zodpovednosť nevyplýva z faktu, že cudzinec utrpel škodu a nevytvára vzťah medzi štátom a poškodeným cudzincom. Cudzinec ako taký nemá voči štátu žiadne práva s výnimkou tých, ktoré mu udeľuje právo; takisto právo na reparáciu mu môže byť udelené len na základe právnych ustanovení, ktoré platia v štáte, a je nezávislé od práva, v súvislosti s ktorým štát, ktorého občanom je, môže žiadať reparáciu. Reparácia, ktorú žiada v takýchto prípadoch štát, nie je teda reparácia škody utrpenej jednotlivcami, ale reparácia škody utrpenej samotným štátom.*“⁴³

Reparácia *ex gratia* sa viaže na pojem morálnej zodpovednosti, a to tým, že je založená na nedodržiavaní morálnych štandardov. Otázka, ktorá sa vynára, je nasledovná: dá sa vždy odlíšiť tieto morálne štandardy od princípov medzinárodného práva? Podľa takmer všetkých dohôd medzi Mexikom a Spojenými štátmi, ako aj medzi niektorými európskymi štátmi, každý člen nárokových komisií mal preskúmať a rozhodnúť o nárokoch podľa svojho najlepšieho úsudku

⁴²YEARBOOK. OF THE. INTERNATIONAL. LAW COMMISSION. 1961. Volume II. Documents of the thirteenth session including the report of the Commission to the General Assembly. UNITED NATIONS. New York, 1962, str. 3

⁴³AMADOR, F.V. García, SOHN, Louis Bruno, BAXTER, Richard R. *Recent Codification of the Law of State Responsibility for Injuries to Aliens*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1974, 402 str. ISBN 9789028604445, str. 120

a v súlade s princípmi práva a spravodlivosti. Táto formulácia vyplýva zo snáh, aby zodpovednosť štátov nebola stanovená len podľa princípov medzinárodného práva. Malo ísť o snahu, aby štáty riešili svoje spory *ex aequo et bono*. Hoci sa niekedy následky konania alebo opomenutia konania nezhmotnili alebo nebolo možné preukázať škodu, je možné, že aj v takýchto prípadoch vzniká povinnosť reparácie, ak je tu prítomnosť protiprávneho konania alebo opomenutia konania, ktoré je pripísateľné štátu.⁴⁴

Príkladom *ex gratia* reparácie je prípad iránskej leteckej katastrofy. Otázkou bolo, či by mali USA zaplatiť *ex gratia* kompenzáciu osobám, ktoré prežili leteckú katastrofu lietadla Iránskych aeroliniiek, letu č. 655. Jedná sa o právo zodpovednosti štátov za škodu spôsobenú cudzincom. V tomto prípade sa uplatnilo obyčajové právo. Ak sa právna obyčaj chce stať medzinárodnou právnou normou, musí sa dokázať, že sa táto obyčaj vykonáva v rámci *opinio iuris*. Ak teda štáty konajú podľa obyčaje alebo sa zdržiavajú určitého obyčajového konania, musí sa preukázať, že tak činia z titulu právnej povinnosti, nie len preto, že im takéto konanie v konkrétnej situácii vyhovuje kvôli politickým či humanitárnym dôvodom. Ak teda štát verejne uzná, že koná alebo sa zdržiava určitého konania v súlade s požiadavkami práva, posilňuje tak existujúcu právnú normu. Môžu taktiež prispievať k vytvoreniu novej normy – takáto norma môže vyžadovať alebo zakazovať určité konanie.

Je teda nesmierne dôležité, aké slová používajú národy, ak popisujú dôvody určitého svojho konania alebo zdržania sa konania – zvlášť vo vzťahu k posilňovaniu obyčaje. Takáto presnosť vo vyjadrení sa prejavila aj vo vyhlásení USA, že kompenzáciu obetiam vyššie uvedeného leteckého nešťastia by poskytli len z humanitárných dôvodov, nie z titulu právnej povinnosti. Na základe známych faktov sa nepreukázalo, že by USA mali povinnosť podľa medzinárodného práva poskytnúť reparáciu iránskej vláde alebo štátom, z ktorých pochádzali preživší, ani priamo pozostalým obetí nešťastia. Na to, aby bol štát zodpovedný, by musel sám škodu spôsobiť prostredníctvom porušenia medzinárodnej povinnosti. Všeobecne platí, že pri škode spôsobenej civilistom vo vojenskej zóne, nevzniká povinnosť štátu, ktorý ju spôsobil, učiniť kompenzáciu. USA by teda mohli byť právne zodpovedné, ak by spôsobili škodu pri páchaní medzinárodne protiprávneho činu. V danom prípade však americký veliteľ tvrdil svoje odôvodnené presvedčenie, že pálil rany v sebaobrane, zároveň v čase vystrelenia prebiehali naozajstné boje a šlo o ochranu slobody plavby na širom mori: páchanie protiprávneho činu sa

⁴⁴YEARBOOK. OF THE. INTERNATIONAL. LAW COMMISSION. 1961. Volume II. Documents of the thirteenth session including the report of the Commission to the General Assembly. UNITED NATIONS. New York, 1962 , str. 5

teda nepotvrdilo. Napriek týmto faktom však nie je nezvyčajné, ak krajina, ktorá spôsobila škodu občanom iného štátu, poskytne týmto finančné zadost'učinenie *ex gratia*. Jedná sa o diplomatické gesto a samotné USA tak učinili už niekoľkokrát – v prípade Švajčiarska po Druhej svetovej vojne, v prípade Japonska kvôli zraneniam posádky japonskej rybárskej lode radiáciou, ako aj v prípade invázie Granady a následných poškodení osôb a majetku pri tejto invázii.⁴⁵

Súd v prípade Bosny a Hercegoviny proti Srbsku a Čiernej Hore riešil otázku, či správanie členov bosniansko- srbských oddielov pod vedením generála Mladiča, ktorí tvorili armádu Srbskej republiky, boli pripísateľné Federálnej Juhoslávскеj republike (neskôr Srbsko a Čierna Hora). Vyššie spomenuté konania ako aj konanie rôznych polovojenských srbských skupín sa vzťahovali k masakru v Srebrenici. Táto otázka má v skutočnosti dva aspekty, ktoré musí súd posúdiť oddelene. Najskôr je potrebné vymedziť, či činy spáchané v Srebrenici boli uskutočnené orgánmi odporcu, t.j. osobami alebo subjektmi, ktorých konanie je priamo pripísateľné štátu (nakol'ko sú jeho nástrojmi pre konanie). Ak by vysvitlo, že odpoveď na túto otázku je nie, malo by sa vyjasniť, či predmetné činy boli spáchané osobami, ktoré síce nie sú orgánmi štátu, ale napriek tomu konali podľa inštrukcií alebo pod priamym vedením alebo kontrolou štátu.

Tieto otázky súvisia so zavedeným pravidlom, ktoré je základným kameňom zodpovednosti štátov, že správanie akéhokoľvek štátneho orgánu sa považuje za správanie štátu podľa medzinárodného práva, a tak dáva vzniknúť zodpovednosti štátu, ak je tu porušenie medzinárodnej povinnosti štátu.

V prípade Bosna a Hercegovina proti Srbsku a Čiernej Hore bolo najmä potrebné ujasniť, či akty genocídy v Srebrenici boli spáchané osobami alebo subjektmi, ktoré mali status orgánov Federálnej republiky Juhoslávie. Toto sa nepreukázalo – nebolo dokázané, že by armáda Juhoslávie bola účastná na masakre. Nedokázalo sa ani, že by politickí predstavitelia Juhoslávie plánovali alebo pripravovali masakry. Čo sa naopak dokázalo, bola participácia (priama i nepriama) oficiálnej armády Juhoslávie spolu s bosniansko- srbskými ozbrojenými silami vo vojenských operáciach v Bosne a Hercegovine v rokoch pred udalosťami v Srebrenici – čo orgány OSN opakovane odsúdili a žiadali, aby to Juhoslávia ukončila. Vo vzťahu k samotnej masakre v Srebrenici sa však takáto participácia nepreukázala; zároveň Republika Srpska ani VRS neboli *de iure* orgánmi Juhoslávie (nakol'ko nemali status štátnych orgánov podľa vnútroštátneho práva).

⁴⁵MAIER, H.G. *Ex Gratia Payments and the Iranian Airline Tragedy*. The American Journal of International Law, vol. 83, no. 2, 1989. JSTOR, www.jstor.org/stable/2202743, str. 325–332

Súd teda konštatoval, že sa nepreukázali nijaké dôkazy, že generál Mladič alebo ďalší dôstojníci boli podľa vnútroštátneho práva štátu *de iure* predstaviteľia štátu. Konkluzívne sa nedokázalo ani to, že generál Mladič bol jedným z týchto predstaviteľov. Ani keby sa toto preukázalo, podľa súdu by to nepripisovalo jeho konanie štátu podľa pravidiel medzinárodnoprávnej zodpovednosti. Juhoslávia poskytovala najmä finančnú podporu Republike Srpskej – boli to výplaty a iné benefity niektorým dôstojníkom VRS. Takáto forma podpory z nich automaticky nerobila orgány štátu. Funkcia dôstojníkov VRS, vrátane generála Mladiča, bola nasledovná: konať v mene bosniansko – srbských autorít, obzvlášť Republiky Srpskej. Zodpovednosť odporcu za vyššie uvedené konanie sa v tomto zmysle nemôže odporcovi pripísať vzhľadom na pravidlá pre medzinárodnú zodpovednosť štátov.⁴⁶

Prvá medzinárodná zmluva upravujúca zodpovednosť štátu za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané, je Dohovor o širom mori (1958). Tento dokument upravil zodpovednosť štátu v súvislosti s dovoleným aktom zastavenia a prehliadky lode podozrivej z činov, ktoré upravuje článok 22, ak sa podozrenie nepreukáže.

Nasledovali právne úpravy znečisťovania morí ropou a otázka jadrových nehôd. Jednalo sa o dva prípady, kedy vznikali škody cezhraničného charakteru a v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch teda vyvstala potreba právnej úpravy tejto oblasti. Spomedzi významných dokumentov možno spomenúť: Parížsky dohovor o zodpovednosti tretím stranám v oblasti jadrovej energie (1960), Bruselský dohovor o zodpovednosti operátorov jadrových lodí (1962), Bruselskú zmluvu dopĺňujúcu Parížsky dohovor o zodpovednosti tretím stranám v oblasti jadrovej energie (1963), Viedenský dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené jadrovou udalosťou (1963), Dodatokový protokol k Parížskemu dohovoru o zodpovednosti tretím stranám v oblasti jadrovej energie (1964), Medzinárodný dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za škody vzniknuté v dôsledku znečistenia ropnými látkami, Dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za škodu spôsobenú znečistením ropou vzniknutú pri skúmaní a využívaní nerastných zdrojov morského dna (1977).

Spomeňme prípad *Brasserie du Pêcheur* proti Nemecku. Súd v tomto prípade odpovedal na prejudiciálne otázky, ktoré sa týkali práva na náhradu škody od členského štátu, podmienok ich priznania a rozsahu, v akom sa má vzniknutá škoda nahradiť. Súdny dvor rozhodoval v prvom rade o zásade, že členské štáty sú povinné nahradiť škodu spôsobenú jednotlivcom porušením

⁴⁶DIXON, M.; MCCORQUODALE, R.; WILLIAMS, S. *Cases & Materials on International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 731 str., ISBN 019872764X, 9780198727644, str. 403 - 404

práva spoločenstva, ktoré im možno pripísať. Konštatoval, že predmetná zásada sa uplatní, ak je za vytykané nesplnenie povinnosti zodpovedný zákonodarný orgán.

Ďalej konštatuje, kedy majú jednotlivci, ktorí utrpeli ujmu určitým kvalifikovaným konaním, právo na odškodnenie. Zameriava sa konkrétne na prípady, kedy dochádza k porušeniu práva Spoločenstva členským štátom a možno toto porušenie pripísať vnútroštátnemu zákonodarcovi, ktorý koná v oblasti so širokou voľnou úvahou pri tvorbe normatívnych rozhodnutí. Kedy teda má jednotlivec právo na odškodnenie za horeuvedného stavu? Musí sa jednať o porušenie dostatočne závažné; a musí tu byť priama príčinná súvislosť medzi porušením a ujmu, ktorá vznikla jednotlivcovi. Za takýchto podmienok je štát povinný napraviť následky škody, ktorá vznikla porušením práva spoločenstva, ktoré mu možno pripísať. Uplatní sa tu rámec vnútroštátneho práva o zodpovednosti – avšak uplatniteľné vnútroštátne podmienky nesmú byť menej priaznivé ako podmienky, ktoré sa týkajú podobných vnútroštátnych nárokov. Taktiež nesmú byť upravené tak, aby bolo znemožnené alebo príliš sťažené získanie náhrady škody.⁴⁷

Niekoľko prípadov rozhodnutých zmierovacími komisiami na základe Talianskej mierovej dohody sa týkali zodpovednosti Talianska v prípade talianskeho majetku vo Francúzsku – šlo o straty vyplývajúce zo sekvestrácie majetku. V *Differend concernant l'interprétation de l'Article 79* Francúzi tvrdili, že Taliansko je zodpovedné za prepokladu, že straty boli spôsobené hrubou nedbanlivosťou (*une faute grave*) vlády alebo osôb, za ktorých konanie je zodpovedná. Taliansko naopak popieralo existenciu hrubej nedbanlivosti a namietalo, že došlo k strate zisku. Podľa Zmierovacej komisie zodpovednosť francúzskej vlády vychádza zo všeobecného princípu medzinárodného verejného práva; pričom fakt, že niekto dá majetok nepriateľa do sekvestrácie sa uznáva ako legálny čin podľa verejného medzinárodného práva. Toto je odlišné oproti prípadom vymáhania bez náhrady alebo prisvojenia si cudzieho majetku bez náhrady. Ak však sekvestrácia samotná nezahŕňa zodpovednosť zmocňujúceho sa štátu; spôsob, akým je to vykonané alebo ako je zhabaný majetok spravovaný, môže zakladať čin, ktorý je v rozpore s právom národov. Ak by v takomto prípade utrpel majiteľ stratu, vláda, ktorá zrealizovala zhabanie, musí stratu nahradiť. Komisia sa vyjadrila, že nemožno konštatovať zodpovednosť francúzskej vlády. Kauzálny nexus medzi opatrením – sekvestráciou a škodou alebo stratou, nepostačuje, aby vznikla takáto zodpovednosť Francúzska. Je potrebné, aby takisto vznikla

⁴⁷Rozsudok súdneho dvora z 5. marca 1996, Zásada zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ktoré mu možno pripísať – Porušenie, ktoré možno pripísať vnútroštátnemu zákonodarcovi – Podmienky zodpovednosti štátu – Rozsah náhrady škody,, V spojených veciach C-46/93 a C-48/93, https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-SK-ARRET-C-0046-1993-200406772-05_00.html

kauzálna príčinnosť medzi stratou alebo škodou a nedbanlivosťou francúzskej vlády, resp. jej osôb alebo orgánov. Zo strany týchto subjektov mohlo dôjsť k chybe v ustanovení administrátora (zodpovedného za sekvestráciu) - *culpa in eligendo* alebo v kontrole administrácie – *culpa in custodiendo*; alebo vo vydaní príslušných inštrukcií (*culpa in instruendo*).

Komisia spomína tiež tradičnú doktrínu, ktorá siaha až ku Grotiovi – ten zakladal medzinárodnú zodpovednosť štátov na *nedbanlivosti*. Naproti tomu Anzilotti alebo iní moderní autori hovoria o *objektívnej zodpovednosti*. Tá je postavená na kauzálnom spojení medzi predmetnou činnosťou a činom, ktorý je v rozpore s medzinárodným právom.

Strata, ktorú treba nahradiť teda nepozostáva z rozdielu medzi celkovým majetkom majiteľa sekvestrovaného majetku v momente reštitúcie (alebo v momente, kedy malo dôjsť k reštitúcii) a stavom, v akom by bol, ak by k sekvestrácii nebolo došlo. Komisia rozhodla, že francúzska vláda mala zachovať tieto majetky. Tým, že ich likvidovala, sa stala zodpovednou urobiť majiteľom kompenzáciu v sume rovnvej hodnote likvidovaného majetku, ktorý by tento teraz mal, za predpokladu že by bol udržiavaný a spravovaný bežným spôsobom.⁴⁸

Spomeňme aj reštitúciu - reštitúcia predstavuje znovuzavedenie situácie, ktorá existovala pred porušením práva, či už prostredníctvom materiálnych alebo súdnych prostriedkov. Štáty sú povinné vykonať reštitúciu v plnej možnej miere – kým sa to nestáva nemožným alebo neprimeraným. Reštitúcia sa tak javí byť primárnym reparačným prostriedkom. V prípade pašovania migrantov sa ako reštitúcia môže uplatniť odstránenie plavidla s migrantmi jedného štátu z územia druhého štátu.⁴⁹

⁴⁸Yearbook of the International Law Commission, 1968, vol. II, DOCUMENT A/CN.4/218 AND ADD.1 [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: https://www.legal-tools.org/doc/226f2e/pdf/* , str. 103

⁴⁹GALLAGHER, Anne T., DAVID, Fiona. *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, 783 str., ISBN 9781107015920, str. 322

9. Kompenzácia

Je potrebné vymedziť termín kompenzácie v kontexte vyvlastnenia, nakoľko rovnaké slovo sa používa na jednu z foriem reparácie za škody spôsobené činom alebo opomenutím konania v rozpore s medzinárodným právom. Hoci kompenzácia a reparácia majú určité spoločné črty, je zrejmé, že sa jedná v zásade o dva samostatné a odlišné právne koncepty. Prípád Továrne v Chorzowe rozhodnutý Stálym súdom pre medzinárodnú spravodlivosť ukázal, že rozdiel medzi týmito pojmami vychádza z povahy činu, ktorý vedie k nutnosti nápravy.

Ak sa jedná o protiprávny čin, medzi aké radíme aj protiprávny čin vyvlastnenia, o ktorom rozhodoval Stály súd, kompenzácia je jedným zo spôsobov reparácie za škodu, ktorá bola utrpená. Môže pokryť nielen priamu stratu, ale aj ďalšie škody spôsobené protiprávnym činom alebo opomenutím konania. Na druhej strane kompenzácia za vyvlastnenie v súlade s právom sa obmedzuje len na hodnotu majetku, ktorý sa vyvlastňuje.

Pri protiprávnom čine, zodpovednosť vyvstáva priamo a okamžite z konania alebo opomenutia konania, ktoré spôsobilo škodu. Pri právom dovolenom vyvlastnení závisí zodpovednosť len na hodnote, rýchlosti a forme kompenzácie, ktorá sa vypláca.

Je teda dôležité určiť presnú právnu povahu kompenzácie za vyvlastnenie, nielen za účelom určenia kedy a za akých okolností vzniká medzinárodná zodpovednosť. Je to významné aj pre vyhnutie sa zmätku v súvislosti s kritériom alebo kritériami pre určenie kvantitatívnej stránky kompenzácie a načasovania platby.

V právnej teórii aj praxi prevláda názor, že vyvlastnenie cudzieho majetku bez kompenzácie je konfiškácia. Za konfiškačné sa považuje aj také zhabanie majetku, kedy nedôjde popri ňom ku kompenzácii, ktorá by spĺňala štandardy medzinárodného práva. Je teda potrebné skúmať: či má štát v skutočnosti povinnosť zabezpečiť kompenzáciu za vyvlastnený majetok a za druhé je treba určiť rozsah, v ktorom medzinárodné právo ukladá povinnosť na štáty pokiaľ ide o takúto kompenzáciu.⁵⁰

Vyvlastnenie patrí medzi najkomplexnejšie časti práva štátnej zodpovednosti. Hlavný právny problém je obnos, v ktorom má byť kompenzácia nariadená, pokiaľ ide o ušlý zisk. Existujú určité nejasnosti pokiaľ ide o štandardnú kompenzáciu medzi postkoloniálnymi a

⁵⁰AMADOR, F.V. García, SOHN, Louis Bruno, BAXTER, Richard R. *Recent Codification of the Law of State Responsibility for Injuries to Aliens*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1974, 402 str. ISBN 9789028604445, str. 52

rozvinutými krajinami. Základným pravidlom v práve štátnej zodpovednosti je povinnosť štátu vykonať reparáciu za jeho medzinárodne protiprávny čin - čo sa aplikuje aj v prípade Prima Oil.

Takáto situácia nastáva v prípade, keď je súkromný majetok zhabaný alebo vyvlastnený štátom. Je treba spomenúť prvý relevantný prípad v tejto problematike - prípad továrne v Chorzowe (Nemecko proti Poľsku). Pochádza z roku 1928. Došlo tu k zhabaniu továrne v Chorzowe Poľskom v rozpore so Ženevskou zmluvou z roku 1922 (ktorá bola uzatvorená medzi Nemeckom a Poľskom o Hornom Sliezsku). Nemecko sa dovoľávalo náhrady škody za to, čo nazývali protiprávnym vyvlastnením. V tejto súvislosti sa ustanovilo, že reparácia musí v čo najväčšej možnej miere vymazať všetky následky protiprávneho konania a zároveň znovu nastoliť situáciu, ktorá by existovala, ak by nedošlo k predmetnému konaniu. V prípade továrne v Chorzowe bolo ako prvé potrebné určiť, či sa jedná o vyvlastnenie alebo zhabanie majetku. Princíp reparácie je však prepojený s oboma prípadmi - v každom sa však odrazí v odlišnej výške reparácie. Vyvlastnením môžeme rozumieť povinné odobratie súkromného majetku štátom, čo bol aj prípad Chorzowskej továrne. Rozmach západných ekonomík od 19. storočia vyústil do investícií v rozvojových oblastiach sveta. Po vyhlásení nezávislosti bývalými kolóniami sa vplyv západných krajín dostal pod nátlak. To vedie často k ďalšiemu procesu – znárodneniu. Rozumieme ním právny nástroj ekonomickej a sociálnej reformy. Existujú však okolnosti, pri ktorých dochádza k protiprávnemu vyvlastneniu – čo konštatoval súd v prípade Chorzow. Protiprávnosť môže spočívať v diskriminačnom spôsobe, ktorým k vyvlastneniu dôjde, alebo v absencii adekvátnej reparácie. Firme Prima Oil bola poskytnutá len likvidačná hodnota v rámci reparácie a to predstavuje nedostatočnú kompenzáciu. Prvou požiadavkou vyvlastnenia, ako stanovil súd v prípade rozsudku je, že vyvlastnenie sa musí uskutočniť jedine za účelom verejného záujmu. Taktiež sa musí udiť nediskriminačne. V prípade BP proti Líbyi bola dôvodom pre vyvlastnenie majetku BP pozícia Líbye – týkala sa ich tvrdenia, že Veľká Británia sa zúčastnila na urgovaní Iránu vo veci okupácie Perzských Golských ostrovov. Arbiter v tomto prípade sa vyslovil, že vyvlastnenie porušilo medzinárodné právo, nakoľko bolo vo svojej povahe diskriminačné. V prípade BP verzus Líbya však možno konštatovať zámer znárodniť všetky olejové polia – nielen tie, ktoré patrili Veľkej Británii.⁵¹ V prípade sporu spoločnosti BP proti Líbyi došlo k označeniu znárodnenia ako inkvizičného, diskriminačného a hnaného čisto politickými motívmi.

⁵¹BREAU, Susan. *Q & A Revision Guide International Law 2013 and 2014*. Oxford: OUP Oxford, 2013, 155 str. ISBN 9780199661961, str. 105

Konfiškácia by sa nemala zamieňať s neoprávneným vyvlastnením. To, čo robí určité prípady vyvlastnenia v rozpore s medzinárodným právom, je ich protiprávny charakter. Tento rozpor priamo zahŕňa zodpovednosť štátu. Konfiškácia však vychádza z opatrenia, ktoré je ako také oprávnené – medzinárodná zodpovednosť tu vyplýva z nedodržania požiadavky týkajúcej sa kompenzácie. V modernom právnom svete základný rozdiel medzi vyvlastnením a konfiškáciou nespočíva až tak v prítomnosti alebo absencii kompenzácie – kľúčový je motív alebo účel opatrenia štátu. Vyvlastnenie bez kompenzácie môže byť v súlade s právom – konfiškácia by sa teda mala používať ako termín len na opatrenia, ktoré sú trestnej povahy alebo sú vykonané na politickej rovine.⁵²

P. Hunt vlastnil ropnú koncesiu v Líbyii. Uzavrel kontrakt s BP ohľadne ťažby ropy – táto zmluva stanovovala, že Hunt prevedie na BP polovicu koncesie, BP prevedie na Hunta príspevky v hotovosti a v rope, BP sa zaviazalo ťažiť ropu a taktiež poskytnúť všetko financovanie až do doby kým nedôjde k nálezu ropy. Pokiaľ ide o zisky, mali byť zdieľané, ale 3/8 Huntovho podielu mali ísť BP, až kým sa nepokryje 125% farmy v príspevkoch a kým sa nepokryje polovica nákladov BP. Tento zdroj ropy bol nájdený v roku 1967, následne v roku 1971 líbyjská vláda bola zosadená a nahradená Muammarom Kaddáfim, pričom prevzala polovičný podiel BP. Po dvoch rokoch vláda Líbye taktiež vyvlastnila od Hunta jeho podiel. BP namietala, že došlo týmto k zmareniu kontraktu a požadovali adekvátnu sumu naspäť.⁵³

⁵²AMADOR, F.V. García, SOHN, Louis Bruno, BAXTER, Richard R. *Recent Codification of the Law of State Responsibility for Injuries to Aliens*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1974, 402 str. ISBN 9789028604445, str. 52

⁵³BP Exploration Co (Libya) Ltd v Hunt (No 2)[online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/BP_Exploration_Co_\(Libya\)_Ltd_v_Hunt_\(No_2\)](https://en.wikipedia.org/wiki/BP_Exploration_Co_(Libya)_Ltd_v_Hunt_(No_2))

10. Špecifické formy zodpovednosti štátu v kontexte novodobého vývoja práva

10.1. Zodpovednosť štátu a pašovanie migrantov

Pri posudzovaní zodpovednosti štátu v kontexte pašovania migrantov je dôležité zohľadniť faktický vzťah medzi štátom a správaním, ktoré je problematické – nejde o to, že je niekto „agentom“ štátu pri tomto správaní. Takýto faktický vzťah sa môže prejaviť v tom, že štát verbuje súkromné osoby za účelom ich zapojenia do pašovania migrantov. Štát tiež zodpovedá za ochranu hraníc. Štát môže taktiež napríklad zodpovedať v prípade, ak súkromnej rybárskej lodke znemožní prísť na pomoc lodi, ktorá vezie migrantov a ocitne sa v nepriaznivej situácii. Treba v každom z týchto prípadov skúmať najmä nasledovné: či sú tieto entity pod vplyvom inštrukcií, riadenia alebo kontroly ich štátu.

Súdne rozhodnutia skúmali doposiaľ najmä level riadenia či kontroly, ktorý je nevyhnutný na to, aby daný akt mohol byť pripísaný štátu. Odvolacia komora Medzinárodného trestného tribunálu bývalej Juhoslávie (ICTY) pri posudzovaní otázky pripísateľnosti konania, pokiaľ ide o trestnú zodpovednosť, odmietla test efektívnej kontroly. Podľa nej je takýto test v rozpore s logikou štátnej zodpovednosti a nie je konzistentný s praxou štátov a s rozhodovacou činnosťou. Podľa tohto štandardu sa na vyvodenie zodpovednosti štátu vyžaduje rozličný level kontroly – v závislosti od faktických okolností, pričom ideálne je potrebné preukázať absolútnu kontrolu štátu. Medzinárodný súdny dvor následne odmietol štandard ICTY v rozsudku v prípade Bosnianskej genocídy s tým, že potvrdil pravidlo kompletnej a efektívnej kontroly nastolené už v prípade Nicaragua. Medzinárodný súdny dvor sa pri posudzovaní stanoviska ICTY obával, že test podľa jej predstáv by rozšíril pole štátnej zodpovednosti za hranice fundamentálneho princípu, podľa ktorého sa medzinárodná zodpovednosť spravuje.⁵⁴

Keď už je zodpovednosť stanovená, je logické, že pre daný štát z tohto vyplývajú právne následky. Spáchanie medzinárodne protiprávneho činu vytvára nový právny vzťah medzi zodpovedným štátom a tými, ktorým vznikol týmto protiprávnym činom nárok. Tento aspekt vytvára obsah medzinárodnej zodpovednosti štátu. Takýto vzťah môže vzniknúť medzi jedným štátom a druhým štátom, skupinou štátov alebo medzinárodným spoločenstvom ako takým. Určenie druhej strany musí v rámci tohto vzťahu prebehnúť s ohľadom na charakter a obsah záväzku, čiže s ohľadom na primárne právo. Taktiež je potrebné vziať do úvahy aj okolnosti porušenia. Napriek vzniku nového vzťahu takýmto porušením medzinárodného práva, staré

⁵⁴GALLAGHER, A.T.; DAVID, F. *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge, Cambridge University Press, 2014, 783 str., ISBN 9781107015920, str. 289 - 290

vzťahy týmto nezanikajú. Okamžitá povinnosť štátu, ktorý sa dopustil medzinárodne protiprávneho konania, je zastavenie tohto konania. Zastavenie je nevyhnutné či už ide o konanie alebo opomenutie. Ak to okolnosti umožňujú, je vhodné poskytnúť aj záruku, že sa takéhoto protiprávneho konania už nedopustí. Táto povinnosť, ktorá je okamžitým a automatickým následkom porušenia, je priamo napojená na celkový režim, v ktorom je potrebné uviesť vzťahy do stavu, v ktorom sa nachádzali pred porušením medzinárodného práva.⁵⁵

Problematika utečencov balansuje medzi ich právom na azyl a absenciou korešpondujúcej štátnej povinnosti udeliť azyl. Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948 garantuje, že každý má právo hľadať a požívať v inej krajine azyl ako ochranu pred perzekúciou. Toto právo požadovať azyl však nebolo zahrnuté v žiadnom právne záväznom dokumente a predovšetkým o ňom nie je zmienka v Dohovore o právnom postavení utečencov z roku 1951. Táto situácia by mohla indikovať, že štáty sú značne odmietavé voči zavedeniu povinnosti poskytnúť azyl. Všeobecne sa preferuje názor, že štáty majú právo a nie povinnosť udeliť azyl. Keďže štát má zvrchované právo kontrolovať prístup na svoje územie, nadväzuje na to aj právo azyl udeliť či neudelieť.⁵⁶

Štát, ktorému príde azylová žiadosť na jeho hraniciach alebo území, má okamžitú povinnosť ochrany utečencov pokiaľ ide o prijatie (minimálne dočasne). Toto zahŕňa poskytnutie základného prijatia, podmienok a prístupu k spravodlivému a efektívnemu azylovému procesu. Pridelenie zodpovednosti za ochranu utečencov je teda zložitou témou. Povinnosť ochraňovať utečencov prostredníctvom dlhotrvajúcich riešení je kolektívnou zodpovednosťou štátov. Toto však nie je upravené v Dohovore o právnom postavení utečencov z roku 1951. Doposiaľ nemáme formálny alebo neformálny mechanizmus, ktorý by priradil určitému štátu zodpovednosť za ochranu utečencov. Za jedinú nepriamu indikáciu môžeme považovať zmienku o zdieľaní bremena / zdieľaní zodpovednosti (responsibility sharing). Táto zmienka sa nachádza v preambule Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951. Štáty na tomto mieste uznali, že udelenie azylu môže klásť neprimerane veľké bremeno na určité štáty. Uspokojujúce riešenie problému sa teda nedá dosiahnuť bez medzinárodnej spolupráce. Právny podklad pre princíp zdieľanej zodpovednosti teda nie je silný. V prípade, ak teda štát poruší tento princíp, poruší tým skôr ducha Dohovoru o právnom postavení utečencov než obsah ustanovení samotných. Možno spomenúť tiež ad hoc riešenia, ktoré sa aplikovali v niektorých prípadoch

⁵⁵GALLAGHER, Anne T., DAVID, Fiona. *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, 783 str., ISBN 9781107015920, str. 322

⁵⁶PHUONG, Catherine. *Identifying States' Responsibilities towards Refugees and Asylum Seekers*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Phuong.pdf>

ochrany utečencov. Patrí sem napríklad Plán pre indočínskych utečencov, ako aj Dublinský dohovor, ktorý neskôr nahradila právna úprava EÚ. Jednalo sa o formálny systém pridelenia zodpovednosti v Európskej únii. Do implementácie tohto nástroja vošlo mnoho zdrojov a snahy. Až donedávna platilo, že štáty prevezmú zodpovednosť za utečencov, ktorí prídu na ich územie a podajú žiadosť o ochranu na tomto území. Pridelenie zodpovednosti je do veľkej miery závislé od úmyslu a cieľa utečencov. Jedinou výnimkou je premiestnenie a transfer zodpovednosti do bezpečných tretích krajín.⁵⁷

⁵⁷PHUONG, Catherine. *Identifying States' Responsibilities towards Refugees and Asylum Seekers*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Phuong.pdf>

10.2. Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve v kontexte slobody plavby a právneho režimu šireho mora

Článok VI Zmluvy týkajúcej sa zásahu na voľnom mori v prípadoch ropných znečistení spôsobených haváriami (ďalej iba ako „Zmluva týkajúcej sa zásahu“) explicitne upravuje, že je potrebné protiprávne správanie zodpovedného štátu. Iba štát, ktorý podnikol opatrenia v rozpore s touto dohodou, je povinný v zmysle tejto dohody platiť kompenzáciu. Tým pádom iba akt, ktorým dochádza k porušeniu ustanovení Zmluvy týkajúcej sa zásahu, dáva vzniknúť zodpovednosti zasahujúceho štátu. Prípravné práce k tomuto dokumentu potvrdzujú tento výklad.⁵⁸

Veľká Británia navrhovala povinnosť pobrežného štátu vykonať kompenzáciu za čin, ktorým dochádza k porušeniu princípu proporcionality. Následne došlo k sformovaniu nasledovného ustanovenia: štát, ktorý podnikne opatrenia spadajúce do rozsahu tejto Zmluvy, ktoré nie sú opodstatnené jeho ustanoveniami, musí zaplatiť kompenzáciu za akékoľvek vzniknuté finančné straty.⁵⁹

Pozrime sa na Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve. Tento dokument uvádza peňažné sankcie ako nástroj použiteľný pri porušení vnútroštátnych právnych predpisov a medzinárodných noriem za hranicami teritoriálnych vôd. V teritoriálnych vodách, ak nejde o úmyselné a vážne znečistenie, platí to isté. Štát vlajky a ostatné dotknuté štáty treba neodkladne upovedomiť o opatreniach, ktoré boli prijaté v súvislosti s oddielom 6. Ak nastane prípad porušenia právnych predpisov v teritoriálnych vodách – pobrežný štát je povinný informovať len o opatreniach prijatých v rámci konania. Štáty a kompetentné medzinárodné organizácie sú zodpovedné za zaručenie sa, že námorný vedecký výskum (či už ho vedú oni alebo sú vedené v ich mene) je vedený v súlade s týmto Dohovorom.

Štát vlajky má tiež medzinárodnú zodpovednosť za škodu spôsobenú pobrežnému štátu, ktorá vyplýva z toho, že vojnová loď alebo iná vládna loď používaná na nekomerčné účely neposkytla súčinnosť so zákonmi a opatrenia pobrežného štátu, ktoré sa týkajú prechodu cez

⁵⁸WENDEL, Philipp. *State Responsibility for Interferences with the Freedom of Navigation in Public International Law*. Hamburg Studies on Maritime Affairs – Zväzok 11. 1. vyd. Berlín: Springer Science & Business Media, 2007, 286 str., ISBN 9783540743323, str. 118

⁵⁹WENDEL, Philipp. *State Responsibility for Interferences with the Freedom of Navigation in Public International Law*. Hamburg Studies on Maritime Affairs – Zväzok 11. 1. vyd. Berlín: Springer Science & Business Media, 2007, 286 str., ISBN 9783540743323, str. 118

teritoriálne more alebo s ustanoveniami tohto Dohovoru alebo inými pravidlami medzinárodného práva.⁶⁰

Podľa všeobecného medzinárodného práva zastavujúci štát je povinný uhradiť kompenzáciu plavidlu za akékoľvek straty, škodu alebo omeškanie, ktoré vyplýva z neoprávneného nalodenia sa a inšpekcie. Procesy a štandardy posudzovania pri prípadoch neoprávneného zdržania lode sú vnímané ako pomerne kontroverzné. Prijímajúci štát musí podať návrh na kompenzáciu, ktorý vyplýva zo spáchaných činov. Tento štát potom obdrží čiastočné odškodnenie od odosielajúceho štátu podľa tzv. cost-sharing vzorca. Podobný prístup je zavedený v európskych zmluvách týkajúcich sa cezhraničných policajných aktivít.⁶¹

Existuje diskusia ohľadne všeobecného pravidla, že zodpovednosť je na prijímajúcom alebo vlajkovom štáte. Takéto pravidlá je nutné vnímať ako *lex specialis*, ktorý nahrádza bežné pravidlá diplomatickej ochrany alebo štátnej imunity, ktoré by sa mohli v takýchto prípadoch uplatňovať. V každom prípade nie je potrebné hľadať analógie pre prípady týkajúce sa plavby po mori v iných odvetviach práva – existujú platné pravidlá morského práva, ktoré priamo upravujú problematiku ušlého zisku alebo iných škôd vzniknutých z dôvodu omeškania v morskom práve.

Článok 110 Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve upravuje, kedy môže vojnová loď, ktorá sa stretne na širom mori s cudzou loďou nepatriacou medzi lode požívajúce plnú imunitu v súlade s článkami 95 a 96 podrobiť túto loď prehliadke. Medzi povolené prípady patrí len prípad, ak je dôvodné podozrenie, že loď vykonáva pirátstvo, loď vykonáva obchod s otrokmi, loď sa zaoberá neoprávneným vysielaním a že štátu vlajky vojnovej lode prislúcha jurisdikcia podľa článku 109, loď je bez štátnej príslušnosti, alebo loď plávajúca pod cudzou vlajkou alebo odmietajúca vztýčiť svoju vlajku má v skutočnosti rovnakú štátnu príslušnosť ako vojnová loď.⁶²

Ak sa ukáže, že podozrenie bolo neodôvodnené a že zadržaná loď sa nedopustila žiadneho činu, ktorý by takéto podozrenie ospravedlňoval, musí byť odškodnená za všetky straty alebo škody, ktoré utrpela.

Podobnú formuláciu obsahuje Protokol o pašovaní migrantov z roku 2000. Podobná povinnosť platí aj v prípadoch neoprávneného prenasledovania. Obzvlášť pri požiadavke

⁶⁰United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. [online]. [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

⁶¹GUILFOYLE, Douglas. *Shipping Interdiction and the Law of the Sea*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 374 str. ISBN 9780521760195, str. 324

⁶²United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. [online]. [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

poskytnúť lodi kompenzáciu ju možno rozšíriť aj na fyzické osoby na palube či majiteľa lode – na druhej strane sa však nemusí vzťahovať na majiteľov nákladu. Možno tu vidieť všeobecnú dohodu, že podľa obyčajového práva a článku 110 štát obmedzuje plavbu na vlastné riziko. Ak sa jeho podozrenie nenaplní alebo sa ukáže ako neopodstatnené, je povinný uhradiť kompenzáciu.⁶³

Rozhodnutie Komisie zaviesť článok 48, ktorý štátom umožňuje dovoľávať sa zodpovednosti za porušenie povinnosti voči medzinárodnému spoločenstvu ako takému, bolo považované za významnú inováciu. Štáty sa totiž v tomto prípade mohli dovoľávať zodpovednosti aj v prípade, keď neutrpeli žiadnu škodu. Takéto rozlíšenie tvorilo dobrú bázu pre neskoršie rozoznanie práv iných subjektov než štátov pokiaľ ide o uplatnenie zodpovednosti.

Pokiaľ sa nevyžaduje prítomnosť škody, ne-štátne subjekty, pre ktoré môže byť ťažšie preukázať priamu škodu, by to mali ľahšie s uplatnením nároku v prípade porušenia povinnosti voči medzinárodnej komunite ako takej. Precedens pre túto situáciu predstavujú práva skupín a jednotlivcov vznášať nároky za porušenia environmentálnych povinností aj v prípade, keď neboli práva tejto skupiny alebo jednotlivca porušené priamo. Článok 48 ukazuje najnovší vývoj v medzinárodnom práve – iné štáty než poškodený štát môžu vzniesť nárok, ak povinnosť, ktorá bola porušená, je voči skupine štátov, ktorých súčasťou je tento štát a je založená pre ochranu kolektívneho záujmu tejto skupiny. Druhý prípad, kedy môže takýto štát vzniesť nárok, je vtedy, ak ide o povinnosť voči medzinárodnej komunite ako celku. Prvý prípad sa teda vzťahuje skôr na regionálne dohody o bezpečnosti, regionálne systémy pre ochranu ľudských práv či životného prostredia. Možno spomenúť prípad SS. Wimbledon. Stály súd pre medzinárodnú spravodlivosť sa tu vyslovil, že právo vzniesť nárok majú aj štáty, ktoré sú jednou zo strán medzinárodnej zmluvy aj v prípade, ak priamo im nebola spôsobená nijaká priama škoda.⁶⁴

Najzaujímavejšia a do istej miery stále kontroverzná časť článku 47 sa týka porušení povinností voči medzinárodnému spoločenstvu ako celku. Komisia tu ťažila zo slávneho *dictum* Medzinárodného súdneho dvora v prípade Barcelona, ktorý vymedzil rozdiel medzi

⁶³GUILFOYLE, Douglas. *Shipping Interdiction and the Law of the Sea*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 374 str. ISBN 9780521760195, str. 325

⁶⁴WEISS, Edith Brown. *Invoking State Responsibility in the Twenty-First Century*. Georgetown: Georgetown Law Publications. 96 Am. J. Int'l L. 798-814, 2002. [online]. [cit. 2018-11-09] Dostupné z: <https://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1334&context=facpub>, str. 341

povinnosťami voči určitým štátom a povinnosťami voči medzinárodnému spoločenstvu ako takému. Súdny dvor odkazuje na tieto povinnosti ako povinnosti erga omnes. Komisia na druhej strane vraví, že sa nemá zamieňať so situáciou, kedy hovoríme o povinnostiach voči všetkým stranám zmluvy. Článok 48 v zásade obracia pozíciu Súdu v prípadoch Juho-západnej Afriky, kde bolo stanovisko Etiópie a Líbye súdom zamietnuté. Tieto štáty požadovali deklaráciu protiprávnosti konania Juhozápadnej Afriky (terajšia Namíbia). To umožnilo štátom vzniesť nároky týkajúce sa povinností voči spoločenstvu ako takému. Možno očakávať v tejto kategórii nárast pokiaľ ide o pokrytie rôznych prípadov z praxe, najmä v oblasti ľudských práv a environmentálnej ochrany.⁶⁵

⁶⁵WEISS, Edith Brown. *Invoking State Responsibility in the Twenty-First Century*. Georgetown: Georgetown Law Publications. 96 Am. J. Int'l L. 798-814, 2002. [online]. [cit. 2018-11-09] Dostupné z: <https://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1334&context=facpub>, str. 342

10.3. Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve a kozmické právo

Pokiaľ ide o úpravu zodpovednosti štátu za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané v oblasti kozmického priestoru, upravuje ju okrem iného Zmluva o zásadách činností štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (1967). Táto zmluva definuje medzinárodnú zodpovednosť štátov za škody spôsobené ich kozmickými objektmi alebo ich súčasťami inej zmluvnej strane alebo jej fyzickým či právnickým osobám na Zemi, vo vzdušnom priestore alebo v kozmickom priestore. Druhým významným dokumentom je Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektami (1972). Upravil prípady škody vzniknuté lietadlám za letu a na zemskom povrchu – konkrétne škodu na životoch a zdraví osôb či majetku.⁶⁶

Už od šesťdesiatych rokov sa začal vyvíjať právny režim ohľadne zodpovednosti štátov za kozmickú činnosť. Vplyv na tento rozvoj mala okrem iného výrazná kozmická činnosť krajín v tejto dobe. Už rok 1963 priniesol Deklaráciu právnych zásad, ktorá upravuje činnosť štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru. Všeobecné medzinárodné právo definuje, že medzinárodná zodpovednosť vzniká vtedy, ak je možné protiprávne správanie pripísať štátu a je založená na existencii zavinenia tohto štátu. Ak škody podľa tohto Dohovoru vzniknú na povrchu Zeme, alebo ak je škoda spôsobená lietadlám za letu, uplatňuje sa objektívna zodpovednosť. To znamená, že štát samotný zodpovedá za výsledok svojho konania. Ak sa naplní podmienka, že škoda vznikla úplne alebo sčasti hrubou nedbanlivosťou alebo opomenutím s úmyslom spôsobiť škodu, je možné zmiernenie objektívnej zodpovednosti. Toto musí nastať na strane štátu, ktorý predkladá nárok alebo fyzických či právnických osôb, ktoré ho zastupujú.⁶⁷

Zodpovednosť štátov podľa článku 6 Kozmickej zmluvy je medzinárodnou zodpovednosťou ako vo všeobecnom medzinárodnom práve. Prvým predpokladom vzniku zodpovednosti je porušenie práva. V medzinárodnom práve sa nezvykne používať termín *pochybenie*, nakoľko sa viaže do značnej miery na pojem *zavinenia* a to predstavuje pojem uplatňovaný na jednotlivcov, ale len ťažko na štáty.

Medzinárodné kozmické právo teda predstavuje oblasť, v ktorej je neustále priestor na väčšiu prepracovanosť právnej úpravy, dobrým príkladom čoho je oblasť vesmírneho odpadu.

⁶⁶JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané*. Societas et iurisprudencia, 2013, ročník I., číslo 1, <http://sei.iuridica.truni.sk>, ISSN 1339-5467, str. 92

⁶⁷VALUCH, Jozef. *Medzinárodné právo verejné*. EUROKÓDEX, 2012, 414 str., ISBN 9788089447718, str. 342

Aktuálne neexistuje všeobecné pravidlo upravujúce nakladanie s vesmírnym odpadom, pričom sa jedná o závažnú problematiku, nakoľko podľa štúdií akákoľvek aktivita vykonávaná vo vesmíre má za následok tvorbu vesmírneho odpadu. Pri neexistencii pravidla nemôže dôjsť ani k jeho porušeniu. Takto nevzniká ani medzinárodná zodpovednosť – toto predstavuje negatívny následok absencie dôslednej právnej úpravy postihujúcej všetky novovznikajúce fenomény vo vesmírnom práve.

Oblasť medzinárodnej zodpovednosti za škodlivé dôsledky činností nezakázaných medzinárodným právom sa venuje práve tejto oblasti. Na druhej strane stojí právna úprava súkromných osôb podľa Zmluvy o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies z roku 1967 (Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies /Outer Space Treaty/; ďalej len ako „Kozmická zmluva“). Tento dokument podľa mnohých poskytuje len nepatrnú ochranu právam súkromných osôb.⁶⁸

Pri dojednávaní Kozmickej zmluvy sa dosiahol kompromis v tom, že sa zaviedlo, že súkromné podnikanie je povolené vo vesmíre, avšak príslušný splnomocňujúci štát je priamo medzinárodne zodpovedný za tieto obchodné alebo iné aktivity. Štáty sú zodpovedné za splnomocnenie a neustály dohľad nad nevládnymi objektmi vo vesmíre a zodpovedajú za ich konformitu s medzinárodným právom. Kozmická zmluva stanovuje, že jej strany nesú medzinárodnú zodpovednosť za národné aktivity vo vesmírnom priestore a to bez ohľadu na to, či ich vykonávateľom je vládny subjekt alebo nevládny subjekt. Taktiež sú zodpovedné za to, aby tieto činnosti boli vykonané v súlade s ustanoveniami stanovenými v tejto zmluve. Aktivity nevládných subjektov vo vesmíre vrátane Mesiaca a iných nebeských telies si vyžadujú autorizáciu a nepretržitý dohľad príslušného štátu, ktorý je stranou zmluvy.⁶⁹

V medzinárodnom práve má nemenné miesto prevencia pred vznikom škody. Toto sa spája so zodpovednosťou za takúto spôsobenú škodu. Bez ohľadu na to, či sa jedná o materiálnu alebo nemateriálnu škodu, alebo či došlo k spôsobeniu škody ľuďom, veciam alebo prostrediu. Takáto zodpovednosť podlieha špecifickým pravidlám. Štátna zodpovednosť (responsibility) sa viaže na

⁶⁸BENKO, Marietta, SCHROGL, Kai- Uwe, DIGRELL, Denise, JOLLEY, Esther. *Space Law: Current Problems and Perspectives for Future Regulation*. The Hague: Eleven International Publishing, 2005, 310 str. ISBN 978907759611, str. 108

⁶⁹JOHNSON, Christopher D. *The Outer Space Treaty at 50*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/air_space/materials/2017-symposium/sy17-p2-doc1.authcheckdam.pdf

porušenia noriem, zatiaľ čo zodpovednosť – liability sa týka primárnej zodpovednosti vykonať reparácie vo vzťahu ku konkrétnej škode. Zodpovednosť v sebe inherentne obnáša preventívny efekt, najmä pokiaľ ide o environmentálnu ochranu. Možno to pozorovať vo vývoji práva zodpovednosti a práva životného prostredia. Spomeňme arbitráž v prípade Trail Smelter. Prípado sa týkal škody spôsobenej na území USA ako výsledok znečistenia vzduchu taviacou pecou, ktorá sa nachádzala v Kanade. Rozhodnutie uvádza, že štát nesmie používať svoje územie spôsobom, ktorý spôsobuje škodu teritóriu iného štátu – predstavuje to významný míľnik vo vývoji medzinárodného práva životného prostredia. Vzhľadom na právny podklad pre arbitráž, ktorý spočíval v bilaterálnej zmluve, Kanada bola napokon povinná zaplatiť kompenzáciu za vzniknutú škodu.⁷⁰

Medzinárodné kozmické právo úzko súvisí s právom štátnej zodpovednosti. Časť kozmického práva, ktorá predstavuje verejné medzinárodné právo sa obvykle predstavuje v piatich medzinárodných zmluvách a taktiež je zakotvená v niekoľkých rezolúciách Valného zhromaždenia OSN. Medzi zmluvy medzinárodného práva, ktoré zakotvujú pravidlá medzinárodného kozmického práva zaradujeme nasledovné dokumenty: Kozmická zmluva, Dohoda o pomoci kozmonautom a o ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmického priestoru (The Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space) (1968), Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi. (The Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects) (1972), Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru (Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space), a.k.a the Registration Convention (1975), The Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies - Moon Agreement (1979). Problematiku upravujú taktiež spomínané rezolúcie Valného zhromaždenia OSN, okrem iného rezolúcie týkajúce sa mierového využitia vesmírneho priestoru. Takisto sú tu rezolúcie týkajúce sa prevencie použitia zbraní vo vesmíre. Spomeňme niekoľko dokumentov týkajúcich sa vesmírnych aktivít: Rezolúcia 1721 A a B (XVI) – 1961, 1963 Principles declaration alebo neskôr tiež Launching state resolution z roku 2004.

Treba uviesť, že jednotlivé základné zmluvy spomenuté vyššie majú rôzny status pokiaľ ide o ratifikáciu. Medzi všeobecne a široko akceptované patrí Kozmická zmluva a Rescue

⁷⁰STUBBE, P. *State Accountability for Space Debris: A Legal Study of Responsibility for Polluting the Space Environment and Liability for Damage Caused by Space Debris*. Leiden: BRILL, 2017, 552 str., ISBN 9789004314085, str. 10

Agreement. Na druhej strane Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi a Registration convention majú nižší level všeobecnej akceptácie. Moon Agreement patrí spomedzi týchto zmlúv k najužšie prijatému dokumentu - jednou z príčin tohto stavu je tzv. „princíp spoločného dedičstva“, ale aj fakt, že k uzatvoreniu zmluvy došlo v komplikovanej politickej situácii a výrazne mierová povaha dokumentu.⁷¹

Zakotvenie dvoch druhov zodpovednosti – *responsibility* a *liability* (zodpovednosti za škodu) vo vesmírnom práve obnáša viacero aspektov. V kozmickom práve na rozdiel od všeobecného medzinárodného práva ide pri zodpovednosti za škodu o viac rozpracovaný pojem. Upravuje ho samostatný Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi. Kozmická zmluva v článku 7 sama o sebe predstavuje základ pre túto úpravu zodpovednosti za škodu. Štáty nesú medzinárodnú zodpovednosť za škodu spôsobenú iným štátom, ich majetku alebo osobám. Existencia a vznik škody je tu jediným nevyhnutným kritériom, nie je potrebné porušenie medzinárodnej povinnosti – t.j. objektívna škoda. Nie je nevyhnutné ani subjektívne zavinenie v zmysle zámeru alebo nedbanlivosti, ktorá je potrebná v prípade škody na povrchu Zeme alebo vo vzdušnom priestore.

Ďalšou položkou je škoda spôsobená vo vesmíre inému vesmírnemu telesu, kde už zavinenie hrá rolu. Posudzuje sa relatívne zavinenie zo strany štátu, ktorý spôsobil škodu; na druhej strane stojí štát, ktorého objekt utrpel škodu. V takýchto prípadoch je však nevyhnutné skúmať, či došlo k porušeniu medzinárodnej povinnosti. Zavinením v týchto prípadoch nerozumieme zámer alebo nedbanlivosť v zmysle pravidla medzinárodného práva, alebo zámer alebo nedbanlivosť, ktoré spôsobia škodu niekomu tretiemu, ktorý je aktívny vo vesmíre. Zavinenie pri škode spôsobenej vo vesmíre je automatické. Ak v prípade dvoch objektov vo vesmíre došlo ku škode, zavinenie sa predpokladá ako daná okolnosť – čo je potrebné vždy určiť je už len relatívne rozdelenie zavinenia medzi dva alebo viaceré subjekty, ktoré sú účastné. Obzvlášť závažné je určenie odškodnenia, ktoré musí nastať medzi týmito štátmi za spôsobenú škodu. Treba v tomto kontexte spomenúť, že článok 3 Kozmickej zmluvy je formulovaný do istej miery mäťuco. Píše sa v ňom, že zodpovednosť za škodu existuje len vtedy, ak ku škode došlo v dôsledku zavinenia štátu alebo zavinenia osôb, za ktoré je zodpovedný. V prípade nehôd vo vesmíre však často možno pozorovať „zdieľané“ zavinenie – pri uplatnení článku 3 by sa teda aplikoval princíp kvantity škody a nie kvality. Článok 3 teda rozdeľuje zodpovednosť za škodu

⁷¹STUBBE, P. *State Accountability for Space Debris: A Legal Study of Responsibility for Polluting the Space Environment and Liability for Damage Caused by Space Debris*. Leiden: BRILL, 2017, 552 str., ISBN 9789004314085, str. 74- 75

medzi zúčastnené strany, tento článok nerieši teda celkový rozsah škody či zodpovednosti za škodu, upravuje len jej rozdelenie.⁷²

Takisto absolútna zodpovednosť, ktorú stanovuje článok 2 Dohovoru o medzinárodnej zodpovednosti, môže byť modifikovaná na zodpovednosť za škodu za naplnenia predpokladu uvedeného v článku 6 ods. 1, t.j. ku škode došlo úplne alebo čiastočne v dôsledku hrubej nedbanlivosti alebo v dôsledku konania alebo opomenutia konania, ku ktorému došlo so zámerom spôsobiť škodu.⁷³

Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi upravuje škodu, ktorou sa rozumie strata života, telesné poškodenie alebo iné ublíženie na zdraví alebo stratu či škodu na majetku štátov či fyzických alebo právnických osôb alebo na majetku medzinárodných medzivládnych organizácií. Vypúšťajúci štát podľa tohto Dohovoru je absolútne zodpovedný za zaplatenie náhrady za škodu spôsobenú jeho kozmickým objektom na povrchu Zeme. Takisto nesie zodpovednosť za náhradu škody spôsobenej lietadlám za letu. Článok č. 4 rozlišuje absolútnu zodpovednosť a relatívnu zodpovednosť. Absolútna zodpovednosť znamená, že: dôjde ku škode spôsobenej inde než na povrchu Zeme kozmickému objektu jedného vypúšťajúceho štátu alebo osobám či majetku na palube tohto kozmického objektu kozmickým objektom iného vypúšťajúceho štátu a škody tým spôsobenej tretiemu štátu alebo jeho fyzickým či právnickým osobám – a vtedy sú prve dva štáty solidárne zodpovedné tretiemu štátu – pričom škoda musela byť spôsobená tretiemu štátu na povrchu Zeme alebo lietadlu za letu. Ak došlo ku škode inde než na povrchu Zeme, t.j. škoda spôsobená kozmickému objektu tretieho štátu alebo osobám či majetku na palube tohto kozmického objektu, vtedy sa ich zodpovednosť voči tretiemu štátu zakladá na zavinení ktoréhokol'vek z prvých dvoch štátov alebo na zavinení osôb, za ktoré je tento štát zodpovedný. V prípade, že vypúšťajú dva alebo viaceré štáty kozmický objekt spolu, zodpovedajú za každú spôsobenú škodu solidárne. Pokiaľ ide o uplatnenie nároku na náhradu škody, predkladá sa vypúšťajúcemu štátu diplomatickou cestou, pričom v prípade neudržiavania diplomatických stykov s vypúšťajúcim štátom, môže poškodený štát požiadať iný štát o predloženie tohto nároku vypúšťajúcemu štátu. Oslobodenie

⁷²DUNK, Frans G. Von der. *Liability Versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of 34th Colloquium on the Law of Outer Space, October, 1991: Canada, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=spacelaw>, str. 365

⁷³DUNK, Frans G. Von der. *Liability Versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of 34th Colloquium on the Law of Outer Space, October, 1991: Canada, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=spacelaw>, str. 366

od absolútnej zodpovednosti je prípustné v tej miere, že s výnimkou odseku 2 je možné, ak sa preukáže (preukazovať musí vypúšťajúci štát), že škoda bola úplne alebo čiastočne výsledkom hrubej nedbalosti, či konania alebo opomenutia, pričom k tomuto konania alebo opomenutiu muselo dôjsť s úmyslom spôsobiť škodu.⁷⁴

Toto je teda určité špecifikum – všeobecné medzinárodné právo hovorí, že medzinárodnoprávna zodpovednosť vzniká vtedy, ak je možné protiprávne správanie pripísať štátu a je založená na existencii jeho zavinenia. Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi v prípadoch škôd vzniknutých na povrchu Zeme alebo spôsobených lietadlám za letu, je založený na objektívnej zodpovednosti subjektu, ktorý svojím správaním škodu spôsobil. Jedná sa teda o zodpovednosť za výsledok. Túto objektívnu zodpovednosť možno zmierniť, ak sa preukáže, že škoda vznikla úplne alebo z časti hrubou nedbanlivosťou alebo opomenutím s úmyslom spôsobiť škodu. Toto sa musí preukázať na strane štátu, ktorý predkladá nárok, alebo na strane fyzických alebo právnických osôb, ktoré ho zastupujú.⁷⁵

Jeden prípad zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi sa stal v júli 2006. Na území Kazachstanu havarovala raketa „Dneper“ po štarte z Bajkonuru. Mala vyviezť na obežnú dráhu 18 kozmických prístrojov. Medzi nimi bola aj bieloruská družica „Belka“. Rusko zaplatilo Kazachstanu za škodu spôsobenú pádom rakety 1,1 milióna dolárov.

⁷⁴58/1977 Zb. Vyhláška ministra zahraničných vecí z 29. júla 1977 o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi, <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/33616/1/2>

⁷⁵VALUCH, Jozef. *Medzinárodné právo verejné*, EUKÓDEX, 2012, 414 str., ISBN 9788089447718, str. 342

10.4. Zodpovednosť štátov pri zbere informácií

Otázka či a do akej miery je zber informácií protiprávny ako taký ostáva rozporuplnou. V medzinárodnom práve je jednoznačne zakázané zbierať informácie, pokiaľ sú súbežne splnené ďalšie podmienky ako napríklad protiprávna intervencia, porušenie zahraničnej suverenity alebo ďalšie trestné činy. Pokiaľ ide o politikov, ktorí páchajú alebo dávajú súhlas na takéto protiprávne činy sú často spúšťačmi štátnej zodpovednosti. Apeluje sa na demokratické zriadenia, ktorých úlohou je pripomínať v takýchto prípadoch, čo je zodpovednosťou štátov a aká je význam vlády práva.

Obmedzenia, ktoré platia pre špionáž v mierových časoch, môžu ďalej vychádzať z právnych princípov budovania dôvery a kooperácie medzi štátmi. Vytýčenie jasných pravidiel pre operácie tajnej služby je náročné aj pre stav ozbrojeného konfliktu, kedy požívajú tajné služby určitú mieru ochrany.⁷⁶

Podľa zmlúv Európskej únie spadá zahraničné elektronické sledovanie vedené národnými autoritami pre vymoženie práva do právomoci samotných členov EÚ. Zmluva o Európskej únii obsahuje zmienku, že národná bezpečnosť ostáva samostatnou zodpovednosťou každého členského štátu. Európska únia teda nedisponuje v tejto oblasti silnými legislatívnymi právomocami.⁷⁷

Pozitívny vplyv na dosiahnutie čo najmenšieho rozporu s medzinárodným právom by mali mať snahy štátov o čo najvyššiu mieru civilno – vojenskej spolupráce, takisto ako poskytovanie súčinnosti súdom a zlepšovanie právneho rámca v tejto oblasti. To, či vieme činy spáchané v súvislosti so zberom informácií pripísať určitému štátu, sa do veľkej miery viaže na mieru kontroly, ktorú štát vykonáva nad svojimi orgánmi a tajnou službou. Pre pripísanie takéhoto činu štátu všeobecne platí, že čin možno štátu pripísať, ak ho štát plánoval, vykonal a financoval na základe jasných a jednoznačných pravidiel – príkladom sú akty zberu informácií za účelom lepšieho sledovanie teroristického cieľa.

Ustanovenia medzinárodného práva požadujú sankcie v prípade ťažkých porušení ľudských práva taktiež v prípade závažného porušenia Ženevskej dohody. Možno spomenúť prípad zjednotenia Nemecka v roku 1990, kedy boli medzinárodné právne záležitosti prejednávané v konaniach proti špiónom bývalej Nemeckej demokratickej republiky. V prípade

⁷⁶FLECK, Dieter. Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering, 28 Mich. J. Int'l L. 687 (2007). Michigan Journal of International Law, Volume 28, Issue 3. [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol28/iss3/9>

⁷⁷Foreign Intelligence Gathering Laws: European Union. [online]. [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://www.loc.gov/law/help/intelligence-activities/europeanunion.php>

obetí zberu informácií nepredstavuje reparácia zo strany jednotlivcov efektívny nástroj pre vykonanie kompenzácie – najdôležitejším nástrojom tu teda ostáva štátna zodpovednosť. Táto zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve sa aplikuje na všetky protiprávne činy štátu a predstavuje tak významný inštitút v rámci kompenzácie obetí protiprávneho zberu informácií.⁷⁸

⁷⁸FLECK, Dieter. Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering, 28 Mich. J. Int'l L. 687 (2007). Michigan Journal of International Law, Volume 28, Issue 3. [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol28/iss3/9>

11. Zodpovednosť štátu v medzinárodnom práve a činy spáchané jednotlivcami. Ďalšie výzvy v oblasti medzinárodnej zodpovednosti štátov v 21. storočí.

Pokiaľ ide o protiprávne činy spáchané jednotlivcami, treba konštatovať, že štát nie je automaticky zodpovedný za činy jednotlivcov. Činy jednotlivých osôb skôr len vytvárajú príležitosť pre určenie zodpovednosti štátu. Táto vzniká, ak štát zlyhá pri prevencii alebo potrestaní daného činu tam, kde je to možné, alebo ak podporuje takéto činy. Ak napríklad porušenie medzinárodného práva nastane v podobe škody utrpenej cudzincom a je to výsledok nedbanlivého nekonania štátnej polície, ktorá tomuto mala zabrániť, nekonanie polície v takomto prípade môže byť pripísané štátu. Štát je teda v tomto prípade zodpovedný. Malo by sa tu však vtedy jasne odlišovať medzi priamou zodpovednosťou, ktorú majú štátni agenti, ktorí sú priamo autorizovaní a kontrolovaní štátom a konajú v jeho mene; a na druhej strane treba odlišiť súkromné osoby. Nie je možné, aby štát vykonával rovnakú mieru prísnej kontroly nad súkromnými individuami, ako nad činmi svojich vlastných agentov.⁷⁹

Štáty teda majú jasnú povinnosť poskytovať ochranu a aj náhradu škody v prípadoch individuálneho porušenia medzinárodného práva, ktoré ústi do poškodenia cudzincov. Miera tejto ochrany a náhrady škody už nie je zďaleka taká jasná. V rámci ochrany štát musí zabezpečiť legislatívu, ako aj súdny a administratívny systém, ktorý slúži na ochranu cudzincov pred poškodením súkromnými jednotlivcami. Táto ochrana taktiež znamená, že štát vykonáva náležitý dozor, aby takýmto poškodeniam predišiel. Bohužiaľ však stupeň samotnej ochrany, ktorý má štát vyvinúť ako aj testovanie nedbanlivosti štátov nie sú jasne vymedzené a definované. Z tohto dôvodu nie je ľahké určiť, kedy štát nedostatočne poskytol danú ochranu, t.j. kedy došlo k porušeniu medzinárodného práva. Podľa literatúry v dobre spravovaných štátoch zodpovednosť vlády závisí na jej schopnosti ochraňovať poškodené osoby v akomkoľvek prípade. Ak je príčina škody stála a predvídateľná, ako napríklad zločinecké skupiny trvalo pôsobiace na určitom území, očakáva sa vyšší stupeň ochrany od štátu než v prípadoch náhleho a nepredvídateľného násillia. V neskorom 19. storočí a na začiatku 20. storočia bola vyvodená zodpovednosť voči krajinám ako Čína, Turecko, či Maroko – zodpovednosť týchto štátov za činy jednotlivcov bola priznaná, hoci nešlo o konanie štátnych orgánov. Argumentom, prečo tieto štáty boli za konanie jednotlivcov i tak zodpovedné, bola prítomnosť nedbanlivej policajnej

⁷⁹BAUMANN, C.E. *The Diplomatic Kidnappings: A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*, Springer Science & Business Media, 2012, 182 str., ISBN 9789401509374, str. 45

ochrany a vymáhania zákonov. To vyústilo do nepokojov – možno teda tvrdiť, že ak štát zlyhá pri predchádzaní škodám, vzniká na jeho strane zodpovednosť v medzinárodnom práve.⁸⁰

Charakteristika činu štátu ako medzinárodne protiprávneho sa spravuje medzinárodným právom, hoci by ten istý čin bol vnútroštátnym právom považovaný za súladný s právom. Určenie následkov protiprávneho činu sa viaže na rozlíšenie medzi vážnym (systematickým a vážnym porušením *ius cogens*) a „bežným“ porušením medzinárodného práva. V minulosti sa Komisia pre medzinárodné právo vyslovila, že toto odlišenie by malo spočívať v dvojici – „zločiny“ (vážne porušenia) a „delikty“ (bežné porušenia). Tresty s trestnoprávnou povahou je možné vzťahovať na jednotlivcov, ktorí sú na vládnucich pozíciách v okamihu, kedy dochádza k spáchaniu predmetného činu. Podľa medzinárodného práva je obvykle zodpovedný štát, nie jednotliviec. Je však možná existencia zodpovednosti jednotlivca a vylúčenie zodpovednosti štátu, kedy štátni predstavitelia a občania štátu spáchajú medzinárodne protiprávny čin voči civilnému obyvateľstvu. Taktiež však môže nastať kombinovaná zodpovednosť – štátu i jednotlivca. Pokiaľ ide o posúdenie vážnosti protiprávnosti činu, všeobecne je prehliadanie drobných porušení v súlade s úrovňou globalizácie systému a centrálnych organizácií. Škoda musí byť dokázaná poškodeným štátom, t.j. dôkazné bremeno spočíva na strane, ktorá tvrdí, že určitá krajina by mala niesť zodpovednosť. Takéto poskytovanie dôkazov však môže byť zložité vo viacerých oblastiach. Obzvlášť ak došlo k porušeniu *ius cogens*, nároky na dôkazy sú vysoké. Musí sa preukázať kauzálna spojitosť medzi porušením medzinárodnej povinnosti a konaním alebo opomenutím. V mnohých prípadoch z praxe je takúto škodu spôsobenú inému štátu značne ťažké dokázať. Medzi príklady patrí enviromentálna ochrana, odzbrojenie a iné preventívne konania v oblasti bezpečnosti a mieru. Ľudské práva predstavujú celkom osobitnú kapitolu. Protiprávnosť konania je založená nielen priamo *ex delictio*, ale aj *sine delictio*, ak takéto konanie nie je zakázané medzinárodným právom – ale z okolností a kontextu zmlúv upravujúcich oblasti ako napríklad enviromentálna ochrana vyplýva nasledovné: ak je spôsobená škoda na životnom prostredí a odráža sa aj na iných štátoch, štát, ktorý spôsobil túto škodu bude niesť medzinárodnú zodpovednosť. Retroaktívne pripísanie zodpovednosti štátu, ktorý sa k určitej povinnosti nezaviazal pred okamihom spáchania protiprávneho činu, by bolo v rozpore s princípom právnej istoty a vlády všeobecného medzinárodného práva.⁸¹

⁸⁰BAUMANN, C.E. *The Diplomatic Kidnappings: A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*, Springer Science & Business Media, 2012, 182 str., ISBN 9789401509374, str. 47

⁸¹DIMITROVSKA, Milka. *The concept of international responsibility of state in the international public law system*, Journal of Liberty and International Affairs, 2015, ISSN: 1857-9760, str.8

V súčasnosti sa bežne vyskytuje kritika západných štátov za pomáhanie a asistovanie iným štátom v činoch, ktoré sú porušením medzinárodného práva. Tieto kritizovania často nadväzujú aj na právnu stránku veci. Prebiehajú súdne skúmania poskytovania zbraní a vojenského vybavenia Saudskej Arábie, ktoré vykonávajú britské súdy v súvislosti s konfliktom v Jemene. Prvý príklad, ktorý sa uvádza, je poskytnutie zbraní inému štátu vo vzťahu ku konfliktu, ktorého tento poskytujúci štát nie je účastný, pričom zároveň tento štát týmto poskytnutím porušuje medzinárodné humanitárne právo.

Druhý príklad vychádza z toho, keď jeden štát dovoľí inému použitie vzdušných síl a vojenských základní na území asistujúceho štátu. Môžu sa tu vyskytnúť obvinenia z porušenia *ius ad bellum* asistovaným štátom, alebo z porušovania ľudských práv. Ďalší príklad je poskytovanie finančnej alebo praktickej pomoci na zlepšenie justície v inom štáte alebo oblasti ľudských práv.

Článok 16 Návrhu článkov obsahuje predbežné závery súvisiace s medzinárodným obyčajovým právom. Medzi pomocou a spáchaním medzinárodne protiprávneho činu musí byť *nexus*. Formulácia kauzálneho nexu môže byť zložitá, ale nevyhnutné je, aby jeden štát značne prispel alebo materiálne uľahčil ilegálne činy – nepostačuje, ak k nim prispel len náhodne. Napríklad Británia bola kritizovaná za poskytovanie značného financovania Bahrajnu. Táto pomoc mala byť namierená na podporu zavedenia odporúčaní na základe pravidelnej previerky Rady OSN pre ľudské práva. V tom čase v Bahrajne údajne dochádzalo k porušovaniu ľudských práv – je teda nexus medzi pomocou a údajným porušovaním práva, viaže sa to na článok 16?

Ak by sa uplatnila téza, že štát je vždy zodpovedný podľa medzinárodného práva ak pomáha druhému štátu v akejkoľvek forme, bolo by prakticky nemožné poskytovať druhému štátu určitú formu pomoci bez porušenia článku 16 – prijímajúci štát by musel mať „čisté ruky“ vo všetkých oblastiach svojej činnosti. Na vznik zodpovednosti štátu je teda potrebné, že došlo k materiálnemu uľahčeniu protiprávneho činu, čiže je tu konanie s dostatočným prepojením na protiprávny čin, pričom musí byť vylúčený náhodný vzťah týchto veličín. K porušeniu článku 16 teda nedochádza, keď štát poskytne inému štátu pomoc len vo *všeobecnej* rovine.⁸²

Rozhodnutie súdu v prípade Corfu channel case pokiaľ ide o zodpovednosť štátu a náležitú starostlivosť (due diligence) – podľa MSD bolo Albánsko zodpovedné za výbuchy a bolo povinné zaplatiť náhradu škody. Pokiaľ ide o porušenie suverenity štátu, Veľká Británia sa tohto

⁸²WILMHURST, Elizabeth: *Testing Jackson's Discussion of State Responsibility in the Context of Government Assistance*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/testing-jacksons-discussion-of-state-responsibility-in-the-context-of-government-assistance-book-discussion/>

porušenia dňa 22. októbra 1946 nedopustila, ale porušila ju dňa 13. novembra 1946. Podľa súdu iba na základe skutočnosti, že štát vykonáva kontrolu nad svojím územím, nemožno usúdiť, že mal vedieť o každom protiprávnom konaní, ktoré tam bolo spáchané. Nemohol taktiež poznať pôvodcu takýchto protiprávnych konaní. K umiestneniu mín však podľa súdu nemohlo dôjsť bez vedomostí albánskej vlády a záväzky, ktoré boli albánske úrady povinné vykonať, bolo notifikovať všeobecnú lodnú dopravu o tom, že sa na danom území nachádza mínové pole. Taktiež mali povinnosť varovať blížiac sa britské lode. Albánsko teda podľa názoru súdu bolo zodpovedné za tieto výbuchy podľa medzinárodného práva. Nesie taktiež zodpovednosť za škodu a straty na životoch, ktoré vyplynuli z výbuchov dňa 22. októbra 1946 – Albánsku tak pripadla povinnosť zaplatiť Veľkej Británii odškodnenie. Vo vzťahu k existencii porušenia medzinárodného práva a konkrétne štátnej suverenity tým, že sa britské lode plavili na území Albánska, súd konštatoval, že štáty majú v dobe mieru právo nechávať svoje vojenské lode plávať úžinami, ktoré sú využívané pre medzinárodnú plavbu aj bez predchádzajúceho súhlasu pobrežného štátu. Hoci teda albánsky komunistický vodca Enver Hodža kritizoval Britániu za vniknutie britského námorníctva do albánskych vôd, protiprávnosť tohto vniknutia nebola napokon konštatovaná. Nevyhnutným predpokladom je, že tento prechod je pokojný. Medzi medzinárodné námorné cesty, v ktorých nesmie byť v dobe mieru zakázaný prejazd, patrí aj Severokorfský prieplav.⁸³

Možno však tiež spomenúť dissenting opinion Dr. Ečera. V tomto stanovisku autor spomína interpretáciu článku 53, ktorý sa uvádza v rozhodnutí súdu. Podľa Dr. Ečera je prevládajúca myšlienka v interpretácii rozhodnutia nasledovná: súd je viazaný článkom 53 a je teda povinný preskúmať tvrdenia navrhovateľa. Súd však nie je povinný preskúmať fakty tvrdené navrhovateľom s rovnakou precíznosťou ako tvrdenia odporcu; Dr. Ečer ale s takýmto výkladom článku 53 nesúhlasí. V prvom rade súd nerieši obyčajné nesplnenie povinnosti podľa článku 53. Tento článok hovorí, že k nesplneniu povinnosti dochádza vtedy, ak odporca obdržal kópiu návrhu a neodpovedal. Taktiež k takémuto nesplneniu dochádza vtedy, ak po predvolaní na verejné zasadnutie sa odporca neukáže, alebo v prípade, že sa zúčastní, ostane ticho. Toto sa však v prípade Albánska nenaplnilo. Slová v článku 53: „Súd sa musí uspokojiť“ sú jasné – synonymom je „pevné presvedčenie“ sudcu. Metódy dôkazov sa nachádzajú v pravidlách súdu, patria medzi ne dokumenty, svedkovia, experti a i. Podľa článku 53 Štatútu jediná „penalta“;

⁸³Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania); Assessment of Compensation, 15 XII 49, International Court of Justice (ICJ), 15 December 1949, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/cases,ICJ,402398c84.html>

ktorú utríži odporca, je nasledovná: úlohou súdu je iba posúdiť a vydať rozsudok ohľadne podaní navrhovateľa. Toto platí bez ohľadu na to, či je návrh opodstatený z faktickej a právnej stránky. Avšak súd je povinný posúdiť podania navrhovateľa s rovnakou starostlivosťou bez ohľadu na to, či sa navrhovateľ objaví alebo nie.⁸⁴

V prípade SEDCO došlo k vyvlastneniu súkromného záujmu firmy SEDCO Iránom. SEDCO v arbitráži tvrdili, že majú právo na plnú kompenzáciu podľa obyčajového medzinárodného práva. Podľa Iránu plná náhrada nebola v zmysle obyčajového práva na mieste. SEDCO bola pobočka americkej korporácie; pričom Spojené štáty americké a Irán sa dohodli, že komerčné spory budú riešiť prostredníctvom špeciálneho arbitrážneho tribunálu – tribunálu pre Iránsko- americké návrhy. Návrh SEDCA bol predložený tomuto tribunálu. SEDCO obhajovali svoje právo na plnú náhradu s odkazom na firmy ako SEDIRAN, ktoré dostali v rámci kompenzácie nielen aktíva, ale aj budúce zisky. Podľa Iránu by štandard kompenzácie mala byť netto hodnota spoločnosti, posudzovaná hlavne podľa princípu nezákonného obohatenia sa.⁸⁵

Rozlíšenie medzi medzinárodnými zločinmi a medzinárodnými deliktami spočíva v rozdieloch medzi záväzkami, ktoré majú funkčný ráz. Záväzky *ius cogens* sú na základe svojho normatívneho obsahu usporiadané na ochranu záujmov medzinárodného spoločenstva. Pokiaľ tieto normy teda niekto poruší, dochádza k závažnému protiprávnemu činu. Takýto protiprávny čin je zadelený do režimu zodpovednosti, ktorý postihuje štát, ktorý kogentný predpis porušil. Pritom sa nejedná o odlišný druh medzinárodnej zodpovednosti – odlišný režim tu plní tú úlohu, že vyjadruje súhrn podstatných prvkov, ktoré charakterizujú zodpovednosť v prípadoch, kedy dochádza k porušovaniu *ius cogens*. Článok 19 Návrhu článkov teda rozlišuje medzi kategóriou medzinárodného zločinu a medzinárodného deliktu. Hneď úvodné ustanovenie však uvádza, že aj v prípade medzinárodného zločinu aj deliktu ide vždy o medzinárodne protiprávny akt – hoci klasifikované sú odlišne, pričom taktiež majú odlišnú spoločenskú funkciu pokiaľ ide o normatívny obsah porušovaného záväzku. O medzinárodný zločin ide vtedy, keď sa štát dopustí medzinárodne protiprávneho správania, ktorým štát poruší záväzok chrániaci fundamentálne záujmy celého medzinárodného spoločenstva. A takýmto záväzkom môže byť len *ius cogens*. Za medzinárodný delikt sa považuje iné protiprávne jednanie.⁸⁶

⁸⁴Dissenting opinion by Judge ad hoc Ečer on Judgment of 15 December 1949. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19491215-JUD-01-01-EN.pdf>

⁸⁵WARREN, E. *Casenote Legal Briefs: International Law*. Aspen: Aspen Publishers Online, 2007, 109 str., ISBN 9780735558335, str. 8

⁸⁶ČEPELKA, Čestmír. *Odpovědnost států : návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1985, str. 27

Čo je potrebné odlišovať sú medzinárodné zločiny od kategórie zločinov podľa medzinárodného práva („crimes under international law“). Pod pojmom *zločin podľa medzinárodného práva* chápeme správanie tých osôb, ktoré v postavení štátnych orgánov spôsobili, že ich správanie je pričítané štátu ako porušenie *ius cogens* a tak je to kvalifikované ako medzinárodný zločin samotného štátu. Pojmové rozlíšenie zločinov podľa medzinárodného práva a medzinárodných zločinov spôsobuje problémy najmä v prípadoch, kedy územný suverén v rámci svojej zodpovednostnej povinnosti erga omnes nevykoná trestný postih voči pôvodcovi jej vzniku. Následne vstupujú aspekty zodpovednosti – v prvom rade nesplnením dispozície kogentného pravidla sa naplní protiprávne správanie štátu, kvalifikovateľné ako medzinárodný zločin. Ak zodpovedný štát nevykoná trestný postih (či dokonca trestné činy svojim orgánom prikazuje /nacistické Nemecko/), každý z členov medzinárodného spoločenstva sa stáva oprávnený vykonať sám trestný postih páchatel'a zločinu podľa medzinárodného práva. Oprávnenie k trestnému postihu páchatel'ov zločinov v rámci *exsecutio juris* ale nemusí byť vykonané (nakoľko ide o oprávnenie).⁸⁷

Aj pomoc alebo podpora, ktorú štát preukázateľne poskytne inému štátu a to za účelom spáchania medzinárodne protiprávneho činu, je považovaná za medzinárodne protiprávne chovanie. Platí to aj napriek tomu, že by takáto pomoc alebo podpora sama osebe nebola porušením medzinárodného záväzku. Je potrebné si v tejto súvislosti spomenúť dva prípady: k takejto pomoci dochádza buď tak, že sa jeden štát zúčastní na spáchaní medzinárodne protiprávneho činu iným štátom, pričom táto účasť zakladá samostatnú zodpovednosť. Druhý prípad sa týka zodpovednosti jedného štátu za protiprávne správanie druhého štátu (čo je potrebné od predošlej situácie odlišovať). Pri týchto ustanoveniach Návrhu článkov treba eliminovať tzv. spolupáchateľstvo. Ak by šlo o spolupáchateľstvo, štát svojím jednaním alebo opomenutím neprispieva len k tomu, že toto spáchanie činu fakticky mohlo byť vykonané – štát sa svojím správaním spolu s iným štátom alebo štátmi musel dopustiť protiprávneho činu svojimi vlastnými orgánmi, prípadne v rovnakom čase. Poskytnutie územia alebo vojenských jednotiek druhému štátu, dodávanie zbraní alebo dopravnej techniky štátu alebo uzavrenie zmluvy s druhým štátom nie je samo osebe v rozpore s medzinárodným právom. Výnimkou by bolo, ak by tomu bránil *legis specialis*, ktorý sa týka určitých štátov alebo zbraní. Účasť štátu je teda

⁸⁷ČEPELKA, Čestmír. *Odpovědnost států : návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1985, str. 28

podmienená motiváciou tohto jednanja, priamym úmyslom napomôcť inému štátu pri realizácii protiprávneho aktu. Tento akt musí byť aj dokonaný.⁸⁸

Pokiaľ ide o pomoc alebo podporu pri medzinárodne protiprávnom čine, fakt, že jeden štát zlyhal pri vykonávaní preventívnej akcie alebo represívneho opatrenia vzhľadom na činy spáchané na jeho teritóriu orgánom iného štátu, ešte nezakladá kvalifikovanú „účasť“ štátu na protiprávnom čine. Predstavme si, že na území štátu B došlo k vražde hlavy štátu orgánmi štátu A. Štát B zlyhal pri povinnosti zabezpečiť opatrenia, aby k takémuto činu nedošlo. Tieto dva akty predstavujú dva odlišné medzinárodne protiprávne činy – každý z nich predstavuje samostatnú zodpovednosť jednotlivých štátov. Preto sa za účasť na protiprávnom čine nemôže považovať zlyhanie pri predchádzaní takémuto činu. Táto teória sa uplatnila aj v prípade Bosnianskej genocídy. Avšak mnohé teórie zastávajú názor, že by takéto opomenutie malo byť postihované ako účasť a to z dôvodu, že opomenutím niektorých povinností v realite dochádza k podpore spáchania medzinárodne protiprávných činov. Spomína sa tu prirovnanie k prípadu, kedy upratovačka zámerne nezamkne na konci dňa banku, čím uľahčí lúpež. V takomto prípade by však bolo potrebné presne vymedziť, ktoré správania zakladajú taký level závažnosti, aby boli postihované (hoci ide o opomenutia) v rámci zodpovednosti za účasť. V prípade zavraždenia hlavy štátu by sme mohli rozlišovať dva prípady: v prvom štát B zlyhá pri dôslednom prehl'adaní hostí pred vstupom na podujatie, kde dôjde k zavraždeniu; v druhom prípade štát B obdrží konkrétne varovanie pred možným útokom a nespraví nič. Už aj v prvom prípade nastáva porušenie medzinárodnej povinnosti štátu vykonávať náležitú starostlivosť; druhý prípad sa už považuje za situáciu, kedy by mal byť štát B posudzovaný v kontexte odvodenej zodpovednosti za účasť na protiprávnom čine (ktorý spáchal iný štát).⁸⁹

Účasť na spáchaní medzinárodne protiprávneho činu sa obvykle popisuje ako forma derivatívnej alebo nepriamej zodpovednosti. Najmä na technickej úrovni sa dá ľahko pochopiť, prečo ide práve o odvodenú formu zodpovednosti. Zodpovednosť „komplica“ vzniká až po spáchaní protiprávneho činu hlavným aktérom. V prvom rade definícia účasti ako odvodenej zodpovednosti znižuje závažnosť postihu, ktorý sa s ňou spája. Táto kvalifikácia taktiež evokuje, že zodpovednosť ako čisto nápravný mechanizmus, ktorý tu závisí od spáchania hlavného protiprávneho činu. Kritika býva vznášaná aj voči vedomosti/ zámeru, ktorý musí štát

⁸⁸ČEPELKA, Čestmír. *Odpovědnost států : návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1985, str. 93

⁸⁹JACKSON, Miles. *Complicity in International Law - Oxford Monographs in International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2015, 272 str., ISBN 9780191056758, str. 75

zúčastňujúci sa na protiprávnom čine mať – spochybňuje sa dôslednosť, s ktorou sa toto aplikuje v praxi. Nakoľko štáty môžu konať prostredníctvom svojich agentov a reprezentantov, je otázkou, či tento kognitívny element či „zámer“ má byť ponímaný podobne ako v prípade individuálnej trestnej zodpovednosti. Je tu tiež požiadavka, že pomáhanie alebo asistovanie štátu musí byť viazané rovnakou povinnosťou ako je povinnosť, ktorú porušil štát, ktorému iný štát pomohol / asistoval. Tento fenomén možno nazvať *bilateralizácia účasti*. Diskusia sa vedie aj o tom, ako majú byť rozdelené právne následky medzi dva štáty, z ktorých jeden sa dopustil protiprávneho činu a druhý mu poskytol pomoc. Lanovoy ponúka nasledovný model pre právnu úpravu účasti štátu na medzinárodne protiprávnom čine a s tým súvisiacej zodpovednosti. Jeho prospešnosť vidí vo vytvorení väčšieho priestoru pre rešpektovanie legality, kde ani jeden zo štátov neprispieje k protiprávnemu činu druhého štátu. Takisto apeluje na vytvorenie možnosti pre poškodenú stranu, ktorá môže získať náhradu škody nielen od štátu, ktorý v prvom rade spáchal protiprávny čin, ale aj od štátu, ktorý pri tomto pomáhal. Lanovoy ďalej zdôrazňuje hmotné a procesné prekážky, ktoré komplikujú postavenie veľkých entít v práve medzinárodnej zodpovednosti. Tvrdí, že ak by účasť na protiprávnom čine iného štátu bola konštruovaná tak, aby zodpovednosť pomáhajúceho / účastného štátu vznikla hneď v okamihu spáchania samotného protiprávneho činu, bolo by to na prospech urýchlenia a zjednodušenia pokiaľ ide o nastavenie systému medzinárodne právnej zodpovednosti. Hoci by aj poškodený dokázal vzniesť nárok voči subjektu, ktorý sa zúčastnil na spáchaní medzinárodne protiprávneho činu, stále by sa nachádzal v ťažkej pozícii, pokiaľ ide o dokázanie rozsahu, v ktorom konanie tohto štátu prispelo k spáchaniu hlavného protiprávneho činu.⁹⁰

Hoci k uznaniu účasti ako formy zodpovednosti v medzinárodnom práve došlo až v druhej polovici dvadsiateho storočia, tento koncept nebol úplne neznámy v skorších obdobiach vývoja medzinárodného práva. Prvé pokusy o túto kodifikáciu možno nájsť už v koncepte neutrality a v doktríne spravodlivej vojny. Neutralita tu umožňovala tretej strane uchovať si územnú celistvosť.⁹¹

Článok 14 a článok 15 Návrhu článkov stanovuje základný rámec pre rozlíšenie dokončených a pokračujúcich činov, ako aj ďalej špecifikujú toto rozlíšenie. Zložené činy vedú k trvajúcim porušeniam práva – tieto sa tiahnu v čase od prvého činu alebo opomenutia a pokračujú prostredníctvom série konaní. Zložené činy, ktoré upravuje článok 15, sa obmedzujú

⁹⁰LANOVOY, Vladyslav. *Complicity and its Limits in the Law of International Responsibility*. 1. vyd. Londýn: Bloomsbury Publishing, 2016, 440 str., ISBN 9781782259374, str.14

⁹¹LANOVOY, Vladyslav. *Complicity and its Limits in the Law of International Responsibility*. 1. vyd. Londýn: Bloomsbury Publishing, 2016, 440 str., ISBN 9781782259374, str.24

na porušenia povinností, ktoré sa týkajú združeného konania a nie individuálnych činov. Inými slovami, sústreďujú sa na sériu činov alebo opomenutí konania, ktoré sú súhrnne definované ako protiprávne. Medzi príklady radíme genocídu, apartheid alebo zločiny proti ľudskosti, ďalej systematické činy diskriminácie, ktoré zakazuje obchodná dohoda.⁹²

U štátov, ktoré sú priamo ovplyvnené určitým činom, sa obvykle očakáva určitá reakcia, myslíme tým akt protestu. Nekonanie by znamenalo nechať takýto čin vplývať bez kontroly na ich práva a povinnosti. Avšak spájať hypotetickú povinnosť reagovať s porušovaním medzinárodného práva by bolo zavádzajúce. Výnimku predstavujú situácie, kedy dochádza k situácii vyplývajúcej z porušenia noriem *ius cogens* a taktiež poskytovanie pomoci porušovateľovi.

Treba spomenúť koncept *obliegenheit* – ktorý sa vyskytuje v nemeckej ako aj vo francúzskej terminológii. Jedná sa tu o voliteľnú právnu povinnosť, ktorá nepodlieha nútenému vymáhaniu a ktorej porušenie vedie k strate práva. Ak teda štát, ktorý je obeťou porušenia medzinárodného práva ostane ticho, stratí práva, ktoré by mu pri danej situácii inak náležali. Medzinárodná zodpovednosť však nevzniká na základe toho, že vláda určitého štátu neprotestovala proti určitému aktu. Je teda na vôli štátu, či si chce svoje právo „zakonzervovať“ alebo nie a to prostredníctvom toho, či sa bude brániť alebo nie. Otázka vyvstáva v prípade tretích štátov, ktoré nemusia mať na danej situácii žiadny právny záujem. Protest štátu alebo potvrdenie konania štátu (vrátane tretích štátov) pokiaľ ide o ich existujúci *opinio iuris* prostredníctvom deklaratívnych rozhodnutí, môže zabrániť vynoreniu sa nového obyčajového pravidla, alebo zmene existujúceho pravidla. Všeobecne však treba právny význam a následky absencie reakcie štátu na určitý akt posudzovať vždy opatrne. Tretie štáty sú v zásade tiež schopné sa vedome podieľať na procese obyčajového formovania noriem. Štáty, ktoré nechcú, aby sa určitá štátna prax stala pre nich záväzná, môžu vydať potvrdzujúce stanovisko ohľadne *lex lata*.⁹³

Negatívne vedľajšie efekty modernej technológie a industrializácie nie sú otázkami len vnútroštátneho práva. Nakoľko vplývajú aj na druhé štáty, nejde len o záležitosť vnútroštátneho práva. Prechádza to už do otázky medzinárodného práva. Právnicki zaoberajúci sa

⁹²*Yearbook of the International Law Commission 2001*. Zväzok 2. Herndon: United Nations Publications, 2008, 216 s., ISBN 9789211335910, str. 62

⁹³Alleged Acquiescence of the International Community to Revisionist Claims of International Customary Law (With Special Reference to the Jus Contra Bellum Regime), *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 18, 2017, Etienne Henry, https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0018/2613303/182-Henry-Advance-Copy.pdf

medzinárodným právom už pred časom začali poukazovať na nedostatočnosť úpravy v tejto oblasti. Vyústilo to do snáh o novelizáciu koncepcie štátnej zodpovednosti, ktorá by bola naviazaná na pojmy „rizika“ a „výnimočne hazardných aktivít“. Zmätočná terminológia sťažuje určovanie, aká forma zodpovednosti sa má uplatniť. Zodpovednosť štátu v prípade technologickej škody však nemá byť podmienená medzinárodne protiprávnym činom; môže vzniknúť aj pri samotnom spôsobení škody. Táto koncepcia zodpovednosti v medzinárodnom verejnom práve bola podrobená kritike, pričom v týchto prípadoch sa konštatuje, že riešenie danej problematiky treba hľadať v súkromnom práve, konkrétne v medzinárodnom súkromnom práve. Nakoľko zodpovednosť štátov je všeobecne založená na medzinárodne protiprávnom čine štátu, veľká pozornosť sa venuje medzinárodným povinnostiam v oblasti fyzickej interakcie s cudzím územím prostredníctvom technologických aktivít. Medzinárodné obyčajové právo na relatívne veľkej ploche upravuje práva a povinnosti štátov v oblasti aktivít, ktoré sa vykonávajú na území štátu alebo v jeho jurisdikcii – pričom k spôsobeniu fyzických následkov dochádza inde. Akýkoľvek priestupok na cudzom území vrátane vzdušného priestoru cudzieho štátu je medzinárodne protiprávny, ak nedošlo predtým k udeleniu súhlasu. Taktiež sa nejedná o medzinárodne protiprávne konanie, ak sú prítomné výnimočné okolnosti.

Medzinárodné právo napríklad neponúka celkom jasný rámec v otázke emisií, ktoré zasahujú aj územie cudzieho štátu. Silné dôkazy hovoria, že nie všetky zásahy emisií sú protiprávne, hoci by to viedlo ku škodám alebo zraneniam na cudzom území. Avšak ak dôjde k prekročeniu určitého levelu fyzického zasiahnutia emisiami, štát ktorý je obeťou, má nárok na kompenzáciu. Pri vytýčení tejto hranice však zmluvné právo ani medzinárodné obyčajové právo nie sú práve konzistentné. Aj právo upravujúce otázku morí a oceánov, ktoré možno aktuálne považovať za najrozvinutejšiu oblasť medzinárodného práva životného prostredia, poskytuje iba zopár ekologických štandardov, pri porušení ktorých vzniká podklad pre zodpovednosť štátov.⁹⁴

Otázka zodpovednosti štátov, ktoré exportujú nukleárne elektrárne do rozvojových krajín, figuruje medzi spornými otázkami dnešného medzinárodného práva. Zavedenie elektrární v týchto krajinách môže viesť k nehodám - poruchám v týchto továrňach, únik radiácie do ovzdušia, znečistenie vody, pôdy. Exportérom a importérom v prípade jadrových elektrární sú zvrchované štáty. Americká jadrová regulačná komisia odmieta ohodnotiť zdravotné a bezpečnostné charakteristiky zariadení, ktoré majú byť exportované. Prejavujú sa tlaky na medzinárodnú právnu úpravu, ktorá by podľa niektorých mala viac tlačiť na zvýšenie

⁹⁴WILLISCH, Jan, FELDSIEPER, Manfred, RICHARD, Gross. *State responsibility for technological damage in international law*. Berlin: Duncker & Humblot, 1987, 316 str. ISBN 9783428462384, str. 2

bezpečnosti a ďalších prvkov pri výstavbe jadrových elektrární. Zodpovednosť exportujúceho štátu voči občanom prijímajúceho štátu nie je v právnej úprave jasne daná. Štát, ktorý exportuje alebo povoľuje export nebezpečnej technológie do iného štátu, sa ocitá v pozícii, kedy dochádza ku škode mimo územia exportujúceho štátu a zahŕňa občanov cudzieho štátu – avšak len ťažko možno tieto prípady aktuálne subsumovať pod medzinárodné právo zodpovednosti štátov. Štát má niesť zodpovednosť za ublíženie občanovi cudzieho štátu spôsobené oficiálnym činom alebo nekonaním, ktorý narúša ľudské právo, ktoré je štát povinný rešpektovať u všetkých osôb, ktoré spadajú pod jeho jurisdikciu.⁹⁵

V rámci medzinárodného práva a práva týkajúceho sa medzinárodnej zodpovednosti štátov vznikajú spory teritoriálnej povahy jednak na súši a jednak ohľadne morského povrchu. Právo týkajúce sa územia tradične príliš neinterreaguje s právom medzinárodnej zodpovednosti. Najmä v poslednej dobe však vyplýva stále jasnejšie komplikovaný vzťah medzi týmito odvetviami. Štát vo všeobecnom zmysle vykonáva nad svojím územím zvrchovanú moc – takisto aj nad svojím teritoriálnym morom. Nad priľahlými morskými zónami vykonáva suverénnu moc a práva. Takáto suverenita zahŕňa právo konať na svojom území a vylúčiť ostatné štáty z takéhoto konania. Zvrchované práva na mori zahŕňajú exkluzivitu pokiaľ ide o exploračnú a využívanie zdrojov, čím znemožňujú ostatným štátom vykonávať takéto aktivity. To znamená, že ak štát koná na území alebo v morskej zóne iného štátu bez jeho povolenia, porušuje územnú suverenitu alebo jeho výhradné práva. Pri tejto situácii vzniká medzinárodná zodpovednosť a povinnosť poskytnúť plnú reparáciu za spôsobenú škodu. Takáto schéma sa však v praxi veľmi neuplatnila v prípadoch teritoriálnych sporov. Dôvodov môže byť viacero – v prípadoch sporov ohľadne hraníc je zvyčajne nevyhnutné vytýčiť delimitačnú hranicu (či už diplomatickými alebo súdnymi prostriedkami). Nároky vyplývajúce zo zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve budú v takýchto prípadoch figurovať prinajlepšom len ako podružné. Takisto je faktom, že väčšina sporov ohľadne hraníc na súši vyplýva z nedostatku demarkácie alebo z rozdielnej interpretácie vytýčenia hraníc, ktoré existujú.⁹⁶

Spomeňme rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z roku 2002 ohľadne prípadu Kamerun – Nigéria ako aj v prípade vytýčenia hraníc Eritrey a Etiópie. Prax štátov v tejto

⁹⁵D'AMATO, Anthony, ENGEL, Kirsten H. *State Responsibility for The Exportation Of Nuclear Power Technology*. Chicago: Northwestern University School of Law Scholarly Commons, 2010 [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/77>

⁹⁶MILANO, Enrico, PAPANICOLOPULU, Irini. *Territorial Disputes and State Responsibility on Land and at Sea*. 2009. [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: https://boa.unimib.it/retrieve/handle/10281/7845/8485/milano_papanicolopulu_paper.pdf

problematike taktiež nie je veľmi nápomocná – diplomatický spôsob vytýčenia hranice obvykle zahŕňa demarkáciu alebo určenie hranice a otázky zodpovednosti sú ponechané bokom. Deje sa to z dôvodu urýchlenia vyriešenia takýchto sporov. Je možné zhrnúť najdôležitejšie primárne pravidlá, ktoré upravujú povinnosti štátov v medzinárodnom práve a zachycujú následky ich porušenia. Prvé pravidlo obsahuje právo štátu konať slobodne na svojom štátnom území a vylúčiť z tohto konania ostatných. V prípade Kamerun/ Nigéria Medzinárodný súdny dvor konštatoval, že škoda spôsobená Kamerunu v dôsledku okupácie častí jeho územia Nigériou, vrátane polostrova Bakassi a oblastí v regióne jazera Čad, bola dostatočne ošetrovaná nasledovnými opatreniami súdu: rozkazom, ktorý súd vydal na vytýčenie hranice; a stiahnutím oddielov Nigérie a jej administratívy za vytýčené hranice. Súd nepovažoval za potrebné určiť zodpovednosť Nigérie ako následok tejto okupácie a to napriek opakovaným žiadostiam Kamerunu v tejto veci. Okupácia spôsobila zničenie majetku ako aj vyplienenie územia. Tento prístup možno interpretovať tak, že súd sa sústredil najmä na sformulovanie opravného prostriedku, ktorý by uspokojil požiadavky oprávnenej strany. Zároveň tento prostriedok nemal neprímerane zaťažiť druhú stranu. Súd sa teda snažil vytvoriť „nekonfliktné“ prostredie, kde štáty mohli prejsť priamo k efektívnemu uplatneniu rozsudku. Ďalšia fáza konania, v ktorej by sa riešila otázka zodpovednosti a kompenzácie, by konanie jednoznačne predĺžila.⁹⁷

Ustanovenia aktuálneho práva *de lege lata*, ktoré upravuje určité aspekty zodpovednosti naviazanej na riadenie pohybu nebezpečných odpadov, podlieha v literatúre určitej kritike. Rozlišujú sa dva typy zodpovednosti, pokiaľ ide o túto problematiku – medzinárodná zodpovednosť štátov a na druhej strane prisúdenie občianskej zodpovednosti súkromným osobám. Pokiaľ ide o medzinárodnú zodpovednosť štátov, obyčajové pravidlo štátnej zodpovednosti za činy, ktoré sú síce v súlade s právom, ale spôsobujú škodu, sa momentálne neuplatňuje v medzinárodnom práve. Princíp štátnej zodpovednosti za medzinárodne protiprávne činy na druhej strane predstavuje platný princíp medzinárodného práva. Základný prvok pre vznik štátnej zodpovednosti je určenie porušenia medzinárodnej povinnosti štátu. Relevantná primárna povinnosť môže vzniknúť z akejkoľvek medzinárodnej alebo miestnej zmluvy alebo dohody. V skutočnosti však existuje len veľmi limitovaný počet prípadov, kedy naozaj môže

⁹⁷MILANO, Enrico, PAPANICOLOPULU, Irini. *Territorial Disputes and State Responsibility on Land and at Sea*. 2009. [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: https://boa.unimib.it/retrieve/handle/10281/7845/8485/milano_papanicolopulu_paper.pdf

vzniknúť medzinárodná zodpovednosť štátu za pohyb nebezpečných odpadov po mori a s tým súvisiacu škodu.

Dôvodom je najmä to, že väčšina prepráv odpadu je iniciovaná a vedená súkromnými osobami, za ktoré štát priamo nezodpovedá. Štát môže byť len nepriamo zodpovedný za správanie súkromných osôb, len ak to zasahuje jeho vlastnú medzinárodnú povinnosť s ohľadom na správanie súkromných osôb. Môže ísť napríklad o prípad, ak štát zlyhá so všeobecnou povinnosťou implementovať určité procesné požiadavky medzinárodných zmlúv do svojich národných zákonov. Taktiež ak štát zlyhá pri regulácii, kontrole a vymáhaní súčinnosti s takýmito pravidlami. Relevantné pravidlá vyplývajú napríklad z Bazilejského dohovoru o riadení pohybov nebezpečných odpadov cez hranice štátov a ich zneškodňovaní z roku 1989. Medzi ďalšie dokumenty upravujúce túto problematiku patrí Dohoda o zabránení znečisťovania mora z lodí (MARPOL 73/78), Londýnsky protokol o ukladaní odpadov z roku 1996 alebo Štokholmský dohovor o perzistentných organických látkach.

Napriek existencii týchto dohovorov väčšina ich všeobecných pravidiel sa považuje za pravidlá *due diligence* – na vznik zodpovednosti štátu sa navyše vyžaduje, aby štát vedel alebo mal vedieť o skutočných okolnostiach prípadu a protiprávnom správaní súkromnej osoby, ktoré vyústilo do škody. Taktiež táto konkrétna škoda, za ktorú sa vyžaduje kompenzácia, musí byť spôsobená medzinárodne protiprávnym konaním štátu. Je faktom, že štáty sa často zdráhajú predniesť environmentálne nároky pred medzinárodné súdy kvôli diplomatickým alebo politickým dôvodom – preto je v tejto problematike nevýhodou, že pri zodpovednosti štátov môže o kompenzáciu žiadať iba štát. V tomto svetle teda inštitút zodpovednosti štátov nepredstavuje skutočne efektívny nástroj kompenzácie pre prípady znečistenia spôsobené nebezpečnými odpadmi. Navrhuje sa preto skôr riešenie danej problematiky v podobe ustanovenia zmluvnej úpravy medzinárodnej občianskoprávnej zodpovednosti.⁹⁸

Medzinárodné právo ukladá povinnosť štátom dosiahnuť určitý výsledok – nevyžaduje to však konkrétne a určité správanie štátu. Skôr sa jedná o povinnosť dosiahnuť určitý výsledok akýmikoľvek prostriedkami. Štát teda nemá povinnosť zakázať určitú aktivitu, ktorá potenciálne spôsobuje medzinárodne zakázaný výsledok. Ak je štát schopný zabezpečiť, že takýto výsledok

⁹⁸ALBERS, Jan. *Responsibility and Liability in the Context of Transboundary Movements of Hazardous Wastes by Sea: Existing Rules and the 1999 Liability Protocol to the Basel Convention*. Berlin: Springer, 2014, 370 str. ISBN 9783662433492. str. 305

sa znovu neudeje akýmikoľvek legislatívnymi alebo administratívnymi metódami, jeho povinnosť je splnená.⁹⁹

⁹⁹ALBERS, Jan. *Responsibility and Liability in the Context of Transboundary Movements of Hazardous Wastes by Sea: Existing Rules and the 1999 Liability Protocol to the Basel Convention*. Berlin: Springer, 2014, 370 str. ISBN 9783662433492. str. 305

12. Sukcesia štátov a medzinárodná zodpovednosť štátov

Pri zániku jedného štátu a vzniku štátu nového, ku ktorému môže dôjsť rozličnými spôsobmi, vyvstáva otázka sukcesie – pokračovania v zmluvných záväzkoch, ale aj v otázkach medzinárodnej zodpovednosti štátov.

V súvislosti so sukcesiou štátov možno spomenúť jeden z komentárov švédskej delegácie k 24. zasadnutiu Komisie uskutočnenej od 2. mája do 7. júla 1972 v Ženeve. Švédsko tu uvádza, že vhodným riešením by bolo ustanovenie vychádzajúce z princípu, že nový štát, by ostal viazaný zmluvami uzavretými štátom predchodcom, pričom by však mal extenzívne právo vypovedať zmluvy, ktoré by boli pre neho nežiaduce. To znamená, že by sa neuplatnila výlučne tzv. doktrína čistého stola. Pri sukcesii štátov nie je neodôvodnené predpokladať tendencie štátov vyhýbať sa zodpovednosti za zmluvné záväzky vypovedaním nežiaducich zmlúv – švédska delegácia teda okrem iného navrhovala začleniť do Viedenského dohovoru podmienky, ktorých splnenie by bolo predpokladom uplatnenia práva vypovedať medzinárodnú zmluvu.¹⁰⁰

Pokiaľ ide o činy spáchané štátom – predchodcom pred dátumom sukcesie, diskurz sa prikláňa k tvrdeniu, že ak nový štát pokračuje v pôvodnom medzinárodne protiprávnom čine spáchanom štátom predchodcom, nový štát by mal byť zodpovedný nielen za svoj vlastný čin spáchaný po dátume sukcesiu ale aj za škodu, ktorá bola spôsobená štátom – predchodcom pred dátumom sukcesie. Nový štát teda musí niesť zodpovednosť vyvstávajúcu z medzinárodne protiprávnych činov spáchaných štátom – predchodcom pred jeho nezávislosťou. Dôvodom pre toto je pokračovanie štátu – nástupcu v pôvodnom medzinárodne protiprávnom čine. Špeciálny spravodajca Crawford tvrdí, že podľa jeho názoru by štát – nástupca mal byť zodpovedný za činy spáchané pred jeho nezávislosťou – za predpokladu, že v tomto konaní pokračuje. Pripísanie zodpovednosti za konanie štátu – nástupcovi sa všeobecne viaže na to, že status osoby alebo orgánu ako štátneho orgánu alebo jeho mandát konať v mene štátu vznikli v čase údajne protiprávneho správania. Ale nie je to nevyhnutná podmienka pre vznik zodpovednosti – štát si môže dodatočne osvojiť alebo ratifikovať konanie, ktoré by mu inak nemohlo byť pripísateľné.

Medzi prípadmi, ktoré v roku 2001 spomenul špeciálny spravodajca OSN, bol aj prípad *Lighthouse Arbitration*. V tomto prípade Grécko prijalo za svoje a pokračovalo v porušení práva, ktorého sa dopustila Kréta ešte pred dátumom sukcesie. V prípade sukcesie štátov je na jednej strane nejasné, či štát- nástupca sukceduje do zodpovednosti štátu – predchodcu, pokiaľ sa jedná o jeho teritórium. Avšak ak je štát – nástupca konfrontovaný s pokračujúcim protiprávnym

¹⁰⁰POTOMOVÁ, Kristína. *Inštitút sukcesie v medzinárodnom práve*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012, str. 31

konaním na svojom území a podporuje ho či pokračuje v tomto konaní a situácii, dá sa uvažovať o tom, že vzniká aj zodpovednosť štátu – nástupcu. Hovoríme v tomto prípade o tzv. retroaktívnom účinku zodpovednosti štátov. Žiaduci efekt tohto inštitútu spočíva v tom, že poškodený štát môže obdržať reparáciu vo vzťahu k celej udalosti. Ak štát predchodca prestane existovať, mal by sa aplikovať princíp, že nový štát preberá povinnosti vyvstávajúce z medzinárodne protiprávných činov spáchaných štátom predchodcom pred tým, ako nadobudol nezávislosť. Uvedené platí, ak štát nástupca pokračuje v uvedenom protiprávnom konaní. Takéto ustanovenie predchádza tomu, aby medzinárodne protiprávne činy v zásade „zmizli“ spolu so štátom, ktorý sa ich dopustil. Iná úprava prechodu zodpovednosti na štát nástupcu by mala za následok netrestanie protiprávných činov medzinárodného charakteru. Medzi také príklady sa radí prípad Gabčíkovo – Nagymaros.¹⁰¹

Prípad *Lighthouse Arbitration* bol rozhodnutý v roku 1956 francúzsko– gréckym arbitrážnym tribunálom, ktorý bol zriadený pod patronátom Stáleho arbitrážneho súdu v Haagu. Prípad zahŕňal právo koncesie získané v roku 1860 francúzskou spoločnosťou od Otomanskej ríše – týkali sa správy majákov na Kréte. Tá bola v tej dobe gréckym územím pod otomanskou nadvládou. Niekoľko nárokov proti Grécku bolo vznesených francúzskym majiteľom koncesie po tom, čo Grécko získali suverenitu nad územím. K tomuto došlo v roku 1913. Francúzsko malo až 27 návrhov a Grécko 10 protinávrhov. V návrhu č. 12)a Francúzsko žiadalo odškodnenie od Grécka za činy spáchané autoritami Otomanskej ríše. Otomanská ríša tu vystupuje v úlohe štátu predchodcu. To, čo bolo považované za medzinárodne protiprávny čin, bolo nepovolené odstránenie bóje Otomanskou ríšou, pričom bója patrila francúzskej spoločnosti. Arbitrážny tribunál sa vyjadril, že otomanské authority nespáchali žiadny medzinárodne protiprávny čin. A taktiež pre bezpečnostné dôvody bolo toto konanie v súlade s právom.

Zaujímavé je posvietiť si na obiter dictum, v ktorom sa arbitrážny súd vyslovil, že ak by aj došlo k spáchaniu medzinárodne protiprávneho činu Otomanskou ríšou, nemohlo by za neho byť zodpovedné Grécko. Zodpovednosť by nieslo Turecko, čiže štát pokračovateľ po Otomanskej ríši. Turecko by teda bolo zodpovedné za jeho vlastné činy spáchané pred stratou značnej časti jeho územia, čo by bolo v súlade s článkom 9 Protokolu 12 Lausanskej zmluvy z roku 1923. Kritický dátum pre určenie, ktorý zo štátov má niesť zodpovednosť za ktorý protiprávny čin, bol

¹⁰¹DUMBERRY, Patrick. *State Succession to International Responsibility*. Graduate Institute of International and Development Studies. Leiden: BRILL, 2007, 540 str., ISBN 9789047420668, str. 24

dátum, v ktorom Mierová zmluva určila, že teritórium, o ktoré prišla Otomanská ríša, bude transferované na druhý štát – nástupcu.¹⁰²

Niektoré rozhodnutia arbitrážneho tribunálu odmietli sukcesiu štátov vo vzťahu k štátnej zodpovednosti. V prípade Brown tribunál rozhodol, že Veľká Británia nebola zodpovedná za protiprávne činy spáchané americkému občanovi, ani ako štát – nástupca ani ako bývalý suverén nad Juhoafrickou republikou.

R.E. Brown bol bankským inžinierom a občanom USA. V roku 1894 sa vydal na cestu do Južnej Afriky. V júni 1895 bolo vydané verejné vyhlásenie prezidenta Juhoafrickej republiky, ktorým bola východná časť farmy Witfontein vyhlásená za verejné ťažisko pod správou štátneho úradníka. Brown spolu s ďalšími ťažiteľmi vynaložili značné prostriedky na prípravy na spustenie ťažby. Ráno 19. júla 1895, kedy malo prezidentské vyhlásenie nadobudnúť platnosť, sa Brown ukázal v kancelárii zodpovedného úradníka a formálne podal žiadosť o 1200 licencií v tejto veci. Úradník vydanie takýchto licencií neodobril s tým, že je potrebné počkať na ďalšie pokyny zo strany vlády. V ten istý deň sa neskôr ukázalo, že vyhlásenie, ktorým sa spúšťala verejná ťažba, bolo stiahnuté. 20. júla prezident vydal ďalšie vyhlásenie, ktorým stanovil otvorenie Witfonteinu po dobu 14 dní. 26. júla druhý *Volksraad*, čiže jedna z dvoch legislatívnych komôr republiky.¹⁰³

Brown následne apeloval na to, že mu neboli priznané jeho práva na licencie, na ktoré mal podľa jeho názoru nárok. Následne predložil tento prípad neúspešne pred Najvyšší súd Juhoafrickej Búrskej republiky. Tieto udalosti prebehli ešte pred anexiou Búrskej republiky Veľkou Britániou. V roku 1903 USA predložili nárok v mene svojho občana voči Veľkej Británii. Tá odmietla prevziať zodpovednosť za údajné protiprávne konanie. Dobrým príkladom uvažovania o sukcesii štátov vo vzťahu k zodpovednosti štátov v danej dobe je list adresovaný americkému ambasádorovi, v ktorom Lord Lansdowne v mene britského Úradu pre zahraničie uvádza, že si nie je vedomý žiadnych pravidiel medzinárodného práva, ktoré by ukladali víťaznému štátu prevziať zodpovednosť za protiprávne konania dobytého štátu a jeho vlády.

¹⁰²DUMBERRY, Patrick. *State Succession to International Responsibility. Graduate Institute of International and Development Studies*. Leiden: BRILL, 2007, 540 str., ISBN 9789047420668, str. 24

¹⁰³Annual Digest of Public International Law Cases Years 1923 to 1924. Cambridge: Cambridge University Press [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: https://books.google.de/books?id=tf4SDqttvZQC&pg=PA66&lpg=PA66&dq=brown+united+kingdom+case+succession+1923&source=bl&ots=DUIBZYsNJN&sig=V5PbgKDbNw7n1NKHCHX0IUXnsXE&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwie7p3M2s7eAhWR_aQKHTIhD88Q6AEwA3oECAkQAQ#v=onepage&q=brown%20united%20kingdom%20case%20succession%201923&f=false

USA zastávali pozíciu, v ktorej Británia mala nie byť zodpovedná za protiprávne konanie Búrskkej republiky, ku ktorému došlo pred anexiou. Argumentáciou bol fakt, že Veľká Británia sukcedovala do suverenity Búrskkej republiky ako takej, aktom anexie plne nahradila búrsku nadvládu nad daným územím, pričom týmto aktom Juhoafrická republika prestala existovať. V dôsledku týchto skutočností bola Veľká Británia teda podľa USA plne zodpovedná za vyššie uvedené protiprávne konanie.¹⁰⁴

Ďalším argumentom bolo to, že Brown nadobudol podľa juhoafrickej legislatívy platnej v danom čase značné práva ťažby, ktorých ho neskôr tento štát pozbavil. Medzinárodné právo podľa USA ukladalo, že v prípade, ak jeden štát absorbuje druhý štát, víťazný štát je povinný rešpektovať a ochraňovať práva osôb a majetku v anektovanom štáte.¹⁰⁵

USA taktiež tvrdili, že Veľká Británia má byť zodpovedná za konanie spáchané po anexii a to konkrétne jej administratívou voči Brownovi. Názor Veľkej Británie bol taký, že Brown nikdy vyššie uvedené práva nenadobudol. Británia namietala, že v danom čase nemala kontrolu nad autoritami štátu a teda nemohla byť zodpovedná za ich konanie voči Brownovi.

Arbitrážna komisia sa vo veci vyslovila nasledovne: Brown predmetné práva nadobudol a Búrska republika mu znemožnila ich využívanie. Komisia sa však priklonila k názoru Británie a to v tom, že odoprenie spravodlivosti podľa nej nastalo voči Brownovi zo strany Búrskkej republiky, nie Británie. Tento prípad je teda míľnikom najmä pokiaľ ide o analýzu otázky sukcesie do štátnej zodpovednosti. V zárodku prípadu sa síce jednalo najmä o otázku práv v zmysle zmluvy uzavretej štátom, hlavný rozpor, ktorým sa napokon arbitrážna komisia zaoberala, bol o sukcesii do zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávny čin, konkrétne odoprenie spravodlivosti (ktorého sa dopustil štát predchodca voči cudziemu štátnemu príslušníkovi pred anexiou). Zaujímavým sa tu okrem iného javí postoj jednotlivých strán v pojednávaní – na jednej strane jednoznačná podpora princípu sukcesie zo strany USA, na strane druhej absolútne odmietanie existencie princípu sukcesie Veľkou Britániou. Možno teda konštatovať, že príklon k tej či onej teórii sa do značnej miery viaže na aktuálny právny záujem konkrétnej strany v spore a konkrétneho štátu.¹⁰⁶

¹⁰⁴DUMBERRY, Patrick. *A Guide to State Succession in International Investment Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018, 552 str., ISBN 9781788116619

¹⁰⁵DUMBERRY, Patrick. *A Guide to State Succession in International Investment Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018, 552 str., ISBN 9781788116619

¹⁰⁶DUMBERRY, Patrick. *A Guide to State Succession in International Investment Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018, 552 str., ISBN 9781788116619

Ďalší prípad z dejín týkajúci sa Havaja - tribunál rozhodol, že neexistuje žiadny všeobecný princíp sukcesie do zodpovednosti za delikty – jedinou výnimkou mala byť sukcesia prostredníctvom dobytia. V prípade Socony Vacuum Oil Company Medzinárodná zmiešaná komisia (Spojené štáty – Juhoslávia) stanovila, že Juhoslávia nebola zodpovedná za konfiškáciu majetku Chorvátskom počas Druhej svetovej vojny. Predmetné konanie malo byť konanie štátnych orgánov, ktoré neboli objektom kontroly Juhoslávie. Juhoslávia totiž pokračovala vo svojej existencii ako samostatný štát počas vojny. Týmto sa vraciame k rozhodnutiu v prípade *Lighthouse Arbitration*, kde arbitrážny tribunál odpovedal kladne na otázku, či Grécko bolo zodpovedné ako štát nástupca za porušenia koncesnej zmluvy Krétou pred jej cesiou v roku 1913. Aj v ďalšej literatúre prevláda názor, že niet ustanovenia obyčajového práva a neexistuje všeobecný princíp, ktorý by ukladal automatický prenos povinností vyplývajúcich z medzinárodnej zodpovednosti na štát nástupcu. Homogenita, ktorú možno pozorovať v tejto oblasti v jurisprudencii, sa nenachádza v žiadnej inej oblasti štátnej sukcesie.¹⁰⁷

Prípady čiastočnej sukcesie sú také, kedy nahradenie jedného štátu druhým v zodpovednosti za medzinárodné vzťahy daného teritória neznamena zánik štátu predchodcu ako medzinárodnej právnickej osoby. Sú to prípady, kedy sa jeden štát cesiou, secesiou alebo dekolonizáciou stáva súčasťou štátneho územia druhého štátu.

Takisto sem patria prípady, kedy sa cesiou, secesiou alebo dekolonizáciou časť štátneho územia stane časťou iného štátu. Tradične sa uvádza, že medzi štátnou kontinuitou a štátnou sukcesiou je fundamentálny rozdiel – prvý prípad označuje situáciu, kedy ten istý štát pokračuje v existencii, dôjde k zmene vlády, územia alebo populácie. Prípad sukcesie štátov označuje to, keď je štát nahradený iným štátom vo vzťahu k určitému územiu. Tieto dva koncepty znamenajú rozličné právne následky, keď dochádza k územným zmenám. Ak sa príslušný štát v zásade nezmenil, jeho právne vzťahy by nemali byť ovplyvnené len tým, že došlo k určitej územnej zmene. Ak však na druhej strane dôjde k ukončeniu vlády istého štátu nad určitým územím, nad ktorým vládol predtým, vtedy hovoríme o sukcesii štátov – t.j. o nahradení jedného štátu druhým v zodpovednosti za medzinárodné vzťahy teritória.¹⁰⁸

Právna veda sa pri sukcesii prikláňa z historického hľadiska najmä k teórii univerzálnej sukcesie. Teória, ktorá sa datuje až do doby rímskeho práva, stanovuje, že štát ako „osoba“ prenáša všetky svoje práva a povinnosti na štát nástupcu. Univerzálna sukcesia v zmysle tejto

¹⁰⁷PARLETT, Kate. *The Law of International Responsibility - Oxford Commentaries on International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2010, 1296 str., ISBN 9780199296972, str. 54

¹⁰⁸EISEMANN, Pierre, KOSKENNIEMI, Martti. *La succession d'Etats: la codification à l'épreuve des faits/State succession*. 1. vyd. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, 892 str., ISBN 9789041113924, str. 560

starej teórie sa zakladá na dvoch pilieroch – za prvé, štát a jeho suverén získavajú svoju moc od božstva alebo z prírody a teda pôvod štátu nemôže ohroziť nijaká zmena vo vláde. Štát samotný sa taktiež považoval za nesmrteľný, nakoľko vždy obsahoval jedinú esenciálnu charakteristiku – občianstvo, hoci by sa aj jednotlivci, ktorí ho tvoria, menili. Tieto teórie teda majú za následok, že nesmrteľnosť štátu v kombinácii s večnou silou božstva tvoria neustále sa opakujúci transfer nemenných práv a povinností.¹⁰⁹

Desiata konferencia amerických štátov, ktorá sa zišla v Caracase v roku 1954 vo svojej rezolúcii odporučila prípravu štúdie alebo reportu ohľadne prispenia amerického kontinentu k rozvoju a kodifikácii princípov medzinárodného práva, ktoré upravujú zodpovednosť štátov. Rada juristov následne dala inštrukcie súdnej komisii, aby vypracovala objektívnu a zdokumentovanú správu, ktorá preukáže prispenie USA. Zároveň bolo spomenuté, že medzi americkými republikami môžu existovať rozdiely na túto tému.

Komisia najskôr pripravila v roku 1958 predbežnú správu, v ktorej zahrnula šesť princípov vrátane detailného rozpracovania otázky odopierania spravodlivosti. Rok 1961 priniesol detailnejšie vyjadrenie sa k americkej doktríne zodpovednosti štátov. Spolu s týmto krokom komisia vypracovala aj 10 postulátov týkajúcich sa tejto problematiky.

Pokiaľ ide o spojenie nového štátu a povstaleckých skupín, existuje niekoľko teórií upravujúcich, ako treba ponímať v týchto prípadoch sukcesiu do zodpovednosti. Prvou z nich je teória pokračovania vlády. Podľa tejto teórie by mal byť nový štát zodpovedný za činy spáchané *de facto* povstaleckou vládou pred nadobudnutím nezávislosti nového štátu. Medzinárodná súdna prax túto teóriu v zásade podporuje, a to v rozličných kontextoch založenia novej vlády prostredníctvom povstania. Táto teória ale podporovaná nie je, ak činy rebelov ústia do vytvorenia nového štátu. Medzinárodný súdny dvor taktiež odmietol danú teóriu. Treba teda dôsledne rozlišovať to, či prisudzujeme konanie povstalcov novému štátu, alebo či posudzujeme to, ak povstalci vykonávali *de facto* moc na časti územia štátu predchodcu, ktorý sa následne stal

¹⁰⁹COWGER, Alfred R. *Rights and Obligations of Successor States: An Alternative Theory*. Case Western Reserve Journal of International Law, Volume 17, Issue 2, 1985. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol17/iss2/4>

novým štátom. Teória kontinuity sa teda uplatňuje len na prípady, kedy povstalci skutočne založili novú riadnu vládu; nepostačuje akási prechodná fáza vlády.¹¹⁰

¹¹⁰DUMBERRY, Patrick. *New State Responsibility for Internationally Wrongful Acts by an Insurrectional Movement*. European Journal of International Law. Volume 17, Issue 3, 2006. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chl016>

12.1. Sukcesia a protiprávne konanie voči kultúrnemu dedičstvu

Pozrime sa bližšie na štátnu sukcesiu v otázkach medzinárodnej zodpovednosti za protiprávne konanie voči kultúrnemu dedičstvu. Obdobie po Studenej vojne prinieslo štátnu prax týkajúcu sa sukcesie štátov, kedy mnoho situácií riešilo následky už existujúcich protiprávných konaní vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu. Vo väčšine prípadov sa jednalo o zničené kultúrne materiály, ktorých deštrukcia bola zámerná a odohrala sa obvykle počas vojnového konfliktu. Jedným z príkladov je prípad bývalej Juhoslávie. Došlo k rozpadu tohto multinacionálneho štátu - a odohralo sa to extrémne násilným spôsobom za zničenia mnohých objektov kultúrnej hodnoty. Nakoľko Juhoslávia v čase posudzovania týchto konaní už neexistovala, činy museli byť pripísané novým štátom.

Najdôležitejšou sa javila byť otázka pripísania zodpovednosti bývalej republiky Juhoslávie, od ktorej sa oddelila Čierna Hora a Kosovo a na jej území vzniklo tiež Srbsko. Srbská republika pokračovala v existencii pod identitou Juhoslávie a prevzala zodpovednosť vyvstávajúcu z porušenia pravidiel humanitárneho práva, ktoré zakazujú plienenie a ničenie kultúrneho majetku v ozbrojenom konflikte. Obzvlášť bola táto otázka riešená v rámci vojny s Chorvátskom.

Ani v tomto prípade však nedošlo k úplnému adresovaniu otázky sukcesie do medzinárodnej zodpovednosti za protiprávne konanie voči kultúrnemu dedičstvu. Chorvátsko aj Srbsko boli zodpovedné každý za svoje vlastné povinnosti. Z tohto dôvodu ostalo otázne, či sa uplatňuje určité obyčajové právo, ktoré by riešilo otázku sukcesie. Podobnou významnou otázkou z tejto oblasti je to, či má byť štát nástupca zodpovedný za protiprávne činy na kultúrnom dedičstve, ktoré spáchal štát predchodca počas Druhej svetovej vojny. Táto problematika postihla nové štáty, ktoré vznikli ako nástupnícke štáty ZSSR. Muselo sa vyriešiť pripísanie zodpovednosti za činy Červenej armády na území Tretej ríše – rokovania UNESCO v tejto veci skončili podľa viacerých názorov fiaskom. V roku 2007 prijalo UNESCO finálny text Návrhu deklarácie o princípoch týkajúcich sa kultúrnych objektov premiestnených v Druhej svetovej vojne. Dokument zakotvil povinnosť vrátiť kultúrne dedičstvo územiám, z ktorého bolo odobrané. Na tieto prípady sa nemalo vzťahovať nijaké časové obmedzenie. Finálny text v porovnaní s prvými verziami nestanovoval možnosť tzv. druhej reštitúcie. Text explicitne vylučuje retenciu kultúrnych objektov ako vojnovú reparáciu. Rusko dokument napokon odmietlo, okrem iného preto, že v ňom absentovali napríklad veci ako definícia agresorského štátu. K týmto výčitkám sa pripojilo aj Poľsko. Podľa Poľska vylúčenie princípu druhej reštitúcie predstavovalo neoprávnené narušenie režimu legislatívy Spojencov po Druhej svetovej

vojne; daný text by predstavoval výhodu pre určité krajiny ako napríklad Nemecko, zatiaľ čo iné štáty by utrpeli pri takomto postupe straty. Poľsko sa tiež vyslovilo, že šlo o neoprávnený a fragmentovaný dokument.¹¹¹

¹¹¹JAKUBOWSKI, Andrzej. *State Succession in Cultural Property*. Oxford: OUP Oxford. 2015. 420 str. Kód ISBN 9780191057991. str. 196

Záver

Rigorózna práca pojednáva o histórii zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve, popisuje akcie Rady bezpečnosti OSN v tejto problematike. Rozoberá taktiež pravidlá pre vznik medzinárodnej zodpovednosti štátu a ich implementáciu. Práca sa venuje aj vzťahu medzi zmluvným právom a právom zodpovednosti štátov, ako aj okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť, menovite sem patrí: vyššia moc, núdza, odôvodnenie, ospravedlnenie, omyl. Zaoberá sa aj prekročením kompetencií a významom tohto inštitútu pri zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za iné ako protiprávne správanie sú taktiež medzi oblasťami nachádzajúcimi sa v tejto práci. Ďalšie fenomény podchytené v práci sú reparácia, kompenzácia a zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve v kontexte činov spáchaných jednotlivcami. Taktiež uvádzame exkurz do právnej úpravy zodpovednosti štátov a pašovania migrantov, slobody plavby a právneho režimu zodpovednosti na šírom mori a zodpovednosti v kozmickom práve. Téma je nahliadaná aj z pohľadu sukcesie štátov – na probléme viazanosti nových štátov, t.j. štátov nástupcov medzinárodne protiprávnym konaním štátu predchodcu sa práca snaží postihnúť základné vzorce právnej úpravy v oblasti zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Fungovanie sukcesie v právnych predpisoch, judikatúre a literatúre predstavuje závažný výsek z matérie medzinárodnej zodpovednosti štátov. Podľa autorky predstavuje dodnes relevantnú tému napriek faktu, že vznik nových štátov či už spojením, rozdelením alebo nových štátov na území bývalých kolónií dnes už možno nie je taký častý ako v minulosti. Práca využíva komparatívnu metódu, domácu i cudzojazyčnú literatúru (v anglickom, francúzskom jazyku), judikatúru, internetové ako aj iné zdroje a usilovali sme sa v nej o užitočné preskúmanie problematiky. Zhromaždenie, usporiadanie a interpretácia známych informácií by mala priniesť v našej práci novosť poznatku a novosť pohľadu v téme zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve.

Ako už bolo spomenuté, pri sukcesii štátov sa vo vzťahu k zodpovednosti štátov všeobecne uplatňuje princíp, že zodpovednosť štátu predchodcu sa na štát nástupcu neprenáša, pokiaľ došlo k vzniku nového štátu nástupcu a zároveň naďalej existuje štát predchodca. Nakoľko štát predchodca pokračuje vo svojej existencii, zodpovednosť ostáva v tomto prípade na ňom. Odlišná situácia by nastala, ak by došlo k protiprávnemu konaniu orgánov štátu predchodcu, ktoré je pripísateľné samotnému štátu a po sukcesii by sa tieto orgány daného štátu stali orgánmi štátu nástupcu – nakoľko zodpovednosť by niesli orgány, ktoré by po novom boli orgány štátu nástupcu, je to v tomto prípade on, kto nesie zodpovednosť. Za asi najprielomovejší prípad, kedy došlo k uznaniu prenosu zodpovednosti na štát nástupcu, považujeme spomínaný prípad Gabčíkovo – Nagymaros. Štát nástupca je tu Slovensko – a Slovensko ako štát nástupca za

Česko – Slovensko bolo povinné poskytnúť v miere uznanej súdom kompenzáciu poškodenému štátu Maďarsku (takisto ako Slovensko bolo podľa rozsudku oprávnené požadovať kompenzáciu v miere, v akej konalo Maďarsko protiprávne a spôsobilo Slovensku škodu).

Počas dlhého obdobia interakcia medzi štátnou sukcesiou a zodpovednosťou štátov nebola častým predmetom literatúry a výskumu. Posledný špeciálny spravodajca pre Články medzinárodnej právnej komisie, profesor James Crawford, kládol dôraz na ťažkosti a nejasnosti obkolesujúce otázku interakcie medzi štátnou sukcesiou a zodpovednosťou. Podľa jeho názoru nie je isté, či nový štát preberá akúkoľvek zodpovednosť štátu predchodcu vo vzťahu k jeho územia. Mierová konferencia pre bývalú Juhosláviu prispela k tomuto dojmu tým, že na nej prevládala koncepcia, že pravidlá platné pre sukcesiu štátov a pre zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve spadajú do dvoch úplne odlišných kategórií. Na tejto konferencii sa riešili spôsobené škody vo vojne a následné prerozdelenie dlhu, tovarov a archívov medzi jednotlivými štátmi. Hlavná otázka sa teda netýkala toho, či existuje sukcesia do vojnových dlhov. Problematickým sa javilo skôr to, či činy vykonané štátom – sukcesorom majú vplyv na rozdelenie dlhov a pohľadávok, ktoré tento štát zdedil po bývalej Juhoslávii. Je teda zjavné, že neistota sa vyskytovala v teórii práva aj v štátnej praxi.¹¹²

Hlavná problematika pri prepájaní sukcesie štátov a zodpovednosti štátov leží v tom, že je nutné sa dívať na ňu ako na otázku sukcesie do práv a povinností vyvstávajúcich z medzinárodne protiprávneho konania. Literatúra považuje úvahy o sukcesii do samotnej zodpovednosti naproti sukcesii do vyššie spomenutých práv a povinností za nesprávne. Vyskytli sa názory, že zodpovednosť je inštitút *intuitu personae*, čiže naviazaný výsostne na štát samotný, čo by ju činilo neprenosnou na nový štát, štát nástupcu. Mnohí zástancovia inštitútu sukcesie paradoxne neakceptujú sukcesiu do medzinárodnej zodpovednosti. Za dôvod sa považuje predovšetkým nahliadanie na túto tému z pohľadu trestného práva. Trestné právo sa zakladá na osobnej a neprenosnej povahe zodpovednosti a trestu. Takáto analógia je však niektorými považovaná za mylnú, nakoľko štátna zodpovednosť v medzinárodnom práve nemá podobu trestnej zodpovednosti.¹¹³

¹¹²KOHEN, M. JUSTITIA ET PACE 14th Commission INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL; Session de Tallinn – 2015; FOURTEENTH COMMISSION - *Succession of States in Matters of International Responsibility*. 2015. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2015_Tallinn_14_en-1.pdf, str. 16

¹¹³KOHEN, M. JUSTITIA ET PACE 14th Commission INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL; Session de Tallinn – 2015; FOURTEENTH COMMISSION - *Succession of States in Matters of International Responsibility*.

Keď štát nástupca pokračuje v porušovaní medzinárodnej povinnosti založenej konaním štátu predchodcu, medzinárodná zodpovednosť štátu nástupcu sa rozširuje na celé obdobie, počas ktorého konanie pokračuje a naďalej je v rozpore s medzinárodnou povinnosťou. Ak štát nástupca dokončí sériu konaní alebo opomenutí konania, ktoré inicioval štát predchodca, ktoré sa ako celok definujú ako porušenie medzinárodnej povinnosti, medzinárodná zodpovednosť štátu nástupcu sa rozširuje na celé obdobie od okamihu, kedy došlo k prvému konaniu alebo opomenutiu z tejto série a trvá pokiaľ sú tieto konania alebo opomenutia opakované a ostávajú v rozpore s medzinárodnou povinnosťou. Ak pri sukcesii nie je možné určiť len jeden štát nástupcu, všetky nástupnícke štáty budú disponovať právami a prejdú na nich záväzky vyvstávajúce zo spáchania medzinárodne protiprávneho činu, pokiaľ sa štáty alebo subjekty medzinárodného práva nedohodnú inak.

Aby bolo možné určiť primerané rozdelenie práv a povinností štátu nástupcu, medzi kritériá, ktoré treba zobrať do úvahy, patrí: existencia akéhokoľvek špeciálneho prepojenia s konaním, ktoré dalo vzniknúť medzinárodnej zodpovednosti; veľkosť územia a obyvateľstva; príspevky štátov do hrubého domáceho produktu v čase sukcesie; potreba vyhnúť sa nezákonnému obohateniu a ďalšie okolnosti, ktoré by mohli byť pri tomto určovaní relevantné.¹¹⁴

Mnoho úvah sa venuje téme efektu štátnej sukcesie na zmluvy. Naproti tomu oblasť sukcesie do zodpovednosti nie je natoľko preskúmaná. Tradičné obyčajové právo na sukcesiu do zmlúv bolo obvykle naklonené teórii „čistého stola“ (clean slate) pokiaľ ide o vzťah k zmluvám štátu predchodcu. Štát nástupca by teda mal mať voľnú ruku pokiaľ ide o výber zmlúv, do ktorých chce vstúpiť. Nástrojom na oznámenie jeho vôle vstúpiť do týchto určitých zmlúv je notifikácia. Štáty však zvykli automaticky vstúpiť do zmlúv in rem alebo do zmlúv, ktoré sa týkali územia (zmluvy o hraniciach...). V takýchto prípadoch sa na názor štátu nástupcu neprihliadalo. Na druhej strane, štát nástupca ako napríklad Rusko ostáva z definície stranou všetkých zmlúv štátu predchodcu, nakoľko sa pre všetky účely zásade jedná o štát predchodcu –

2015. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2015_Tallinn_14_en-1.pdf, str. 17

¹¹⁴KOHEN, M. JUSTITIA ET PACE 14th Commission INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL; Session de Tallinn – 2015; FOURTEENTH COMMISSION - Succession of States in Matters of International Responsibility. 2015. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2015_Tallinn_14_en-1.pdf

Rusko teda pokračovalo v účasti Sovietskeho zväzu v OSN a takisto v jeho permanentnom mieste v Bezpečnostnej rade.

Už v roku 1978 došlo k spochybneniu pravidla čistého stola. Urobil tak Viedenský dohovor o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám. Dohovor stanovil, že štát nástupca automaticky vstúpi do všetkých zmlúv jeho štátu predchodcu. Výnimočne je však možné, že pre nové nezávislé štáty (za ktoré sa obvykle považujú bývalé kolónie), pravidlo čistého stola sa naďalej uplatňuje. Dohovor nedostal zo strany štátov veľa podpory a vstúpil do platnosti len relatívne nedávno a aj to len v menšom okruhu štátov. Všeobecne teda panuje zhoda, že tento dokument príliš nereflektuje obyčajové právo, najmä v tom, že zakazuje pravidlo čistého stola. Taktiež neodráža obyčajové právo z dôvodu, že sa jeho ustanovenia vzťahujú na bývalé kolónie, čo je aktuálne už takmer neexistujúca kategória.

Napriek tomu, že sa automatická sukcesia neaplikuje na všetky zmluvy vychádzajúce z obyčajového práva, napríklad Komisia OSN pre ľudské práva vo svojom Všeobecnom komentári č. 26 namietala, že toto pravidlo sa má aplikovať na kategóriu zmlúv o ľudských právach. Všeobecnejšie by sa dalo hovoriť o zmluvách humanitárneho charakteru. Nakoľko tieto zmluvy sú vytvorené na to, aby chránili inherentné práva jednotlivcov, malo by platiť, že akonáhle dôjde k uznaniu týchto práv zmluvou, nemôžu len tak zaniknúť z dôvodu sukcesie. Z titulu tejto ich inherentnej povahy by mali platiť naďalej.¹¹⁵

Problematickosť otázky sukcesie nových štátov do zodpovednosti za medzinárodné delikty, ktoré spáchal štát predchodca, preukazuje viacero skutočností. Jednou z nich je „osobný“ charakter deliktov, ktorý vylučuje pripísateľnosť konania štátu nástupcovi. Takýto pohľad znemožňuje prechod zodpovednosti na štát nástupcu. V práci Komisie pre medzinárodné právo teda daná problematika ostávala do určitej miery opomínaná. Až obdobie prichádzajúce po Studenej vojne prinieslo progres v praxi i právnej úprave. Zmenu v zmýšľaní priniesla okrem iného potreba pragmatizmu pri transformácii podoby štátov, kde kontinuita z hľadiska medzinárodnej právnej zodpovednosti štátov viedla k vyššej stabilite.¹¹⁶

Záverom je nutné sa zamyslieť nad výhodami a nevýhodami teórie čistého stola a teórie univerzálnej sukcesie vo vzťahu k zodpovednosti štátov. Ktorý z týchto prístupov sa javí byť

¹¹⁵MILANOVIC, Marko. *The Tricky Question of State Succession to International Responsibility*. EJIL Analysis. 2009. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-tricky-question-of-state-succession-to-international-responsibility/>

¹¹⁶JAKUBOWSKI, Andrzej. *State Succession in Cultural Property*. Oxford: OUP Oxford. 2015. 420 str. Kód ISBN 9780191057991. str. 189

vhodnejší a efektívnejší, pokiaľ sa skúma prenosnosť zodpovednosti štátu predchodcu na nový štát? Zástancovia toho, že zodpovednosť sa má viazať na štát predchodcu, sa často upínajú na argumentáciu osobnou, personálnou a teda neprenosnou povahou zodpovednosti ako takej. Princíp tabula rasa v zásade znamená, že po sukcesii štátov je nutné akoby znovu „objaviť“ medzinárodné právne normy platné pre nový štát a aj jeho zodpovednosť v medzinárodnom práve vzniká celkom nanovo. Teória čistého stola sa datuje v danom kontexte do 19-teho storočia, kedy k jej objaveniu sa prispeli teórie voluntaristov a zástancov imperatívneho prístupu k právu. Tieto prístupy sa prikláňali k názoru, že právne vzťahy sú od povahy osobné. V dôsledku tohto faktu je podľa nich jednoznačné, že pri zániku jedného štátu a vzniku štátu nového prichádza obdobie právnej „prázdnoty“. Ako krajný príklad toho, čo by znamenal opačný prístup, a síce že by štátu nástupcovi boli prisúdené všetky práva a záväzky v rovnakej miere, akými disponoval pôvodný štát, sa zvykne spomínať Taliansko ako nástupca Rímskej ríše. V prípade, že by tu došlo k univerzálnej sukcesii, Taliansko by sa pri svojom vzniku stalo panovníkom veľkej časti Európskeho kontinentu.

Teória čistého stola zaujímavovo nadväzuje na delenie prístupu k dejinám podľa Timothyho Snydera. Snyder rozlišuje dva prístupy – *inevitability* („nevyhnutnosť“) a *eternity* („večnosť“). Princíp inevitability funguje na akomsi predstieraní, že k negatívnym udalostiam v podstate ani nedošlo, vnímanie udalostí sa prezentuje spôsobom, akoby sa „skutok nestal“. Naproti tomu teória *eternity* kladie pri posudzovaní historického kontextu dôraz na isté zbavenie sa zodpovednosti; aktéri v tomto scenári nie sú zodpovední za spáchané skutky a udalosti, zlo tu bolo a bude a je nevyhnutné a neodvratné.¹¹⁷ Teória čistého stola do istej miery korešponduje s vyššie uvedenými konceptmi, nakoľko nový štát sa aktom vzniku zbavuje zodpovednosti, ktorú niesol v medzinárodnoprávnom kontexte štát predchodca. V istom zmysle nenesie zodpovednosť, nakoľko vznikom nového štátu sa existencia zodpovednosti predchodcu anuluje – ku konaniu ako keby „nedošlo“; dá sa tým však rozumieť aj to, že pri teórii čistého stola teoreticky akceptujeme, že ku konaniam v rozpore s právom došlo, avšak nepriznáva sa zodpovednosť nového štátu nástupcu za ne.

Otázka, ktorú riešila teória i prax je, či sa aplikácia princípu tabula rasa vzťahuje aj na dlhy či záväzky štátu predchodcu. Argument za aplikáciu hovorí, že zmluvy sú vo všeobecnosti zaťažujúce obmedzenia vo vzťahu k suverenite štátu a že nový štát by mal byť oprávnený vybrať

¹¹⁷SNYDER, Timothy. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. London: Tim Duggan Books, 2018, 359 str. ISBN 9780525574460, str. 33

si zo zmlúv štátu predchodcu. Zmluvná úprava zakotvila, že nové nezávislé štáty požívajú mierne odlišnú pozíciu – majú právo čistého stola, čo sa podkladá teóriou, že nové nezávislé štáty sú zväčša bývalé kolónie. Tie pravdepodobne nemali príliš veľké slovo pri formovaní a dohadovaní zmlúv štátu predchodcu. Z tohto dôvodu sa nejaví logické nútiť ich preberať zmluvy tohto štátu predchodcu. Možno spomenúť prípad oddelenia Pakistanu od Indie. V tomto prípade bolo rozhodnuté, že ak je nový štát sformovaný oddelením sa od štátu, ktorý je členom OSN, tento nový štát nemá oprávnenie žiadať následne taktiež status člena (jedine ak došlo k formalizovanému uznaniu v súlade s ustanoveniami Charty).¹¹⁸

V tejto práci chceme obzvlášť poukázať na jav, na ktorý poukazuje vo svojej spisbe Patrick Dumberry – a síce dvojaký meter, rozličná argumentácia a prikláňanie sa buď k *podpore* teórie sukcesie do zodpovednosti štátov za konanie štátu predchodcu, alebo naopak *popieranie* aplikácie tejto teórie (viď spomínaný prípad Brown proti Veľkej Británii). Nejednoznačnosť právnej úpravy v danej problematike dáva priestor na širokú interpretáciu záväznosti zodpovednosti za medzinárodne protiprávne konanie štátu predchodcu. Majúc na zreteli dôležitosť inštitútu právnej istoty, ktorý je prítomný aj v medzinárodnom práve, sa nám javí dôležité apelovať na zabezpečenie „prenosu“ zodpovednosti štátu predchodcu na nový štát, čo má najmä predísť tomu, že poškodená strana si nebude mať od koho vymôcť odškodnenie.

Vo všeobecnej úprave sukcesie štátov do zmlúv sa najsilnejší nástroj pre prenos práv a záväzkov štátu predchodcu ukrýva v článku 34 ods. 1 Viedenského dohovoru, ktorý upravuje univerzálnu sukcesiu štátov. V praxi sa toto ustanovenie aplikovalo historicky skôr výnimočne. Dôvody sa rôznia – pri dvojstranných zmluvách je pre automatické pokračovanie platnosti zmluvy potrebný podľa právnej úpravy súhlas druhého štátu. Pri mnohostranných zmluvách štáty volili skôr iné metódy pokračovania po vzniku nového štátu, ako sú vyhlásenia alebo rôzne dohody o sukcesii.

Taktiež obyčajové a zmluvné právo vykazujú určité odlišnosti, pokiaľ ide o univerzálnu sukcesiu. Otázky spojené s teritóriom, hranicami, plavbou alebo všeobecnými princípmi medzinárodného práva navrhuje obyčajové právo riešiť aplikáciou univerzálnej sukcesie; tieto oblasti sa zjavne v jeho kontexte považujú za natoľko závažné a kontinuita za tak dôležitú, že sa prezumuje pokračovať v týchto zmluvách. Pokiaľ ide o zmluvnú úpravu – Viedenský dohovor uvádza, že všeobecná sukcesia sa má uplatniť pri oddelení časti štátu.

¹¹⁸DUMBERRY, Patrick. *New State Responsibility for Internationally Wrongful Acts by an Insurrectional Movement*. European Journal of International Law. Volume 17, Issue 3, 2006. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chl016>

Treba spomenúť aj fakt, že hoci v minulosti dochádzalo k početným dohodám o sukcesii, berúc do úvahy, že sa jedná o zmluvy, ktorými dochádza k vytvoreniu záväzkov voči tretím štátom, je možné brať takýto stav za protiprávny, nakoľko dochádza k zakladaniu práv a povinností tretiemu štátu bez jeho súhlasu. Minulosť ukazuje, že tento inštitút bol napriek takejto polemike opätovne uplatňovaný, a to najmä novými štátmi, ktoré vznikli ako nástupcovia oddelením od koloniálnych mocností.

V literatúre sa teda vyskytli návrhy, podľa ktorých by zmluvy platné na území, ku ktorému sa viaže sukcesia, ostávali naďalej platné voči štátu nástupcovi – ktorý by však mal možnosť vypovedať zmluvy z taxatívne vymedzených dôvodov. Pokiaľ ide o právnu silu dokumentu, akým je medzinárodná zmluva, jedná sa o natoľko silný inštrument, že je pri vzniku nového štátu potrebné mu umožniť selekciu zmlúv, ktoré najlepšie postihujú novovzniknuté medzinárodné postavenie.¹¹⁹

Medzi sukcesiou do zmluvných vzťahov štátu predchodcu a sukcesiou do zodpovednosti za protiprávne konanie predchodcu je nepochybne potrebné rozlišovať; pri bližšom skúmaní môžeme pozorovať, že v literatúre a prácach špeciálnych komisií nachádzame návrhy *de lege ferenda*, ktoré poskytujú vlastne zrkadlovo opačné riešenie pri sukcesii do zmlúv a pri sukcesii do medzinárodnej zodpovednosti. Pri sukcesii do *zmlúv* sa ozývajú hlasy volajúce po aplikácii univerzálnej sukcesie, čiže: zmluvné záväzky majú plošne prechádzať na štát nástupcu a ten si až následne môže vybrať, od ktorých zmlúv by mal záujem za prísne stanovených podmienok odstúpiť. Rozprava o sukcesii do *zodpovednosti* ukazuje niečo iné: za postup zabezpečujúci právnu istotu a prevenciu pred zánikom vymoženía zodpovednosti za protiprávne konanie sa považuje skôr princíp neaplikovania sukcesie; zodpovednosťou ostáva viazaný štát predchodca s výnimkou presne stanovených prípadov, kedy zodpovednosť prechádza na nový štát.

Právna úprava, literatúra ani akademici či spravodajcovia Komisie OSN (Kohen , Crawford) do dnešnej doby však vo všeobecnosti neposkytujú jasné odpovede či konzistentnú a fixnú právnu úpravu toho, či nový štát má alebo nemá sukcedovať do zodpovednosti štátu predchodcu a aké presné faktory zvažujú pri tomto rozhodovaní. Prípady z praxe poskytujú individuálne náhľady na prechod zodpovednosti na nový nástupnícky štát. Problematiku, ktorá už sama osebe predstavuje komplexný problém, ďalej komplikuje potreba zakotvenia úpravy v prípade vzniku zodpovednosti za medzinárodne protiprávne konanie verzus zodpovednosti za konanie, ktoré je v súlade s medzinárodným právom. K tejto otázke sa vyjadruje report z tallinnského zasadnutia z roku 2015, ktorého výsledkom bola publikácia *Yearbook of Institute*

¹¹⁹POTOMOVÁ, Kristína. *Inštitút sukcesie v medzinárodnom práve*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012, str. 35

of International Law venujúca sa otázke sukcesie do medzinárodnej zodpovednosti štátov. (Zúčastnil sa ho okrem iného Václav Mikulka, ktorý vedie kodifikačný odbor v sekretariáte OSN v New Yorku). Podľa tohto dokumentu dôraz treba aktuálne klásť najmä na sukcesiu do zodpovednosti za medzinárodne protiprávne konanie.

Všeobecne sa teda ako pravidlo zvykne spomínať princíp ne-sukcesie v prípade, že štát predchodca naďalej existuje. Výnimku predstavuje situácia, kedy je jednoznačné a priame prepojenie medzi následkami protiprávneho konania a územím alebo obyvateľstvom štátu nástupcu.

Ďalšou výnimkou z tohto pravidla, ktorá sa spomína ako možná, je prípad, keď protiprávne konania spácha osoba alebo osoby alebo orgány, ktoré sa neskôr stanú súčasťou štátu nástupcu. Tu by opäť nebolo logické, keby zodpovednosť za protiprávne konanie niesol štát predchodca, ktorý už naďalej nemá prepojenie s týmito pôvodcami protiprávneho konania.

Navrhuje sa taktiež umožniť štátu nástupcovi, aby mal možnosť vyjadriť *akceptáciu* povinností vyplývajúcich zo zodpovednosti za protiprávny čin spáchaný predchodcom. Zodpovednosť by v takomto prípade mala prejsť na štát nástupcu. Príkladom je článok 140/3 ústavy Namíbie, ktorý uvádza, že akékoľvek konania v súlade s juhoafrickými zákonmi vykonané juhoafrickými orgánmi pred dátumom nezávislosti Namíbie sa budú považovať za spáchané štátom Namíbie.¹²⁰

Jedným z najdôležitejších vodítok v tejto právnej problematike ostáva to, aby sa zamedzilo vyhýbaniu sa povinnostiam nových štátov vyplývajúcim z protiprávneho konania štátu predchodcu, ktoré sa by sa v opačnom prípade pri zániku štátu predchodcu mohlo ľahko stať nepostihnuteľným. Tento cieľ je potrebné mať na zreteli pri akomkoľvek ďalšom nahliadaní na právnu úpravu medzinárodnej právnej zodpovednosti štátov.

¹²⁰KOHEN, M. JUSTITIA ET PACE 14th Commission INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL; Session de Tallinn – 2015; FOURTEENTH COMMISSION - *Succession of States in Matters of International Responsibility*. 2015. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2015_Tallinn_14_en-1.pdf

Zoznam použitých zdrojov

Zoznam použitej literatúry

ALBERS, Jan. *Responsibility and Liability in the Context of Transboundary Movements of Hazardous Wastes by Sea: Existing Rules and the 1999 Liability Protocol to the Basel Convention*. Berlin: Springer, 2014, 370 str. ISBN 9783662433492

AMADOR, F.V. García, SOHN, Louis Bruno, BAXTER, Richard R. *Recent Codification of the Law of State Responsibility for Injuries to Aliens*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1974, 402 str. ISBN 9789028604445

BAUMANN, C.E. *The Diplomatic Kidnappings: A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*, Springer Science & Business Media, 2012, 182 str., ISBN 9789401509374

BENKO, Marietta, SCHROGL, Kai- Uwe, DIGRELL, Denise, JOLLEY, Esther. *Space Law: Current Problems and Perspectives for Future Regulation*. The Hague: Eleven International Publishing, 2005, 310 str. ISBN 9789077596111

BREAU, Susan. *Q & A Revision Guide International Law 2013 and 2014*. Oxford: OUP Oxford, 2013, 155 str. ISBN 9780199661961

BRUNNER, Christoph. *Force Majeure and Hardship Under General Contract Principles: Exemption for Non-performance in International Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 589 str. ISBN 9789041127921

CRAWFORD, James. *State Responsibility: The General Part. Volume 100 of Cambridge Studies in International and Comparative Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 825 str. ISBN 9780521822664

CRAWFORD, James. *The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 424 str. ISBN 9780521013895

ČEPELKA, Čestmír. *Odpovědnost států : návrh článků 1 až 35 kodifikační úmluvy (s komentářem)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1985

DIMITROVSKA, Milka. *The concept of international responsibility of state in the international public law system*, Journal of Liberty and International Affairs, 2015, ISSN: 1857-9760

DIXON, M.; MCCORQUODALE, R.; WILLIAMS, S. *Cases & Materials on International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 731 str., ISBN 019872764X, 9780198727644

DUMBERRY, Patrick. *State Succession to International Responsibility. Graduate Institute of International and Development Studies*. Leiden: BRILL, 2007, 540 str., ISBN 9789047420668

DUMBERRY, Patrick. *A Guide to State Succession in International Investment Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018, 552 str., ISBN 9781788116619

EISEMANN, Pierre, KOSKENNIEMI, Martti. *La succession d'Etats: la codification à l'épreuve des faits/State succession*. 1. vyd. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, 892 str., ISBN 9789041113924

GALLAGHER, Anne T., DAVID, Fiona. *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, 783 str., ISBN 9781107015920

GUILFOYLE, Douglas. *Shipping Interdiction and the Law of the Sea*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 374 str. ISBN 9780521760195

HESSENBRUEGE, J. A. *The Historical Development of the Doctrines of Attribution and Due Diligence in International Law*. NYUJ Intl. L. & Pol., č. 36, 2004

JACKSON, Miles. *Complicity in International Law - Oxford Monographs in International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2015, 272 str., ISBN 9780191056758

JAKUBOWSKI, Andrzej. *State Succession in Cultural Property*. Oxford: OUP Oxford. 2015. 420 str. Kód ISBN 9780191057991

JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna zodpovednosť za škodlivé dôsledky činností, ktoré nie sú medzinárodným právom zakázané*. Societas et iurisprudentia, 2013, ročník I., číslo 1, <http://sei.iuridica.truni.sk>, ISSN 1339-5467

LANOVOY, Vladyslav. *Complicity and its Limits in the Law of International Responsibility*. 1. vyd. Londýn: Bloomsbury Publishing, 2016, 440 str., ISBN 9781782259374

NAKAMICHI, Mari. *The International Court of Justice Decision Regarding the Gabčíkovo-Nagymaros Project*. Fordham Environmental Law Review, Fordham Environmental Law Review, Volume 9, Number 2, 2017, Article 4

PARLETT, K. *The Law of International Responsibility*. Oxford Commentaries on International Law. Dotlač. Oxford: OUP Oxford, 2010. 1296 str.; str. 24. ISBN: 9780199296972

PARLETT, Kate. *The Law of International Responsibility - Oxford Commentaries on International Law*. Oxford: OUP Oxford, 2010, 1296 str., ISBN 9780199296972

POŠIVÁKOVÁ, Ľudmila. *Zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, 2015, ročník 3, číslo 1, ISSN 1339-3995

POTOMOVÁ, Kristína. *Inštitút sukcesie v medzinárodnom práve*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012

ROTHWELL, Donald R., KAYE, Stuart, AKHTARKHAVARI, Afshin, DAVIS, Ruth. *International Law: Cases and Materials with Australian Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 800 str. ISBN 9781139495004

SNYDER, Timothy. *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. London: Tim Duggan Books, 2018, 359 str. ISBN 9780525574460

STUBBE, P. *State Accountability for Space Debris: A Legal Study of Responsibility for Polluting the Space Environment and Liability for Damage Caused by Space Debris*. Leiden: BRILL, 2017, 552 str., ISBN 9789004314085

VALUCH, Jozef. *Medzinárodné právo verejné*, EUROKÓDEX, 2012, 414 str., ISBN 9788089447718

WEILER, Joseph H., CASSESE, Antonio, SPINEDI, Marina. *International Crimes of State: A Critical Analysis of the ILC's Draft Article 19 on State Responsibility*. European University Institute - Series A – Zväzok 10. Dotlač. Berlin: Walter de Gruyter, 2011, 380 str., ISBN 3110901609

WENDEL, Philipp. *State Responsibility for Interferences with the Freedom of Navigation in Public International Law*. Hamburg Studies on Maritime Affairs – Zväzok 11. 1. vyd. Berlín: Springer Science & Business Media, 2007, 286 str., ISBN 9783540743323

WILLISCH, Jan, FELDSIEPER, Manfred, RICHARD, Gross. *State responsibility for technological damage in international law*. Berlin: Duncker & Humblot, 1987, 316 str. ISBN 9783428462384

Yearbook of the International Law Commission 2001. Zväzok 2. Herndon: United Nations Publications, 2008, 216 s., ISBN 9789211335910

Yearbook of the International Law Commission 1961. Volume II. Documents of the thirteenth session including the report of the Commission to the General Assembly. UNITED NATIONS. New York, 1962, ISBN 9789211335910

Zoznam použitých internetových zdrojov

Annual Digest of Public International Law Cases Years 1923 to 1924. Cambridge: Cambridge University Press [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: https://books.google.de/books?id=tf4SDqtvZQC&pg=PA66&lpg=PA66&dq=brown+united+kingdom+case+succession+1923&source=bl&ots=DUIBZYsNjN&sig=V5PbgKDbNw7n1NKHCXH0IUXnsXE&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwie7p3M2s7eAhWR_aQKHTIhD88Q6AEwA3oECAkQAQ#v=onepage&q=brown%20united%20kingdom%20case%20succession%201923&f=false

COWGER, Alfred R. *Rights and Obligations of Successor States: An Alternative Theory*. Case Western Reserve Journal of International Law, Volume 17, Issue 2, 1985. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.case.edu/jil/vol17/iss2/4>

CRAWFORD, James. *Revising the Draft Articles European Journal of International Law*. EJIL Volume 10, Issue 4, 1 January 1999 [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/593.pdf>

D'AMATO, Anthony, ENGEL, Kirsten H. *State Responsibility for The Exportation Of Nuclear Power Technology*. Chicago: Northwestern University School of Law Scholarly Commons, 2010 [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/77>

DUMBERRY, Patrick. *New State Responsibility for Internationally Wrongful Acts by an Insurrectional Movement*. European Journal of International Law. Volume 17, Issue 3, 2006. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/ejil/chl016>

DUNK, Frans G. Von der. *Liability Versus Responsibility in Space Law: Misconception or Misconstruction?* Proceedings of 34th Colloquium on the Law of Outer Space, October, 1991: Canada [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=spacelaw>

ETIENNE, Henry. *Alleged Acquiescence of the International Community to Revisionist Claims of International Customary Law (With Special Reference to the Jus Contra Bellum Regime)*. Melbourne Journal of International Law, Vol. 18, 2017. [online]. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: https://law.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0018/2613303/182-Henry-Advance-Copy.pdf

European Journal of International Law, Volume 10, Issue 4, 1 January 1999 Revising the Draft Articles, James Crawford, EJIL 1999 [Online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/10/2/593.pdf>

FASSBENDER, Bardo. *Westphalia, Peace of (1648)*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e739>

FINCK, Francois. *L'imputabilité dans le droit de la responsabilité interantionale*. Université de Strasbourg. 2011, 451 str. [Online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: http://scd-theses.u-strasbg.fr/2208/01/FINCK_Fran%C3%A7ois_2011.pdf

FLECK, Dieter. *Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering*. 28 Mich. J. Int'l L. 687 (2007). Michigan Journal of International Law, Volume 28, Issue 3. [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol28/iss3/9>

Foreign Intelligence Gathering Laws: European Union. [online]. [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: <https://www.loc.gov/law/help/intelligence-activities/europeanunion.php>

FURST, Heiko. *The Hungarian-Slovakian Conflict over the Gabčíkovo-Nagymaros Dams: An Analysis*. Institute for Peace Research and Security Policy, University of Hamburg,

Germany, str. 6 – 7. . [Online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.columbia.edu/cu/ece/research/intermarium/vol6no2/furst3.pdf>

JOHNSON, Christopher D. *The Outer Space Treaty at 50*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/air_space/materials/2017-symposium/sy17-p2-doc1.authcheckdam.pdf

KATSELLI, E. *Countermeasures by Non-Injured States in the Law on State Responsibility*. London: Routledge, 2010 [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Katselli_0.PDF

KOHEN, M. JUSTITIA ET PACE 14th Commission INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL; Session de Tallinn – 2015; FOURTEENTH COMMISSION - *Succession of States in Matters of International Responsibility*. 2015. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2015_Tallinn_14_en-1.pdf

MAIER, H.G. *Ex Gratia Payments and the Iranian Airline Tragedy*. The American Journal of International Law, vol. 83, no. 2, 1989. JSTOR [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/2202743

MILANO, Enrico, PAPANICOLOPULU, Irini. *Territorial Disputes and State Responsibility on Land and at Sea*. 2009. [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: https://boa.unimib.it/retrieve/handle/10281/7845/8485/milano_papanicolopulu_paper.pdf

MILANOVIC, Marko. *The Tricky Question of State Succession to International Responsibility*. EJIL Analysis. 2009. [online]. [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/the-tricky-question-of-state-succession-to-international-responsibility/>

OLLESON, Simon. *The Impact of the ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*. [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: http://www.biicl.org/files/3107_impactofthearticlesonstate_responsibilitypreliminarydraftfinal.pdf

PHUONG, Catherine. *Identifying States' Responsibilities towards Refugees and Asylum Seekers*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Phuong.pdf>

POLÁKOVÁ, L. *Medzinárodná zodpovednosť za škody spôsobené rizikovým chovaním, ktoré nie je zakázané medzinárodným právom*, 7.12.2007 [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://mezinarodni.juristic.cz/620327/clanek/mpv1.html>

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Vyšší moc, hardship aneb Smluvní doložky v mezinárodní praxi*. Časopis pro právní vědu a praxi. 2015. [Online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5357>

SUCHARITKUL, Sompong. *Registration or the Flag State in Respect of Sea- Going Vessels, Aircraft and Spacecraft Registered by National Registration Authorities*. 2006, Golden Gate University School of Law, GGU Law Digital Commons Am. J. of Comp. Law 409 (Suppl., Fall 2006). [online]. [cit. 2018-10-12.] Dostupné z: <https://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1556&context=pubs>

The Alabama Claims Arbitration (An important early arbitration) by Bartram S. Brown. [Online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.kentlaw.edu/faculty/bbrown/classes/IntlLawFall2008/CourseDocs/AlabamaClaimsArbitration.pdf>

WARREN, E. *Casnote Legal Briefs: International Law*. Aspen: Aspen Publishers Online, 2007, 109 str., ISBN 9780735558335

WEISS, Edith Brown. *Invoking State Responsibility in the Twenty-First Century*. Georgetown: Georgetown Law Publications. 96 Am. J. Int'l L. 798-814, 2002. [online]. [cit. 2018-11-09] Dostupné z: <https://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1334&context=facpub>

WILMHURST, Elizabeth: *Testing Jackson's Discussion of State Responsibility in the Context of Government Assistance*. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <https://www.ejiltalk.org/testing-jacksons-discussion-of-state-responsibility-in-the-context-of-government-assistance-book-discussion/>

Yearbook of the International Law Commission, 1968, vol. II, DOCUMENT A/CN.4/218 AND ADD.1 [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: https://www.legal-tools.org/doc/226f2e/pdf/*

Zoznam použitých právnych predpisov

Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001, Text adopted by the International Law Commission at its fifty-third session, in 2001, and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (A/56/10). The report, which also contains commentaries on the draft articles, appears in the Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two, as corrected. [online]. [cit. 2018-11-02]. Dostupné z: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf

United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982. [online]. [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

58/1977 Zb. Vyhláška ministra zahraničných vecí z 29. júla 1977 o Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi, <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/33616/1/2>

Zoznam použitej judikatúry

The Republic of Nicaragua v. The United States of America (1986) ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, rozsudok, ICJ Reports.

Rozsudok súdneho dvora z 5. marca 1996, Zásada zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ktoré mu možno pripísať – Porušenie, ktoré možno pripísať vnútroštátnemu zákonodarcovi – Podmienky zodpovednosti štátu – Rozsah náhrady škody,, V spojených veciach C-46/93 a C-48/93, [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-SK-ARRET-C-0046-1993-200406772-05_00.html

Dissenting opinion by Judge ad hoc Ečer on Judgment of 15 December 1949. [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19491215-JUD-01-01-EN.pdf>

BP Exploration Co (Libya) Ltd v Hunt (No 2) [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/BP_Exploration_Co_\(Libya\)_Ltd_v_Hunt_\(No_2\)](https://en.wikipedia.org/wiki/BP_Exploration_Co_(Libya)_Ltd_v_Hunt_(No_2))

Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania); Assessment of Compensation, 15 XII 49, International Court of Justice (ICJ), 15 December 1949, [online]. [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/cases,ICJ,402398c84.html>

Zodpovednosť štátu v medzinárodnom práve verejnom

Abstrakt

Rigorózna práca pojednáva o histórii zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve, popisuje akcie Rady bezpečnosti OSN v tejto problematike. Rozoberá taktiež pravidlá pre vznik medzinárodnej zodpovednosti štátu a ich implementáciu. Práca sa venuje aj vzťahu medzi zmluvným právom a právom zodpovednosti štátov, ako aj okolnostiam vylučujúcim protiprávnosť, menovite sem patrí: vyššia moc, núdza, odôvodnenie, ospravedlnenie, omyl. Zaoberá sa aj prekročením kompetencií a významom tohto inštitútu pri zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti zodpovednosti štátov za iné ako protiprávne správanie sú taktiež medzi oblastami nachádzajúcimi sa v tejto práci. Ďalšie fenomény podchytené v práci sú reparácia, kompenzácia a zodpovednosť štátov v medzinárodnom práve v kontexte činov spáchaných jednotlivcami. Taktiež uvádzame exkurz do právnej úpravy zodpovednosti štátov a pašovania migrantov, právneho režimu zodpovednosti na šírom mori, zodpovednosti v kozmickom práve a pri zhromažďovaní informácií.

Dôležitý pohľad je venovaný otázke sukcesie štátov do zodpovednosti za medzinárodne protiprávne konanie – na probléme viazanosti nových štátov, t.j. štátov nástupcov medzinárodne protiprávnym konaním štátu predchodcu sa práca snaží postihnúť základné vzorce právnej úpravy v oblasti zodpovednosti štátov v medzinárodnom práve. Práca skúma režim sukcesie nového štátu vo vzťahu k zodpovednosti z hľadiska zakotvenia v právnych predpisoch, rozhodnutiach súdov ako aj vo vedeckej literatúre. Tieto zdroje pomáhajú načrtnúť dôvody obhajovania teórie sukcesie ako aj jej odmietania.

Práca predostiera komparáciu sukcesie do zmluvných vzťahov štátu predchodcu a sukcesie do zodpovednosti za protiprávne konanie predchodcu. Hoci sa jedná inštitúty spravujúce sa odlišnou logikou, pri bližšom skúmaní je zaujímavé, že v literatúre a prácach špeciálnych komisií možno pozorovať zrkadlovo protipólne návrhy *de lege ferenda*. Práca rozoberá, kedy sa navrhuje aplikovať princíp univerzálnej sukcesie s možnosťou štátu odmietnuť prechod niektorých práv alebo povinností a kedy sa preferuje, aby k sukcesii vlastne nedochádzalo (všeobecné pravidlo) okrem presne stanovených situácií (následky protiprávneho konania sa viažu na územie štátu nástupcu; štát nástupca vyjadril akceptáciu zodpovednosti za konanie štátu predchodcu...).

Jedná sa o do dnešného dňa relevantnú tému napriek tomu, že mnohí považujú éru formovania nových štátov, ktorá prinášala množstvo otáznikov a výziev z hľadiska sukcesie, za viac menej ukončenú, nakoľko k sukcesiam štátov dochádza dodnes. Práca využíva

komparatívnu metódu, skúma aktuálny stav poznania v problematike a zhromaždením, usporiadaním a užitočnou interpretáciou známych faktov sa pokúša o nový pohľad na známe poznatky.

Kľúčové slová:

Sukcesia, zodpovednosť, medzinárodné právo

Responsibility of a State in International Public Law

Abstract

The thesis deals with the history of the responsibility of states in international law, it describes the actions of the UN Security Council in this area. The thesis also focuses on the rules of the existence of international responsibility and their implementation. It describes the relationship between the contractual law and the law of state responsibility, the circumstances excluding wrongfulness, namely vis maior, distress, justification, excuse, error. The thesis also explores the overstepping of competence and the relation of this institute to the responsibility of states in international law. The works of the UN International Law Commission in the area of the responsibility of states for other than unlawful conduct are also among the topics of the thesis. Other phenomena described in this paper are reparation, compensation and responsibility of states in the international law in the context of conduct of individual persons. We also present an overview of the legal frame of the state responsibility and the migrant smuggling, law of responsibility at the open sea, space law and responsibility of states and intelligence gathering.

An important insight is dedicated to the question of the state succession into the responsibility for internationally unlawful conduct. The problem of the transfer of the responsibility of the unlawful conduct of the predecessor state to the successor state serves as a basis for the examination of the legal frame for the state responsibility in international law. The thesis further deals with the regime of succession of the new state in relation to the responsibility as regards the legal documents covering this area, we also look at the court decisions and the scholars' works. These sources help to establish a picture regarding the theory which supports state succession into international responsibility as well as the reasons for the opposing of this theory.

We have offered a comparison of the succession into the contractual relations of the predecessor and succession into the responsibility for the unlawful conduct of the predecessor. These two types of succession have both a different logic; upon closer examination we may observe that literature and the works of special commissions display mirror-like opposite *de lege ferenda* solutions and proposals for each of these successions. The thesis elaborates on the topic of the application of universal succession and when to apply it with the possibility of a state to refuse the transfer of certain right or obligations. We also examine when it is preferred that succession does not occur as a general rule except strictly set situations (the results of the unlawful conduct are tied to the territory of the successor state; successor state has declared the acceptance of the responsibility for the conduct of the predecessor...).

The subject is relevant up to this day in spite of the fact that the era of the formation of new states which brought a lot of question marks and challenges in the area of succession, is more or less over according to some. State succession is an occurrence that may be observed until today.

The thesis uses comparative method, it examines the current state of knowledge in the problematics and by means of accumulation, organisation and useful interpretation of the known facts it attempts to reach a new insight into the discovered knowledge.

Key words:

Succession, responsibility, international law